

Akademia Nauk Stosowanych w Nowym Sączu

**Bezpieczny region – bezpieczna rodzina.
Oblicza przemocy domowej
– diagnoza i zapobieganie**

pod redakcją
Krzysztofa Dymury

Nowy Sącz 2022

Redaktor Naukowy
insp. dr Krzysztof Dymura

Redaktor Wydania
dr Marek Reichel
podkom. mgr Barbara Leśniak, podkom. mgr Sebastian Wójtowicz

Recenzja
dr hab. Piotr Bogdalski, prof. UWM
dr hab. Andrzej Pieczywok, prof. UKW

Redaktor Techniczny
dr Tamara Bolanowska-Bobrek

Projekt okładki
Krzysztof Mierzwa
(materiały fotograficzne na okładce: Zespół Prasowy KMP w Nowym Sączu)

© Copyright by Akademia Nauk Stosowanych w Nowym Sączu
Nowy Sącz 2022

ISBN 978-83-65575-93-7

Wydawca
Akademia Nauk Stosowanych w Nowym Sączu
ul. Staszica 1, 33-300 Nowy Sącz
tel.: +48 18 443 45 45, e-mail: sog@ans-ns.edu.pl
www.ans-ns.edu.pl

Adres redakcji
Wydawnictwo Naukowe Akademii Nauk Stosowanych w Nowym Sączu
ul. Staszica 1, 33-300 Nowy Sącz
tel.: +48 18 443 45 45, e-mail: wn@ans-ns.edu.pl, tbolanowska@ans-ns.edu.pl
wydawnictwo.ans-ns.edu.pl

Druk
Wydawnictwo i drukarnia NOVA SANDEC s.c.
Mariusz Kałyniuk, Roman Kałyniuk
33-300 Nowy Sącz, ul. Lwowska 143
tel.: +48 18 547 45 45, e-mail: biuro@novasandec.pl

MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA NAUKOWA
„Bezpieczny region – bezpieczna rodzina.
Oblicza przemocy domowej – diagnoza i zapobieganie”

Patronat honorowy:

nadinsp. Michał LEDZION
Komendant Wojewódzki Policji w Krakowie

Witold KOZŁOWSKI
Marszałek Województwa Małopolskiego

Ludomir HANDZEL
Prezydent Miasta Nowego Sącza

Marek KWIATKOWSKI
Starosta Nowosądecki

Patronat naukowy:

dr hab. inż. Mariusz CYGNAR, prof. ANS
Rektor Akademii Nauk Stosowanych w Nowym Sączu

dr Marek REICHEL
Prorektor ds. Nauki i Rozwoju Akademii Nauk Stosowanych w Nowym Sączu

insp. dr Krzysztof DYMURA
Komendant Miejski Policji w Nowym Sączu

dr hab. inż. Marian ŻUBER, prof. ANS
członek Rady Wydziału Nauk o Kulturze Fizycznej i Bezpieczeństwie
Akademii Nauk Stosowanych w Nowym Sączu

nadinsp. dr Rafał KOCHAŃCZYK
Komendant Wojewódzki Policji w Opolu

płk dr hab. Witold MAZUREK, prof. AIK
Akademia Ignatianum w Krakowie

prokurator dr Piotr KOSMATY
Zastępca Rzecznika Prasowego w Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury w Krakowie

dr Joanna KOSINIAK
Naczelnik Wydziału Doboru i Szkolenia Komendy Wojewódzkiej Policji w Krakowie

Organizatorzy:

Komenda Miejska Policji w Nowym Sączu
Międzynarodowe Stowarzyszenie Policji – Region Nowy Sącz
Akademia Nauk Stosowanych w Nowym Sączu

Partnerzy:

Komenda Wojewódzka Policji w Krakowie
Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego
Urząd Miasta Nowego Sącza
Starostwo Powiatowe w Nowym Sączu

ANS AKADEMIA NAUK
STOSOWANYCH
W NOWYM SĄCZU

MAŁOPOLSKA

POWIAT NOWOSĄDECKI

Spis treści

Tytulem wstępu	7
Marian ŻUBER Przemoc – istota zjawiska	11
Krzysztof DYMURA, Mariusz WOJTAS Problematyka przemocy w rodzinie na terenie działania Komendy Miejskiej Policji w Nowym Sączu	21
Ludomir HANDZEL Zarządzanie systemem przeciwdziałania przemocy w rodzinie na przykładzie miasta Nowy Sącz	49
Rafał KOCHAŃCZYK Strategia działań komórek kontrolnych Policji w zakresie zapobiegania przemocy w rodzinie	59
Artur DURCZAK Ewolucja przestępstwa znęcania się na podstawie polskich kodeksów karnych.....	68
Piotr KOSMATY Wybrane aspekty metodyki prowadzenia postępowań karnych w sprawach dotyczących przemocy domowej	75
Adam PIETRZKIEWICZ Wybrane aspekty prawne dotyczące przeciwdziałania przemocy w rodzinie	86

Witold MAZUREK

Zabezpieczenie penitencjarne województwa małopolskiego 108

Tytułem podsumowania 123

Informacje o Autorach..... 129

Tytułem wstępu

Przemoc w rodzinie niestety nie jest nowym zjawiskiem w polskim społeczeństwie, jednak na przestrzeni ostatnich lat przybiera nowe formy i powoduje coraz poważniejsze skutki. Dla Policji – jako pierwszego ogniwa systemu mającego na celu zapobieganie przemocy w rodzinie – zadania realizowane w tym obszarze są niezwykle ważne i traktowane priorytetowo. Policyjne statystyki z ostatnich 5 lat pokazują w Małopolsce stopniowy spadek ogólnej liczby interwencji domowych, podczas których wdrożono procedurę „Niebieskiej Karty” – w 2017 roku odnotowano 4 697 takich interwencji, a w 2021 roku było ich 3 522. Trzeba mieć jednak świadomość, że dane statystyczne nie odzwierciedlają pełnej skali tego negatywnego zjawiska.

Zdarzają się jeszcze sytuacje, że osoby krzywdzone przez swoich najbliższych, kierowane poczuciem bezradności, wstydu, obawy o funkcjonowanie poza toksycznym związkiem czy brakiem wiary w rozwiązanie problemu i ukaranie agresora, nie zgłaszają tego procederu. Niezbędnym elementem w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie jest zatem uświadamianie społeczeństwa na temat tego problemu, przełamywanie swego rodzaju tabu i funkcjonujących stereotypów. Dzięki jasnemu przekazowi, że każdą formę przemocy należy zatrzymać, a także działaniu wielu instytucji, które w takich sytuacjach zawsze służą pomocą, coraz więcej pokrzywdzonych zdobywa się na odwagę, żeby zaważczyć o lepsze życie dla siebie i swojej rodziny. Coraz częściej również świadkowie nie zostawiają pokrzywdzonych samych z tym problemem i reagują na akty przemocy, mając świadomość, że szybka reakcja może wiele zmienić.

Dzięki sukcesywnym nowelizacjom prawa, Policja i inne instytucje działające w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie zyskują coraz nowsze narzędzia do skuteczniejszej walki z tym rodzajem przemocy, a coraz więcej sprawców zostaje szybko odizolowanych od pokrzywdzonych i ponosi konsekwencje swoich czynów. Kluczowe jest także rozwijanie współpracy między służbami i instytucjami działającymi na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie a organizacjami pozarządowymi, które wspierają rodziny dotknięte przemocą. Dzięki monitorowaniu skali tego problemu, stałemu zgłębianiu jego istoty oraz wymianie doświadczeń, można efektywnie walczyć z tym negatywnym zjawiskiem. Taki też był cel Międzynarodowej Konferencji Naukowej pn. „Bezpieczny region – bezpieczna rodzina. Oblicza przemocy domowej – diagnoza i zapobieganie”, która zorganizowana została w Nowym Sączu.

nadinsp. Michał Ledzion
Komendant Wojewódzki Policji w Krakowie¹

---

¹ Fotografia: Komenda Wojewódzka Policji w Krakowie.

Z ogromną satysfakcją przekazujemy w Państwa ręce monografię zawierającą materiały z konferencji naukowej zatytułowanej „Bezpieczny region – bezpieczna rodzina. Oblicza przemocy domowej – diagnoza i zapobieganie”, zorganizowanej dzięki udanej współpracy m.in. Akademii Nauk Stosowanych w Nowym Sączu i Komendy Miejskiej Policji w Nowym Sączu. Wydarzenie to – jako Prezydent Miasta Nowego Sącza – objąłem honorowym patronatem.

Staje się dobrą nowosądecką tradycją organizowanie spotkań, będących polem do prezentacji naukowych dociekań i dyskusji na zagadnienia ściśle związane zarówno z jakością życia, jak również bezpieczeństwem Sądecczyzny i jej mieszkańców.

Tematyka tegorocznej konferencji dotyka niezwykle bolesnych spraw, ponieważ związanych z patologią tam, gdzie każdy z nas szuka bezpieczeństwa i ciepła. W gruncie rzeczy bowiem domem człowieka jest przecież nie tylko budowla z czterema ścianami oraz dachem, ale przede wszystkim grono osób połączonych najczęściej więzami krwi i zamieszkujących razem. Bardzo często przemoc oraz wszelkie patologie pozostają wewnątrz domu i niezwykle trudno osobom postronnym pospieszyć z interwencją czy pomocą, przy jednoczesnym poszanowaniu prywatności bądź wrażliwości każdego człowieka. Ofiarami padają zawsze najslabsi: dzieci, kobiety, osoby w podeszłym wieku, niepełnosprawni oraz chorzy. Przemoc domowa – jak każde zło – ma tendencję do „zatrucia” całej społeczności i z tego też względu stanowi zagrożenie dla całej tkanki miejskiej. Przeciwdziałanie tej patologii jest stałą troską różnorodnych miejskich instytucji, począwszy od miejskiego ośrodka pomocy społecznej po szkoły i przedszkola, jednak nieoceniona jest na tym polu także współpraca z organami ścigania i – w nieco szerszej perspektywie – z parafiami bądź organizacjami społecznymi.

Nikt nie może pozostawać obojętnym na przemoc wyrządzaną najslabszym, jak również biernym wobec zła. Istnieje ogromna potrzeba pogłębiania edukacji w celu zerwania ze złymi nawykami, jakie jeszcze można czasem niestety zaobserwować. Suche statystyki nie oddają ogromu cierpienia, które jest udziałem całych nawet rodzin.

Jestem przekonany, że dzięki naukowej analizie tego rodzaju zjawiska będziemy mogli razem wypracować lepsze metody powstrzymywania agresorów i niesienia pomocy osobom dotkniętym przemocą.

Pragnę w tym miejscu złożyć specjalne podziękowania za wielomiesięczne wysiłki na rzecz zorganizowania tej konferencji Panu Komendantowi Miejskiemu Policji w Nowym Sączu – insp. dr. Krzysztofowi Dymurze, Panu Rektorowi Akademii Nauk Stosowanych w Nowym Sączu – dr. hab. inż. Mariuszowi Cygnarowi, prof. ANS, a także Pani Przewodniczącej Stowarzyszenia IPA Regionu Nowy Sącz – Elżbiecie Garguli.

Ludomir Handzel
Prezydent Miasta Nowego Sącza¹

---

¹ Fotografia: Urząd Miasta Nowego Sącza.

Temat przemocy w rodzinie jest niezwykle ważny, zaś od czasu wybuchu epidemii COVID-19 wydaje się być jeszcze bardziej aktualny, a także widoczny. Czas pandemii obnażył ogrom dysfunkcji w rodzinach na całym świecie. Wiele osób zostało dosłownie zamkniętych na kilkudziesięciu metrach kwadratowych swoich mieszkań i musiało brać udział w nie zawsze udanych relacjach rodzinnych. Sytuacja, która dotyczyła nas wszystkich podczas pandemii, niejednokrotnie ujawniła niestety brak umiejętności radzenia sobie z problemami.

Pomoc jednostkom dotkniętym przemocą domową wymaga wielkiej delikatności – osoby pokrzywdzone rzadko mówią o swoich problemach wprost. Czasem potrzeba wielkiego wyczucia, żeby sprawę rozeznąć i ją rozwiązać. Ważne jest też podnoszenie świadomości społecznej, że przemoc to nie tylko użycie siły, ale również szereg innych, przede wszystkim destrukcyjnych, zachowań.

Każda inicjatywa, która przybliży ten temat, mówi o istnieniu przemocy i uwrażliwia otoczenie na ten problem, jest cenna oraz ważna. Podobnie jak to, by ofiary przemocy miały poczucie, że nie są same – aby miały odwagę przyznać się do problemu i wiedziały, gdzie mogą zwrócić się o pomoc.

Dziękuję wszystkim, którzy podejmują ten niezwykle ważny temat, a tym samym popieram akcje prewencyjne i wszystkich wspierających ofiary przemocy w rodzinach. Życzę, by sądeckie domy były oazą rodzinnego ciepła, a także miejscem kultywowania tradycji i dbałości o wartości przekazywane od pokoleń.

Marek Kwiatkowski
Starosta Nowosądecki¹

---

¹ Fotografia: Starostwo Powiatowe w Nowym Sączu.

Przeraża mnie nie przemoc nielicznych, lecz cisza wielu

Martin Luther King Jr.

Marian ŻUBER

Akademia Nauk Stosowanych w Nowym Sączu

PRZEMOC – ISTOTA ZJAWISKA

Przemoc tkwi w głowach ludzi, a nie w zaciśniętych pięściach
Jan Guillou, *Zło*

Streszczenie

W artykule w sposób syntetyczny zaprezentowano istotę zjawiska przemocy. Dokonano jego zdefiniowania w powiązaniu z kwestią agresji, a także pokrótce scharakteryzowano w dwóch kontekstach: polityki i stosunków międzynarodowych oraz relacji rodzinnych, ze wskazaniem na przemoc w rodzinie. Omówiono ponadto podstawowe formy przemocy, jakie mogą stosować sprawcy wobec swoich ofiar.

Słowa kluczowe: agresja, przemoc, przemoc domowa.

Summary

The article presents the essence of the phenomenon of violence in a synthetic way. It has been defined in connection with the issue of aggression, and has been briefly characterized in two contexts: politics and international relations, and family relations, with an emphasis on domestic violence. Moreover, the basic forms of violence that the perpetrators can use against their victims are discussed.

Key words: aggression, violence, domestic violence.

Wprowadzenie

Przemoc towarzyszyła człowiekowi od początku jego istnienia, często będąc czynnikiem decydującym o jego przetrwaniu lub rozwoju. Przemoc była wykorzystywana powszechnie m.in. do zdobycia władzy, obrony przed zagrożeniem pochodzącym od potencjalnego przeciwnika, uzyskania dominacji nad podbitymi narodami czy też współplemioncami, a także do utrzymania władzy wcześniej zdobytej, m.in. wskutek stosowania przemocy. Wykorzystywano ją ponadto w rozprzestrzenianiu różnych religii, gdzie niejednokrotnie „krwawy” bóg stanowił inspirację dla jego wyznawców, ale też do „krzewienia jedynie słusznej religii”, przeciwstawiając się wyznawcom starych bogów (uznawanych za pogan) i heretykom nieuznającym kanonów wprowadzanej wiary.

W wyniku stosowania przemocy dochodziło do wybuchu konfliktów pomiędzy władcami rządzącymi podległymi regionami w ramach danego państwa, zantagonizowanymi państwami dążącymi do zyskania przewagi nad przeciwnikiem czy wreszcie między grupami państw tworzącymi koalicje, co w konsekwencji prowadziło do krwawych wojen, w tym także tych dwóch o charakterze globalnym.

Przemoc to także rozmaite przejawy dyskryminacji – bezpośrednio (ze względu na pochodzenie rasowe lub etniczne, poglądy, wyznanie, orientację seksualną – jednostka traktowana jest mniej przychylnie niż traktuje się lub byłaby traktowana inna osoba w podobnej sytuacji) lub pośrednio (gdy pozornie neutralny przepis, kryterium bądź praktyka mogą doprowadzić do szczególnie niekorzystnej sytuacji dla osób danego pochodzenia rasowego lub etnicznego, o innych poglądach, w tym politycznych, wyznaniu, orientacji seksualnej w stosunku do innych osób). Jest to naganne zwłaszcza wtedy, gdy tego rodzaju przejawy dyskryminacji rozpowszechniane są przez osoby publiczne, które mają łatwy dostęp do środków masowego przekazu. Zjawisko przemocy to też jeden z najistotniejszych problemów społecznych współczesnego świata, co oczywiście nie oznacza, że jest on czymś nowym.

Przemoc, w największym uproszczeniu, może być rozumiana jako akt godzący w wolność osobistą jednostki i zmuszający ją do zachowań niezgodnych z własną wolą. Może ona zostać przeniesiona także na grunt rodzinny i jest w nim często spotykanym zjawiskiem, niezależnym od przynależności do grupy społecznej, wyznania, kultury, środowiska, wykształcenia czy też poziomu intelektualnego. Przemoc w rodzinie bez wątpienia jest zachowaniem poniżającym jednostkę, powodującym obrażenia fizyczne i zaburzenia psychiczne, często z równoczesnym naruszeniem przepisów prawa. Rzadko bywa to incydent jednorazowy, a przeważnie staje się jednym z wielu ogniw w łańcuchu agresji (Ackerman, Pickering, 2002, s. 160), prowadzącym często do tragedii.

Spółeczeństwa krajów demokratycznych, dostrzegając wszelkie zło, jakie wynika ze stosowania przemocy, zwłaszcza w stosunku do słabszych, dążą do jej eliminowania z życia codziennego. Dzięki ruchom propagującym prawa człowieka, które doprowadziły do przyjęcia przepisów prawa umożliwiających walkę z przemocą, nastąpiło w wysokim stopniu zmniejszenie liczby aktów skierowanych wobec najbliższych, jednak nadal stanowią one poważny problem społeczny. Wszyscy doskonale zdają sobie sprawę, że całkowite wyeliminowanie zjawiska przemocy, nawet z postępowych czy liberalnych społeczeństw, jest niemożliwe. Wciąż jednak podejmowane są działania, które mają na celu jak największe jego ograniczenie.

Każdy rodzaj przemocy trzeba traktować jako przestępstwo, z którym należy walczyć. Walka będzie tym bardziej efektywna, im społeczeństwo będzie powszechnie edukowane, a różne grupy społeczne – m.in. pracownicy ochrony zdrowia, socjali, nauczyciele, policjanci i wszyscy, którym powinno chodzić o dobro ofiar – będą uczulane na to zjawisko, gdyż przemoc nie może być tematem tabu.

W niniejszym opracowaniu wyjaśniono zależności, jakie zachodzą pomiędzy agresją i przemocą w kontekście częstego utożsamiania tych pojęć, a także omówiono istotę przemocy w obszarze bezpieczeństwa społecznego, rozumianej jako patologia.

1. Agresja i przemoc

Agresja i przemoc to dwa zjawiska powszechnie występujące w otaczającym nas świecie i jednocześnie ściśle ze sobą powiązane. Ta powszechność ich pojawiania się wynika z pierwotnych zachowań rozmaitych gatunków występujących w środowisku naturalnym, w którym są one warunkiem przetrwania. Agresja i przemoc w świecie zwierząt stanowią warunek ich przetrwania, dlatego – mówiąc o nich w odniesieniu do człowieka – śmiało można je określić jako podświadome zachowania, odziedziczone po pierwszych przodkach, które jednak uległy ewolucji.

Przemoc w świecie zwierzęcym jest zjawiskiem naturalnym, ponieważ chroni zwierzęta mięsożerne przed zagładą. Głód wywołuje w nich agresję, jednak gdy są już najedzone, agresja zanika, gdyż nie jest ona dla nich celem samym w sobie, a sposobem na zaspokojenie głodu i przetrwanie. Agresja stanowi efekt wynikający z instynktownych działań, jakie zwierzęta wykształciły na przestrzeni wieków. Człowiek natomiast góruje nad zwierzętami nie tylko swoim rozumem, ale też umiejętnością kontrolowania emocji. Opanował także zdolność tworzenia i przestrzegania norm nakładających zakaz używania przemocy wobec innych. Niestety jednak, pomimo tych umiejętności i ustalonych zasad, wielokrotnie stosuje przemoc, agresję wobec słabszych, w tym także w stosunku do bliskich sobie osób, gdyż – w przeciwieństwie do świata zwierząt – podłoże stanowiące podstawę uzewnętrznienia agresji przechodzącej w przemoc wynika nie tylko z potrzeby przetrwania. Według M. Borowskiego, „przemoc odziedziczyliśmy po zwierzęcych przodkach. Z tym że w świecie zwierząt przemoc stosowana jest w sposób racjonalny. Zwierzę nie atakuje, jeśli jest syte i nie czuje zagrożenia. U ludzi zaś często bywa odwrotnie. Przemoc stała się sposobem życia” (Borowski, 2012).

Jak wynika z powyższych rozważań, z przemocą ściśle wiąże się zjawisko agresji. Pojęcie „agresja” pochodzi z języka łacińskiego (*aggressio*) i dosłownie oznacza napaść, natarcie (Pilch, 1995, s. 204). Definicja zaprezentowana przez K. Lorenza określa agresję jako spontaniczną i wrodzoną gotowość do walki, niezbędną do przeżycia. W relacjach wewnątrzgatunkowych przejawia się często w formie instynktownego imponowania lub grożenia przeciwnikowi, co przeważnie pozwala uniknąć bezpośredniej walki. Słabszy okazuje uległość i poddaje się, co hamuje agresję u silniejszego. Dziecięcy wygląd ofiary lub przynależność do tego samego stada także mogą ograniczać działania prowadzące do konfrontacji (Lorenz, 1996, s. 52).

Z psychologicznego punktu widzenia zjawisko agresji – rozumiane jako wrogie zachowanie przeciwko osobom lub przedmiotom – postrzegane jest jako skutek np. stresu. Agresję można również traktować jako „reakcję dostarczającą szkodliwych bodźców innemu organizmowi” (Krahe, 2005, s. 16). Według T. Tomaszewskiego, agresja może być „skierowana przeciw komuś lub czemuś. Może mieć ona dwa kierunki: na zewnątrz, przeciw przedmiotom lub osobom zewnętrznym, albo też przeciw sobie samemu” (1969, s. 140). J. Grochulska uważa, że (1982, s. 6):

zdefiniowanie pojęcia agresji jest zadaniem dość złożonym. Obok tego pojęcia używa się czasem terminów: wrogość, wojowniczość lub destruktywność. Terminy te służą do określenia tendencji czy też skłonności do zachowania czynnego lub werbalnego skierowanego przeciwko komuś lub czemuś [...]. Terminu agresja używa się także w innym znaczeniu. Nie określa on wtedy tendencji człowieka do zachowań destruktywnych czy wrogich, czynnych lub słownych skierowanych przeciwko komuś lub czemuś – lecz tylko same takie zachowania.

Zachowania agresywne zazwyczaj mogą przejawiać się w następujących formach (Gruszkowska, 2004, s. 39):

- a) *napastliwość fizyczna* (używanie przemocy w stosunku do innych);
- b) *napastliwość słowna* (kłótnie, krzyki, groźby, pretensje, przekleństwa);

- c) *napastliwość pośrednia* (wyrządzenie krzywdy osobie będącej przedmiotem agresji nie wprost, tylko np. przez złośliwe obmawianie, skarżenie, niszczenie cudzej własności);
- d) *negatywizm* (zachowanie opozycyjne, przejawiające się w odmowie współpracy, biernym uporze aż do jawnego buntu);
- e) *podejrzliwość* (okazywanie jawnej nieufności, brak zaufania do ludzi);
- f) *uraza* (poczucie złości i nienawiści za rzeczywiste lub urojone krzywdy);
- g) *drażliwość* (gotowość do wyrażania negatywnych odczuć, zrzędlivość, szorstkość);
- h) *poczucie winy* (odczuwanie wyrzutów sumienia).

Pojęcie „agresja” występuje powszechnie również w obszarze polityki i stosunków międzynarodowych, gdzie rozumiane jest jako napaść zbrojna jednego lub wielu państw na inne państwo bądź państwa, zazwyczaj prowadząca do rozpoczęcia wojny. W prawie międzynarodowym, w tym również w prawie polskim, konflikt zbrojny jest zakazany, a naruszenie tego zakazu stanowi zbrodnię przeciwko pokojowi.

Przemoc to zjawisko nieustannie obecne w literaturze, mediach, a także naszym bezpośrednim otoczeniu, co wynika z faktu, że przenika ono liczne sfery ludzkiego życia. Często można spotkać się ze stwierdzeniem, że współcześnie jest zjawiskiem coraz bardziej widocznym i niepokojąco narastającym (Helios, Jedlecka, 2017, s. 15). Kiedy jednak przeanalizujemy historię zarówno świata, jak też rozkwitu i upadku imperiów, stwierdzimy, że to właśnie w dawnych wiekach zjawisko to było powszechniejsze, a przy tym i bardzo często bezkarne. Wynikało to z faktu, że istniejące prawo w niewielkim stopniu chroniło poddanych, a ci, którzy je stanowili, bardzo często łamali ustanowione prawa. Natomiast powszechnie obowiązywało prawo silniejszego. Dziś, pomimo tego, że przemoc nadal towarzyszy człowiekowi, co wynika z jego natury, to jednak akty prawa zarówno międzynarodowego, jak też krajowego regulują relacje obowiązujące między państwami (zasady pokojowego rozstrzygania sporów) w przypadku wystąpienia sporu między nimi.

W relacjach między podmiotami może pojawić się argument siły fizycznej, która może być zastosowana bezpośrednio i wówczas mówimy o przemocy bezpośredniej, ale może być też przywołana jedynie groźba jej użycia, co nazywane jest przemocą strachu. Termin „przemoc” potocznie najczęściej zastępowany jest takimi określeniami, jak np. „brutalność”, „okrucieństwo” i „przestępczość” (Młyński, 2012, s. 143).

Definicje przemocy mogą być formułowane według trzech głównych kryteriów: rodzaju zachowania sprawcy, intencji sprawcy i skutków przemocy (Lorenz, 1996, s. 52).

Pojęcie „przemoc”, zdefiniowane w oparciu o kryterium zachowania sprawcy, zostało podane przez M. Wolfganga, który określa przemoc jako: „zamierzone użycie siły lub ujemnych bodźców fizycznych przez jedną osobę w stosunku do drugiej” (1977, s. 142). Inna z definicji, sformułowana przez B. Krahe, opisuje przemoc jako „szkodliwe fizyczne napaści, które nie są w żaden sposób społecznie uprawnione” (2005, s. 18).

Według kryterium określającego intencje sprawcy, definicja przemocy stworzona przez M. Strauss określa ją jako: „każde zachowanie, którego intencją jest wyrządzenie fizycznej krzywdy drugiemu człowiekowi lub też czyn, który jest postrzegany jako mający taką intencję” (1991, s. 21).

Kryterium trzecie (skutki przemocy) pozwala z kolei określić przemoc jako: „takie wywieranie wpływu na ludzi, w którego wyniku ich aktualny poziom rozwoju somatycznego i duchowego jest mniejszy niż potencjalny poziom tego rozwoju” (Kondziela, 1974, s. 61-63).

Zgodnie z jeszcze inną definicją przemocy, zaproponowaną przez I. Pospiszyl, przemoc to „wszelkie nieprzypadkowe akty wykorzystujące przewagę sprawcy, które godzą w osobistą wolność jednostki, przyczyniają się do jej fizycznej lub psychicznej szkody i wykraczają poza społeczne normy wzajemnych kontaktów, albo też wszelkie akty udręczenia i okrucieństwa” (2008, s. 57).

Odróżnienie agresji od przemocy jest często dość trudne. Wynika to z faktu, że oba pojęcia stosowane są jako równorzędne terminy nie tylko w powszechnym użyciu, ale też w literaturze specjalistycznej (Surzykiewicz, 2000, s. 30). Choć dotyczą tych samych negatywnych zachowań i stanów psychicznych, różnią się jednak zarówno w kwestii skali zjawiska, jego przyczyn, jak też skutków (Obuchowska, 1989, s. 6-9). Terminy te zachodzą na siebie zakresami, lecz nie są tożsame, ponieważ ktoś może być wściekły i manifestować swoją złość, ale nie musi być od razu postrzegany jako osoba zadająca przemoc.

J. Kołodziejczyk wyróżnia kilka podstawowych różnic między agresją i przemocą. Cechą charakterystyczną zachowań agresywnych jest często równowaga sił między ofiarą a agresorem, co oznacza, że osoba, przeciwko której kierowane są działania agresywne, może się skutecznie bronić. O przemoc można natomiast mówić w przypadku braku równowagi sił – gdy osoba posiadająca przewagę fizyczną lub psychiczną wykorzystuje ją przeciwko słabszej jednostce. Warto również wspomnieć, że w obydwu przypadkach stosowane są te same formy zachowań, dlatego wyróżnia się przemoc fizyczną i przemoc werbalną (Kołodziejczyk, 2003, s. 6).

W literaturze przyjmuje się często, że cel, w jakim stosuje się przemoc lub agresję, jest podstawą rozróżnienia tych pojęć. Cierpienie staje się sposobem osiągania innego zamierzenia, np. wymuszenia zachowań pożądaných. Celem przemocy jest zniewolenie ofiary, wyeliminowanie jej suwerennych myśli i działań, podporządkowanie jej zadaniom oraz potrzebom sprawcy, którego motywy działania są trudne do uchwycenia. Zamiarem agresji jest z kolei zaszkożenie ofierze i spowodowanie bólu fizycznego.

To, co odróżnia przemoc od agresji, to przewaga sił jednej ze stron. W przemoc jest ona zawsze po stronie sprawcy, natomiast w przypadku agresji jest zrównoważona. Odróżnienie przemocy od agresji jest niezwykle istotne, ponieważ od tego, z którym ze zjawisk mamy do czynienia, będzie zależał charakter ewentualnie podejmowanych działań.

2. Przemoc w polityce i stosunkach międzynarodowych

Przemoc w relacjach międzynarodowych łączona jest z konfliktem, najczęściej zbrojnym, gdyż stanowi ona jego nieodłączny element. Problem przemocy w badaniach nad teorią konfliktów zbrojnych jest zjawiskiem bardzo złożonym, opartym na wielu teoriach, które rozpatrują to zagadnienie w rozmaitych kontekstach. Kwestie te stanowią ważny element międzynarodowego prawa konfliktów zbrojnych, które wskazuje m.in. na zasadność zastąpienia pojęcia „wojna” terminem bardziej ogólnym – „konflikt zbrojny”. Często właśnie spór między państwami, prowadzący do interwencji sił zbrojnych, będzie konfliktem zbrojnym, nawet jeśli jedna ze stron zaprzecza istnieniu stanu wojny (Picket). Jeżeli dojdzie do wrogiego aktu jednego państwa wobec drugiego, to zawsze agresor może twierdzić, że nie jest to wojna, lecz tylko zaangażowanie w działania specjalne lub działanie w ramach legalnej samoobrony.

Termin „konflikt zbrojny” nie został zdefiniowany w traktatach międzynarodowych, jednak propozycja taka padła w związku z działalnością Międzynarodowego Trybunału Karnego dla byłej Jugosławii. Zgodnie z tą propozycją, „konflikt zbrojny istnieje zawsze, gdy między państwami dochodzi do użycia sił zbrojnych lub długotrwałej przemocy zbrojnej między władzami rządowymi a zorganizowanymi grupami zbrojnymi lub między takimi grupami na terytorium jednego państwa” (*Prosecutor v. Dusko Tadic*, 1995). Wynika z tego, że podstawową cechą każdego konfliktu zbrojnego – międzynarodowego oraz niemiędzynarodowego – jest użycie siły w stosunkach między dwiema lub większą liczbą dających się zidentyfikować stron (Duffy, 2005, s. 219).

Jedną z definicji konfliktu, w której wskazuje się na rolę przemocy, określa, że konflikt to „wzorzec w złożonym systemie adaptacyjnym, którego immanentną cechą stanowi wysoki poziom zróżnicowania wewnętrznego, będący źródłem napięć i głęboką przyczyną pojawiania się przemocy” (Owen, 2004, s. XXX).

Przemoc z perspektywy stosunków międzynarodowych, wynikająca z użycia armii, jest jedynie środkiem odstrasającym potencjalnych agresorów lub narzędziem służącym do obrony przed wrogiem, który naruszył reguły współpracy międzynarodowej. Ponieważ niemal każda wojna, interwencja zbrojna czy atak terrorystyczny wiążą się z zabijaniem, dlatego rozpatrywanie moralnej dopuszczalności używania przemocy w stosunkach międzynarodowych rodzi często pytanie o to, kiedy – jeśli w ogóle – wolno zabijać.

Aby wojna i przemoc były zatem uzasadnione, muszą wynikać przynajmniej z pragnienia uniknięcia poważnej krzywdy, a nie jedynie z chęci określonego państwa do pomnożenia bogactwa danego kraju czy zapewnienia sobie korzyści przez najazd na obce terytorium. Osiągnięcie porozumienia z potencjalnymi wrogami o wzajemnym przestrzeganiu reguł gry, do których należałoby unikanie wojen (gdy jednak nie byłoby to możliwe, to przynajmniej „przyzwoite” wzajemne na wojnie postępowanie, takie jak np. niewalczenie z cywilami lub niezabijanie jeńców), wydaje się więc racjonalne oraz możliwe do zaakceptowania przez wszystkie strony.

Przemoc w stosunkach międzynarodowych, by była usprawiedliwiona w świetle etyki wojny, musi mieć słuszną przyczynę, być proporcjonalna, stanowić ostateczność, mieć uzasadnione nadzieje powodzenia, być stosowana przez legalne władze oraz mieć właściwą intencję.

Społeczność międzynarodowa podejmuje działania mające na celu przeciwdziałanie konfliktom w relacjach pomiędzy państwami, jednak zdając sobie sprawę, że konflikty zbrojne są nieuniknionym elementem funkcjonowania państw na arenie międzynarodowej, dąży do zapewnienia ochrony tym, którzy nie mają szansy na obronę przed przemocą (cywilom, jeńcom wojennym). Działem prawa międzynarodowego, którego celem jest ograniczenie użycia przemocy w konfliktach zbrojnych, jest międzynarodowe prawo humanitarne, które zajmuje się wypracowywaniem uregulowań w zakresie prowadzenia działań zbrojnych tak o charakterze międzynarodowym, jak i niemiędzynarodowym.

To właśnie uregulowania międzynarodowe, wypracowane przez lata, a przyjmowane przez organizacje bezpieczeństwa zbiorowego, wskazują zasady ochrony najsłabszych oraz sankcje obowiązujące za złamanie prawa międzynarodowego. Jak jednak pokazują przykłady pochodzące z historii współczesnych konfliktów, prawo to jest nieustannie naruszane w konfliktach zbrojnych (np. Bałkany, Syria, Ukraina). Główną przyczyną takiego stanu rzeczy są niedostateczne działania, które mogłyby doprowadzić do ukarania odpowiedzialnych za wywołanie konfliktu, a w efekcie nierzadko zbrodnie ludobójstwa.

Na zakończenie rozważań dotyczących znaczenia przemocy w międzynarodowych relacjach warto wspomnieć o jej roli na gruncie polityki. Niemiecka ekspert zajmująca się zagadnieniami natury siły i zła oraz polityki, autorytetu i totalitaryzmu, H. Arendt, stawia tezę, że przemoc i władza są nierozzerwalnie ze sobą związane, a nawet traktowane jako synonimy: „Władza, moc, siła, autorytet, przemoc, to jedynie słowa wskazujące środki panowania człowieka nad człowiekiem; utrzymuje się, że są synonimami, bo spełniają tę samą funkcję” (1998, s. 55).

3. Przemoc w relacjach rodzinnych

Jak już wcześniej wspomniano, pojawieniu się istot rozumnych na Ziemi niemal od razu zaczęła towarzyszyć przemoc. Od tego momentu aż do dnia dzisiejszego związana jest ona z ludzką egzystencją, dążeniem człowieka do rozwoju i jego funkcjonowaniem w ewoluującym świecie. W historii ludzkości można podać ogromną liczbę przypadków stosowania przemocy wobec bliźnich, osób będących w zależnościach służbowych czy najbliższych członków rodziny. Bardzo często jednostki uległe, starsze, niepełnosprawne, chore, kobiety i dzieci pozbawiane były prawa do godnego życia. Widok posiniaczonego dziecka lub pobitej starszej osoby nie dość, że nie wzbudzał podejrzeń, to dodatkowo nie wiązał się z jakimikolwiek konsekwencjami prawnymi.

Problematyka przemocy w rodzinie była przez wieki pomijana zarówno w Polsce, jak też na świecie. Dopiero wprowadzanie rozmaitych programów społecznych, realizacja kampanii medialnych i coraz większe zainteresowanie ze strony przedstawicieli świata nauki doprowadziły do poszerzenia wiedzy dotyczącej tematyki przemocy. Dokonano klasyfikacji różnorodnych jej rodzajów, np. wobec dziecka, określanej definitywnie zespołem maltretowania, przemocy wobec osób starszych, niepełnosprawnych, przemocy szkolnej, partnerskiej, jak również innych form związanych z agresją, samookaleczaniem czy dotyczących specyficznych płaszczyzn poznawczo-rozwojowych (Iwański, 2016, s. 34-35).

Prowadzenie działań mających na celu ograniczenie tego niekorzystnego zjawiska paradoksalnie doprowadziło do wzrostu liczby przypadków przemocy wobec najbliższych w statystykach policyjnych (Padło, 2003, s. 68-73). Dane publikowane przez instytucje zajmujące się zjawiskiem zwalczania przemocy nie pozwalają jednoznacznie stwierdzić, w jakim stopniu znaczny wzrost zarejestrowanych przestępstw wynika z nasilenia się przemocy rodzinnej, a w jakim ze zwiększającej się liczby zgłaszanych przypadków, będących efektem wzrastania wrażliwości społecznej oraz świadomości ofiar w kwestii praw, jakie im przysługują.

Wśród najczęściej wyróżnianych form przemocy wymienia się przede wszystkim: przemoc fizyczną, przemoc psychiczną, przemoc seksualną, przemoc ekonomiczną, a w tym zaniedbanie.

Przemoc fizyczna jest stosunkowo łatwa do rozpoznania, gdyż występuje w postaci zewnętrznych obrażeń, będących następstwem użycia siły. W tym zakresie rozróżnia się przemoc ciężką (pobicie, pobicie z użyciem przedmiotu, szarpanie za włosy) oraz lekką (popychanie, szczypanie).

Kolejnym rodzajem przemocy, jaka może wystąpić w rodzinie, jest przemoc psychiczna, która może oznaczać:

zadawanie cierpień psychicznych przez kontrolowanie i ograniczanie kontaktów ofiary z przyjaciółmi, szkołą i miejscem pracy, przymusowa izolacja i uwięzienie, zmuszanie ofiary do oglądania obrazów i aktów przemocy, zastraszanie, groźenie wyrządzeniem krzywdy fizycznej zarówno osobie bliskiej, jak i innym, stosowanie pogroźek, szantażu, gróźb popełnienia samobójstwa, ciągle niepokojenie, znęcanie się nad zwierzętami domowymi i niszczenie prywatnej własności (Browne, Herbert, 1999, s. 29-30).

Przemoc seksualna jest to rodzaj patologicznych zachowań w rodzinach, których ofiarami najczęściej są dzieci, jednak ulegają nim także osoby dorosłe (najczęściej żony zmuszane do współżycia przez mężów). Następstwa tego rodzaju patologii ujawniają się bezpośrednio, a w przypadku dzieci także wiele lat po zajściu zdarzenia, w dorosłym życiu. Chociaż ten rodzaj przemocy jest potępiany i wywołuje powszechne oburzenie, to jednak ma on charakter stale wzrastający. Ostatnie lata ujawniły ogromną liczbę aktów przemocy seksualnej skierowanej wobec dzieci, najczęściej przez osoby, które zostały obdarzone przez nie zaufaniem.

Ostatnią z wymienionych form przemocy w rodzinie jest przemoc ekonomiczna, określana nierzadko jako używanie pieniędzy bądź innych wartości materialnych do zaspokojenia potrzeby władzy lub kontroli przez sprawcę. Obejmuje ona takie działania, jak: kontrolowanie wydatków, ograniczanie dostępu do pieniędzy, konfiskowanie oraz niszczenie prywatnych rzeczy. Do ukrytych form takiej przemocy zalicza się również zaniedbanie, obejmujące niezaspokajanie podstawowych potrzeb biologicznych oraz psychicznych osób najbliższych. Zaniedbywanie ma też miejsce wówczas, kiedy dziecko ma zaspokojone potrzeby biologiczne, ale nie ma zagwarantowanej prawidłowej stymulacji poznawczej. Skrajnym przypadkiem zaniedbywania, również nasilającym się w ostatnich latach, bywa porzucenie dziecka z narażeniem go na utratę zdrowia, a nawet życia (Michalek, 2001, s. 14-15).

Przemoc w środowisku rodzinnym to zagadnienie bardzo szerokie, które obejmuje przyczyny, skutki bezpośrednie i dalekosiężne następstwa takich działań, klasyfikację, motywy działania sprawców itp. Obok przemocy w innych środowiskach funkcjonowania człowieka (szkoła, uczelnia, miejsce pracy czy osiedle) została ona zaliczona do jednej z najbardziej szkodliwych patologii społecznych.

Podsumowanie

Przedstawione rozważania wskazują jedynie na wybrane elementy przemocy, z jakimi przychodzi się zmierzyć współczesnemu społeczeństwu, chociaż podkreślić w tym miejscu trzeba, że niestety jest ona generowana przez samego człowieka przeciwko drugiemu człowiekowi. Ludzie pytani o stosunek do przemocy twierdzą, że ją potępiają, lecz jednocześnie są gotowi zaakceptować przemoc wobec tych, których nie są w stanie tolerować. Z tego też względu tak ważna w tym obszarze jest rola autorytetów moralnych, których niestety obecnie coraz bardziej brakuje.

Bibliografia

- Ackerman, J.R., Pickering, S. (2002). *Zanim będzie za późno: przemoc i kontrola w rodzinie*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Arendt, H. (1998). *O przemocy. Nieposłuszeństwo obywatelskie*. Warszawa: Fundacja Aletheia.
- Borowski, M. (2012). *Przemoc w rodzinie*. Pobrane z: <http://www.korzan.edu.pl/konferencja/referaty/borowski.pdf>.
- Browne, K., Herbert, M. (1999). *Zapobieganie przemocy w rodzinie*. Warszawa: Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.
- Duffy, H. (2005). *The „War on Terror” and the Framework of International Law*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Grochulska, J. (1982). *Reedukacja dzieci agresywnych*. Warszawa: WSiP.
- Gruszkowska, M. (2004). Społeczne i psychologiczne uwarunkowania agresywności młodzieży w okresie adolescencji. W: A. Rajzner (red.), *Agresja w szkole – spojrzenie wieloaspektowe* (s. 25-39). Warszawa: Wyższa Szkoła Pedagogiczna.
- Helios, J., Jedlecka, W. (2017). *Współczesne oblicza przemocy. Zagadnienia wybrane*. Wrocław: Uniwersytet Wrocławski.
- Iwański, T. (2016). Problem zjawiska przemocy w rodzinie w Polsce i na świecie. W: E. Krajewska-Kułak, K. Kowalczyk, A. Kułak-Bejda, A. Guzowski, W. Kułak (red.), *Różne barwy przemocy* (t. 1, s. 33-44). Białystok: Uniwersytet Medyczny w Białymstoku.
- Kołodziejczyk, J. (2003). *Agresja i przemoc w szkole*. Kraków: NODN „SOPHIA”.
- Kondziela, J. (1974). *Badanie nad pokojem. Teoria i jej zastosowanie*. Warszawa: Ośrodek Dokumentacji i Studiów Społecznych.
- Krahe, B. (2005). *Agresja*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Lorenz, K. (1996). *On aggression*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- Michałek, D.Z. (2001). *Dziecko wykorzystywane psychicznie, fizycznie, seksualnie. Program edukacyjno-terapeutyczny dla uczniów szkół podstawowych*. Kraków: Wydawnictwo ARC-EN-CIEL.
- Młyński, J. (2012). Przemoc w rodzinie – skala zjawiska, ofiary przemocy i formy pomocy pracowników socjalnych. *Studia Socialia Cracoviensia*, 4, 2(7), 141-156.
- Obuchowska, I. (2000). *Agresja. Encyklopedia pedagogiczna*. Warszawa: Fundacja Innowacja.
- Owen, H. (2004). *The Practice of Peace*. Minnesota: Hyman Systems Dynamics Institute.
- Padło, W. (2003). Działalność policji w zakresie zapobiegania przemocy i wykorzystywania seksualnego dzieci. *Dziecko Krzywdzone*, 5, 68-73.
- Pickett, J.S. *Convention (I) for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field. Commentary (Article 2)*. Pobrane z: <http://www.icrc.org/ihl.nsf/COM/365-570005?OpenDocument>.
- Pilch, T. (1995). Agresja i nietolerancja jako mechanizmy zagrożenia ładu społecznego. W: T. Pilch, I. Lepalczyk (red.), *Pedagogika społeczna* (s. 418-432). Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- Pospiszył, I. (2008). Przemoc w rodzinie. W: B. Urban, J.M. Stanik (red.), *Resocjalizacja* (t. 2, s. 57-80). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Prosecutor v. Dusko Tadic*. Case No. IT-94-1-AR-72, Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction, 2 October 1995, par. 70.

- Strauss, M.A. (1991). Conceptualization and measurement of battering: implications for public policy. W: M. Steinman (red.), *Woman Battering* (s. 19-47). Cincinnati: Anderson Publishing.
- Surzykiewicz, J. (2000). *Agresja i przemoc w szkole. Uwarunkowania socjoekologiczne*. Warszawa: Wydawnictwo CMPP-P.
- Tomaszewski, T. (1969). *Wstęp do psychologii*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Wolfgang, M.E. (1977). Agresja i przemoc – przestępstwo i kontrola społeczna. W: B. Hołyst (red.), *Przestępczość na świecie* (s. 138-155). Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Krzysztof DYMURA

Komenda Miejska Policji w Nowym Sączu

Mariusz WOJTAS

PROBLEMATYKA PRZEMOCY W RODZINIE NA TERENIE DZIAŁANIA KOMENDY MIEJSKIEJ POLICJI W NOWYM SĄCZU

Streszczenie

W artykule Autorzy podjęli się próby oceny działań Komendy Miejskiej Policji w Nowym Sączu w obszarze zapobiegania przemocy w rodzinie. Dokonali analizy obowiązujących aktów prawnych i procedur działania Policji, a także zbadali dane statystyczne, obrazujące aktywność działania w tym zakresie. Na podstawie tych badań można stwierdzić, że ustawodawca dał optymalne narzędzia prawne do zapobiegania przemocy w rodzinie i skutecznego ścigania ich sprawców, a przy tym stale je doskonali. Przemoc w rodzinie jest zdecydowanie znaczącym problemem społecznym. Należy podkreślić, że działanie w obszarze przemocy w rodzinie wymaga empatycznego i profesjonalnego podejścia służb oraz przedstawicieli instytucji, jak również podmiotów pomocowych już w momencie podejmowania czynności służbowych. Problem ten zauważalny jest również w policyjnych statystykach. Przepięstwa przemocy w rodzinie nie stanowią dominującej liczby w całości stwierdzanej przestępczości, ale ładunek społeczny oraz emocjonalny tych spraw wymaga nadania im znaczącego priorytetu. Istotnym elementem w przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie jest właśnie Policja, ponieważ od właściwie przeprowadzonej interwencji zależy dalsza skuteczna pomoc rodzinie przez inne instytucje. Analizując dane dotyczące działania Komendy Miejskiej Policji w Nowym Sączu do tendencji ogólnowojewódzkich, można zauważyć, że na terenie miasta oraz powiatu nowosądeckiego występuje znacząco większy odsetek interwencji domowych zakończonych sporządzeniem „Niebieskiej Karty”. Kierownictwo Komendy Miejskiej Policji w Nowym Sączu nadało wysoki priorytet działania w zakresie zapobiegania przemocy w rodzinie, ścigania sprawców przestępstw przemocy i doskonalenia czynności służbowych podejmowanych w tym zakresie. Towarzyszy temu – oprócz standardowych działań – zwiększony zakres systematycznych czynności koordynacyjno-nadzorczych. Na uwagę zasługuje bardzo dobra współpraca Policji z Prokuraturą. Utrzymywana jest także ścisła kooperacja z instytucjami działającymi na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Znaczącą rolę w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie odgrywają również stowarzyszenia oraz organizacje pozarządowe. Oceniając całość zagadnienia, można stwierdzić, że przemoc w rodzinie jest znaczącym problemem społecznym, lecz działaniom zapobiegawczym nadano odpowiednią rangę prawną i priorytet działania, a interdyscyplinarne podejście do problemu pozwala na skuteczne działania pomocowe.

Słowa kluczowe: Policja, bezpieczeństwo, przestępstwo, przemoc w rodzinie, sprawca przemocy, ofiara przemocy, interwencja policyjna, procedura „Niebieskiej Karty”, zespół interdyscyplinarny.

Summary

In the article, the authors attempted to evaluate the activities of the Municipal Police Headquarters in Nowy Sącz in the area of preventing domestic violence. They analysed the applicable legal acts and procedures of the Police's operation and examined statistical data showing the activity of the Police. Based on these studies, it can be concluded that the legislator has provided optimal legal tools for the prevention of domestic violence and for the effective prosecution of perpetrators, and is constantly improving them. The problem of domestic violence is a significant social problem. It should be emphasized that action in the field of domestic violence requires an empathetic and professional approach of services and representatives of institutions and support entities when undertaking official activities. This problem is also noticeable in the police statistics. Offenses of domestic violence do not constitute a dominant number in the total number of crimes identified, but the social and emotional load of these matters requires that it be given a significant priority. An important element in counteracting domestic violence is precisely the Police, because further effective assistance to the family by other institutions depends on a properly conducted intervention. Analysing the data on the operation of the Municipal Police Headquarters in Nowy Sącz to the general voivodeship trends, it can be noticed that in the town and the area of Nowy Sącz there is a significantly higher percentage of home interventions completed with the preparation of a „Blue Card”. The management of the Municipal Police Headquarters in Nowy Sącz has given high priority to activities in the field of preventing domestic violence, prosecuting perpetrators of violence crimes and improving official activities undertaken in this regard. In addition to standard activities, it is accompanied by an increased scope of systematic coordination and supervisory activities. The outstanding cooperation between the Police and the Prosecutor's Office deserves attention. Close cooperation with institutions working to counteract domestic violence is also maintained. Associations and non-governmental organizations also play a significant role in counteracting domestic violence. When assessing this issue, it can be concluded that domestic violence is a significant social problem, but preventive actions have been given an appropriate legal rank and priority of action, and the interdisciplinary approach to the problem allows for effective aid actions.

Key words: Police, security, crime, domestic violence, perpetrator of violence, victim of violence, police intervention, „Blue Card” procedure, interdisciplinary team.

Wprowadzenie

Bezpieczeństwo jest jedną z podstawowych i najważniejszych potrzeb każdego człowieka. W opracowaniach naukowych istnieje wiele definicji pojęcia „bezpieczeństwo”. Zgodnie z najprostszą z nich, zawartą w *Słowniku języka polskiego*, jest to stan niezagrażenia (<https://sjp.pwn.pl/szukaj/Bezpiecze%C5%84stwo.html>, dostęp: 09.08.2022). Bezpieczeństwo jest powszechnie znane, ale jego zdefiniowanie nie jest proste, ponieważ odbierane jest z otoczenia subiektywnie przez każdego człowieka (Korzeniowski, 2002, s. 154). Jest to sytuacja odznaczająca się brakiem ryzyka utraty czegoś, co człowiek szczególnie ceni (Kaczmarek, Łepkowski, Zdrodowski, 2008, s. 14). W języku łacińskim bezpieczeństwo określa słowo *securitas*, czyli bez obaw, bez troski, spokojny, wesoły, pogodny, pewny, bezpieczny (Guz, 2007, s. 59). Można przy tym dodać, że bezpieczeństwo należy do tych potrzeb, bez zaspokojenia których nie jest możliwy dalszy rozwój człowieka. Jest ono pożądane w dzisiejszych czasach w każdej dziedzinie życia – fizycznego, zawodowego, emocjonalnego, ale też w szerszym zakresie – bezpieczeństwa otoczenia, w jakim żyjemy. A.H. Maslow w 1942 roku wysunął teorię sugerującą, że człowiek jest motywowany przez potrzeby układające się w hierarchię według ich priorytetu lub intensywności, wśród których podstawowe, po potrzebach fizjologicznych, są potrzeby bezpieczeństwa (1990, s. 12-13). Człowiek przede wszystkim zaspokaja potrzeby niższego rzędu.

Jednostka żyje i funkcjonuje w społeczeństwie za pośrednictwem różnorodnych zbiorowości (kręgi, grupy, zbiorowości etniczne, zbiorowości terytorialne, klasy, warstwy społeczne itd.). Wspomniane zbiorowości, na czele z rodziną, jako najważniejszą grupą, zaliczane są do fundamentalnych składników społeczeństwa i form życia zbiorowego (Kosiński, 1989, s. 136). Niewątpliwie budowanie więzi społecznych, w tym zwłaszcza rodzinnych, powinno sprzyjać poczuciu bezpieczeństwa członka danej społeczności, a przede wszystkim członka rodziny.

Rodzina – zgodnie z definicją zawartą w encyklopedii PWN – to forma życia zbiorowego, występująca w zróżnicowanych historycznie oraz kulturowo formach, lecz jednoznaczne zdefiniowanie rodziny jest sprawą trudną i budzącą kontrowersje (<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/rodzina;4011746.html>, dostęp: 22.07.2022). Istotą rodziny są dwa rodzaje więzi społecznej: małżeńska i rodzicielska, a w niektórych typach rodzin też więź powinowactwa. Rodzina występuje we wszystkich społeczeństwach oraz epokach, spełniając w życiu człowieka szereg podstawowych funkcji, wśród których najważniejsze to:

- 1) prokreacja, tj. zapewnienie ciągłości biologicznej społeczeństwa;
- 2) socjalizacja, tj. wprowadzenie młodego pokolenia w normy i mechanizm życia zbiorowego, opieka nad nim i przygotowanie do samodzielnego odgrywania ról społecznych;
- 3) utrzymywanie ciągłości kulturowej społeczeństwa poprzez przekazywanie dziedzictwa kulturowego następnym pokoleniom;
- 4) prowadzenie gospodarstwa domowego i w wielu wypadkach także działalność produkcyjna (zwłaszcza w rolnictwie);
- 5) organizowanie życia swoich członków, sprawowanie kontroli społecznej nad ich zachowaniem, zapewnienie im równowagi emocjonalnej, wzajemnej pomocy i opieki w wypadku choroby, starości itp. (Ibidem).

Pojęcie „rodzina” ma także definicję ustawową. W art. 6 pkt 14 ustawy o pomocy społecznej, ustawodawca stwierdził, że rodzina to osoby spokrewnione lub niespokrewnione, pozostające w faktycznym związku, wspólnie zamieszkujące i gospodarujące (Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, s. 4). W wyroku z dnia 11 grudnia 2013 r. w sprawie I OSK 3139/12 Naczelny Sąd Administracyjny podjął się próby wyjaśnienia części składowych definicji ustawowej. W uzasadnieniu wyroku wskazał m.in., że faktyczny związek, o jakim mowa w powołanym przepisie, oznacza codzienne współdziałanie osób, zmierzające do lepszego zaspokojenia ich potrzeb bytowych, w tym mieszkaniowych, żywnościowych i polegających na zapewnieniu dochodu stanowiącego źródło utrzymania (zarobkowych) (Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 11 grudnia 2013 r.).

Niestety, również wśród osób najbliższych w rodzinie można zaobserwować wiele negatywnych zdarzeń, objawiających się nawet sytuacjami niebezpiecznymi dla życia i zdrowia. Zostało to także zauważone przez ustawodawcę i zdefiniowane w przepisach prawa. Zgodnie z art. 2 ust. 2 Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, „przemoc w rodzinie” to jednorazowe lub powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osób najbliższych, a także innych osób wspólnie zamieszkujących lub gospodarujących, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą.

Należy tu podkreślić, że określenie „osoby najbliższe” zdefiniowane jest art. 115 § 11 k.k. (Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny), zgodnie z którym osobą najbliższą jest małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia i jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu.

Konwencja o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet oraz przemocy domowej w art. 3b za przemoc domową uznaje wszelkie akty fizycznej, seksualnej, psychologicznej lub ekonomicznej przemocy, występujące w rodzinie lub gospodarstwie domowym lub pomiędzy byłymi bądź też obecnymi małżonkami albo partnerami, niezależnie od tego, czy sprawca oraz ofiara dzielą miejsce zamieszkania, czy też nie ([https://www.szczecin.uw.gov.pl/systemfiles/articlefiles/5214/\(20150319.100921\).konwencja_o_przeciwdzialaniu_przemocy.pdf](https://www.szczecin.uw.gov.pl/systemfiles/articlefiles/5214/(20150319.100921).konwencja_o_przeciwdzialaniu_przemocy.pdf), dostęp: 01.10.2022, s. 4).

Pod pojęciem „przemoc” najczęściej rozumie się relację pomiędzy ludźmi, która opiera się na użyciu przeważającej siły (Helios, Jedlecka, 2017, s. 9). Celem przemocy jest wyrządzenie ofierze szkody, wywołanie bólu, zadanie cierpienia, poniżenie. Sprawca naraża na szkody zdrowie oraz życie ofiary, będąc przy tym świadomy skutków swoich działań (Spurek, 2012, s. 17-18).

Przemoc może przybierać różnorakie formy i występować jednocześnie w wielu aspektach. W literaturze spotkać można rozmaite klasyfikacje przemocy. Najczęściej wyróżnia się przemoc: fizyczną, psychiczną, seksualną, ekonomiczną i polegającą na zaniedbaniu.

Najbardziej oczywistą w powszechnym mniemaniu społecznym o tym problemie, gdyż zauważalną, pozostawiającą wyraźne ślady zachowania sprawcy, stanowi przemoc fizyczna. Przemoc może przybierać też wiele innych form zachowań nieakceptowalnych przez ofiarę. Do najpowszechniej definiowanych, oprócz przemocy fizycznej, należą inne zachowania – niezwiązane z naruszeniem cielesności ofiary. W tym kontekście możemy mówić o przemocy seksualnej, polegającej na zmuszaniu do określonych zachowań oraz kontaktów seksualnych (gwałt, zmuszanie do oglądania filmów lub zdjęć pornograficznych itd.) (Jaszczak-Kuźmińska, Michalska, 2010, s. 11); przemocy psychicznej, wyrażającej się słownymi lub niewerbalnymi groźbami użycia przemocy wobec osoby lub tego, co do niej należy, przejawiającej się m.in. w zastraszaniu, poniżaniu, ubliżaniu, szantażowaniu itp. (Stożek, 2009, s. 22); przemocy ekonomicznej/materialnej – odmawianie bądź ograniczanie dostępu do wspólnych środków finansowych lub odbieranie zarobionych pieniędzy, uniemożliwianie bądź ograniczanie podjęcia pracy zarobkowej, ale również niszczenie przedmiotów itp. (Jaszczak-Kuźmińska, Michalska, 2010, s. 11); a także o zaniedbaniu, nazywanym ukrytą formą przemocy, polegającym na niezaspakajaniu podstawowych potrzeb biologicznych oraz psychicznych dzieci (Jedlecka, 2017, s. 13). Podkreślić trzeba w tym miejscu fakt, że w zasadzie wszystkie opisane formy przemocy są ze sobą powiązane i wywierają ogromny wpływ na wszystkich członków rodziny.

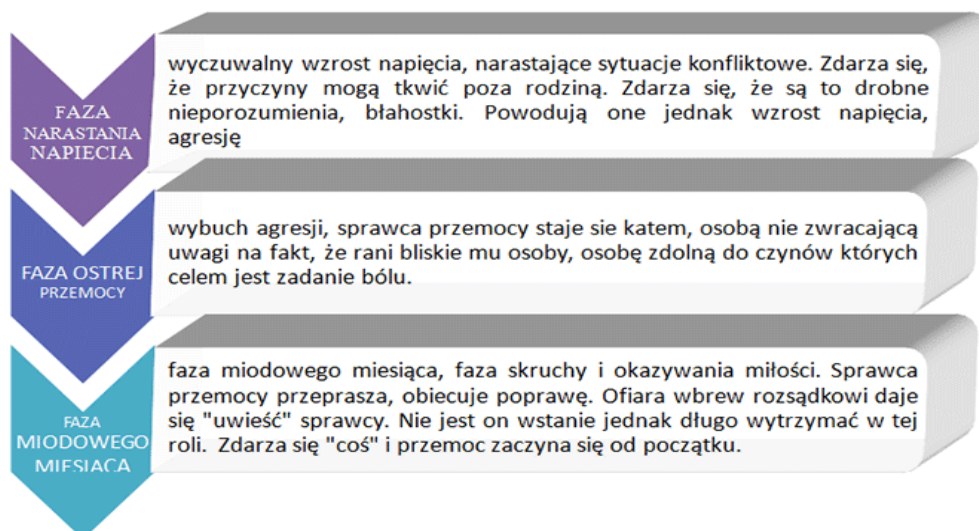

<div style="display: flex; justify-content: space-between; align-items: center;"> RODZAJE PRZEMOCY </div>	
Przemoc fizyczna – naruszenie nietykalności fizycznej	
<ul style="list-style-type: none"> • szarpanie, kopanie, popychanie, • krępowanie ruchów, • policzkowanie, ciągnięcie za włosy, duszenie, • przypalanie papierosem, 	<ul style="list-style-type: none"> • polewanie substancjami żrącymi, • bicie ręką, pięścią, z użyciem przedmiotów, • nie zapewnianie koniecznej pomocy medycznej, bezpieczeństwa,
Przemoc psychiczna – naruszenie godności osobistej	
<ul style="list-style-type: none"> • poniżanie, wyśmiewanie, wyzywanie, • ciągle krytykowanie, oskarżanie, • grożenie, szantażowanie, 	<ul style="list-style-type: none"> • ograniczanie kontaktów z innymi ludźmi, • ograniczanie snu, pożywienia, schronienia, • wmawianie choroby psychicznej,
Przemoc seksualna – naruszenie intymności	
<ul style="list-style-type: none"> • gwałt, • wymuszanie pożycia seksualnego, • wymuszanie nieakceptowanych zachowań seksualnych, 	<ul style="list-style-type: none"> • dotykanie miejsc intymnych • zmuszanie do współżycia z osobami trzecimi • wyśmiewanie preferencji seksualnych
Przemoc ekonomiczna – naruszenie własności	
<ul style="list-style-type: none"> • odmawianie pieniędzy na utrzymanie, • odbieranie zarobionych pieniędzy, • kontrolowanie wszystkich wydatków, • zakazywanie podjęcia pracy zarobkowej, 	<ul style="list-style-type: none"> • niszczenie rzeczy, kradzież, • sprzedawanie wspólnych rzeczy bez uzgodnienia, • zmuszanie do zaciągania kredytów,
Zaniedbanie – naruszenie obowiązku do opieki ze strony osób bliskich	
<ul style="list-style-type: none"> • nie dawanie środków na utrzymanie, • pozbawianie jedzenia, ubrania, schronienia, • brak pomocy w chorobie, nie udzielenie pomocy, 	<ul style="list-style-type: none"> • uniemożliwianie dostępu do miejsc zaspokajania podstawowych potrzeb: mieszkania, kuchni, łazienki itp.

Rysunek 1. Rodzaje przemocy.

Źródło: <https://www.centrumdobrejterapii.pl/aktualnosci/rodzaje-przemocy/> (dostęp: 29.08.2022).

Przemoc charakteryzuje się przede wszystkim tym, że: jest to proces, nie pojawia się znienacka, jest cykliczny, ma tendencję do powtarzania się, eskaluje, nie zatrzymany przybiera na sile, przebiega w wymiarze dominacja – uległość, nie jest zjawiskiem niezależnym od udziału człowieka, przejawia się w różnorodnych formach (Mazur, 2002, s. 54). W cyklu przemocy wyróżnić można: fazę narastania napięcia, w której zaczyna pojawiać się agresja; fazę ostrej przemocy, w której następuje wybuch tej agresji, jak również fazę miodowego miesiąca, kiedy sprawca przeprosza i obiecuje poprawę. Najczęściej w fazie ostrej przemocy lub zaraz po niej ofiary poszukują pomocy, wzywając Policję bądź uciekając do schronisk, a w kolejnej fazie wycofują się z kontaktu z osobami udzielającymi pomocy, mając pozorne poczucie odzyskiwania kontroli nad sytuacją (Spurek, 2012, s. 17-18). Poszczególne fazy przemocy zobrazowano na rysunku 2.

Rysunek 2. Fazy przemocy.

Źródło: <https://www.gops.kety.pl/gops/index.php/dzialy/dzial-wspierania-rodziny/przeciwdzialanie-przemocy-w-rodzinie> (dostęp: 29.08.2022).

Przemoc w rodzinie to istotny problem społeczny. Najczęściej ofiarami przemocy są kobiety, dzieci, starsi lub niepełnosprawni członkowie rodzin. Osoby doświadczające przemocy niechętnie przyznają się do problemów wewnątrzrodzinnych, traktując je często jako osobistą porażkę lub temat wstydlivy. Powoduje to, że prawdopodobnie w dalszym ciągu mamy znaczącą „czarną liczbę” tego typu zachowań, co utrudnia skuteczne działanie pomocowe, realizowane przez pracowników socjalnych i Policję.

1. Podstawy prawne i procedury działania Policji w zakresie przemocy w rodzinie

Problem przemocy w rodzinie został zauważony nie tylko przez organy ścigania, ale również przez ustawodawcę, który wyposażył uprawnione podmioty (m.in. Policję) w narzędzia prawne, pozwalające skutecznie oddziaływać na sprawcę przemocy w rodzinie oraz zapewniać bezpieczeństwo osobom dotkniętym przemocą. Narzędzia te są stale doskonalone dla najskuteczniejszej ochrony osób dotkniętych przestępstwem przemocy. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie zobowiązała samorządy do opracowania programów przeciwdziałania przemocy w rodzinie, a także powołania zespołów interdyscyplinarnych. Działania na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w szczególności w ramach pracy w zespole interdyscyplinarnym, podejmuje gmina. Zgodnie z ustawą, zespół ten powołuje wójt, burmistrz albo prezydent miasta, a w jego skład wchodzi przedstawiciele: jednostek organizacyjnych pomocy społecznej; gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych; Policji; oświaty; ochrony zdrowia; organizacji pozarządowych; kuratorzy sądowi, lecz mogą to być też prokuratorzy czy przedstawiciele innych podmiotów działających na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie (Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, s. 6-7).

Jednym z ustawowo wskazanych podmiotów funkcjonujących w ramach zespołu interdyscyplinarnego jest Policja. Zgodnie z podstawowym aktem prawnym regulującym jego funkcjonowanie – ustawą o Policji (Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji) – do podstawowych zadań Policji należy ochrona życia i zdrowia ludzi oraz mienia przed

bezprawnymi zamachami naruszającymi te dobra, a także wykrywanie przestępstw oraz ściganie ich sprawców. Policja realizuje również zadania wynikające z innych ustaw, przepisów prawa Unii Europejskiej, a także umów i porozumień międzynarodowych na zasadach oraz w zakresie w nich określonych, w tym m.in. z ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.

Podstawy prawne określające zadania Policji i formy pomocy na rzecz rodzin dotkniętych przemocą zostały zawarte w następujących aktach normatywnych:

- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji;
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie;
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”;
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 26 listopada 2020 r. w sprawie wydawania nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia;
- Wytyczne nr 5 Komendanta Głównego Policji z dnia 15 grudnia 2020 roku w sprawie sposobu postępowania policjantów podczas realizacji procedury „Niebieskie Karty” oraz wydawania nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia.

Uwzględniając przepisy ogólnokrajowe, w dniu 27 maja 2021 roku w Komendzie Miejskiej Policji w Nowym Sączu wydana została Decyzja nr 26/2021 Komendanta Miejskiego Policji w Nowym Sączu, której celem jest usprawnienie policjantom realizacji działań w zakresie sprawowania nadzoru, wykonywania zadań, prowadzenia oraz obiegu dokumentacji w zakresie realizacji procedury „Niebieskie Karty”, a także wydawania nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania oraz jego bezpośredniego otoczenia lub też zakazu zbliżania się do mieszkania i bezpośredniego otoczenia w Komendzie Miejskiej Policji w Nowym Sączu oraz jednostkach terenowych. Ponadto w dniu 10 maja 2021 roku Komendant Miejski Policji w Nowym Sączu wydał polecenia dla Naczelnika Wydziału Prewencji/Sztabu Policji, Komendantów Komisariatów i Kierownika Posterunku w Nawojowej o bieżącej kontroli interwencji rejestrowanych w Systemie Wspomagania Dowodzenia Policji (Zarządzenie nr 12 Komendanta Głównego Policji z dnia 19 maja 2020 r. w sprawie Systemu Wspomagania Dowodzenia Policji) dotyczących przemocy w rodzinie. Decyzje te miały na celu nadanie większego priorytetu działań na rzecz zapobiegania przemocy w rodzinie oraz sprawniejszą realizację zadań służbowych w tym obszarze. Pozwalają również zwiększyć nadzór przełożonych nad zadaniowaniem i koordynowaniem czynności policyjnych związanych z szeroko pojętym problemem przemocy w rodzinie. W ramach czynności koordynacyjno-nadzorczych dokonywana jest okresowa (w cyklach dwutygodniowych) analiza interwencji domowych, w tym interwencji związanych z przemocą w rodzinie, a także ocena prawidłowości zrealizowanych czynności służbowych zarówno w obszarze działań prewencyjnych, jak też procesowych. Systemowe podejście do czynności koordynacyjno-nadzorczych ma na celu stałe podnoszenie jakości działań sądeckiej Policji w obszarze przemocy w rodzinie. Tabela 1 prezentuje wzór formularza służącego do analizy podejmowanych działań służbowych.

Tabela 1

Formularz oceny podejmowanych działań w obszarze przemocy w rodzinie, wykorzystywany w ramach czynności koordynacyjno-nadzorczych przez KMP w Nowym Sączu

Okres:	Interwencje		Sporządzone kwestionariusze szacowania ryzyka	Wdrożona procedura „NK”	Indywidualna ocena potrzeb osoby pokrzywdzonej	Zatrzymania			Zmiany kwalifikacji prawnej zatrzymania z 15a na 244 k.p.k.	Ogółem zatrzymano procesowo	Zawiadomienie		Środek zapobiegawczy Sąd / Prokuratura		Wydany nakaz / zakaz przez Policję	ANALIZA/ WNIOSKI		
	Domowe	Dotyczące przemocy w rodzinie				Zatrzymanie 244 k.p.k.	Zatrzymanie 15a ustawy o Policji	Doprowadzony do wytrzeźwienia			Dochodzenie / śledztwo	Czynności sprawdzające	Tymczasowe aresztowanie	Zakaz zbliżania / nakaz opuszczenia lokalu		Wystąpienie o analizę	Zgodność interwencji „NK” w SWD9	Uwagi/ wnioski z analizy
Komenda Miejska Policji w Nowym Sączu																		
Komisariat Policji w Łososinie Dolnej																		
Komisariat Policji w Grybowie																		
Komisariat Policji w Krynicy-Zdrój																		
Komisariat Policji w Muszynie																		
Komisariat Policji w Piwnicznej-Zdrój																		
Komisariat Policji w Starym Sączu																		
Posterunek Policji w Nawojowej																		
RAZEM																		

Źródło: Komenda Miejska Policji w Nowym Sączu.

Realizacja przez Policję działań pomocowych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie rozpoczyna się często od interwencji domowej, która może być podejmowana przez funkcjonariusza Policji z własnej inicjatywy bądź też na polecenie dyżurnego po zgłoszeniu przez pokrzywdzonego lub osoby trzecie. Podejmuje ją patrol Policji, dzielnicowy lub inny dyżurujący policjant, będący w służbie i znajdujący się w dyspozycji dyżurnego danej jednostki, a kończy się sporządzeniem stosownej dokumentacji, głównie notatek urzędowych, stanowiących podstawę do podejmowania dalszych działań prewencyjnych przez dzielnicowego i służby kryminalne w zakresie ewentualnego postępowania karnego z art. 207 k.k., „Niebieskiej Karty – A”, jak również wydaniem nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia.

Policjanci wezwani na miejsce interwencji domowej, po stwierdzeniu, że interwencja dotyczy przemocy w rodzinie, mają obowiązek wypełnić formularz „Niebieska Karta – A”, zgodnie z wzorem określonym w Załączniku nr 1 do rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Wytyczne nr 5 KGP § 4 pkt 3). Po interwencji kopia wypełnionego formularza „Niebieska Karta – A” trafia do dzielnicowego rejonu, zgodnego z miejscem zamieszkania osoby. Dzielnicowy, po otrzymaniu kopii „Niebieskiej Karty – A”, zobowiązany jest do kontaktu z osobą, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie (Wytyczne nr 5 KGP § 6 pkt. 3 i 5) poprzez systematyczne wizyty. Pierwsza wizyta – sprawdzająca stan bezpieczeństwa osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą – powinna nastąpić nie później niż w terminie 7 dni od wszczęcia procedury „Niebieskie Karty” (Wytyczne nr 5 KGP § 6 pkt 5). Dzielnicowy podejmuje również rozmowy profilaktyczne, a także nawiązuje współpracę z instytucjami i organizacjami zajmującymi się udzielaniem wsparcia oraz pomocy osobom doświadczającym przemocy w ramach zespołów interdyscyplinarnych i grup roboczych.

Procedura „Niebieskiej Karty” ułatwia policjantom uporządkowaną rejestrację śladów oraz wydarzeń na miejscu zdarzenia i podjętych przez nich czynności¹. Materiały przygotowane przez Policję na miejscu interwencji stanowią podstawę do zainicjowania działania interdyscyplinarnego zespołu.

Schemat działań prewencyjnych policjantów na poszczególnych etapach został zaprezentowany na rysunku 3.

---

¹ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz.U. z 2011 r., Nr 209, poz. 1245); Wytyczne nr 5 Komendanta Głównego Policji z dnia 15 grudnia 2020 roku w sprawie sposobu postępowania policjantów podczas realizacji procedury „Niebieskie Karty” oraz wydawania nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia (Dz.Urz. KGP 2020, poz. 63).

Rysunek 3. Schemat podejmowanych działań prewencyjnych przez Policję w obszarze przemocy w rodzinie.

Źródło: Komenda Miejska Policji w Nowym Sączu.

Działania podejmowane przez Policję w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie podejmowane są w dwóch obszarach: prewencyjnym i procesowym.

W ramach działań prewencyjnych policjanci realizują interwencje i sporządzają „Niebieskie Karty – A”. Ponadto, na podstawie art. 15aa ustawy o Policji, policjant ma prawo wydać wobec osoby stosującej przemoc w rodzinie, stwarzającej zagrożenie dla życia lub zdrowia osoby dotkniętej tą przemocą, nakaz natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakaz zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia. Ma prawo wydać taki nakaz lub zakaz bezpośrednio podczas interwencji bądź w wyniku powziętej informacji o problemie przemocy w rodzinie m.in. od osoby dotkniętej przemocą, kuratora sądowego czy też pracownika pomocy społecznej. Nakaz lub zakaz wydany przez policjanta tracą moc po upływie 14 dni od ich wydania.

Osoba, wobec której zastosowano tę procedurę, ma prawo do zabrania ze sobą jedynie przedmiotów osobistego użytku i służących do świadczenia pracy oraz będących jej własnością zwierząt domowych, a w późniejszym terminie jednorazowo ma możliwość zabrania z mieszkania mienia stanowiącego jej własność – może to się odbyć w obecności policjanta i po uzgodnieniu terminu z osobą dotkniętą przemocą w rodzinie. Ma również prawo do złożenia zażalenia na wydany przez Policję stosowny nakaz lub zakaz do sądu właściwego ze względu na miejsce położenie wspólnie zajmowanego lokalu mieszkalnego. Osoba, wobec której wydany zostanie nakaz lub zakaz, musi zadeklarować Policji miejsce swojego pobytu, w miarę możliwości podać numer kontaktowy, jak również musi poinformować o każdorazowej zmianie miejsca zamieszkania. Policjanci w okresie obowiązywania nakazu lub zakazu mają obowiązek co najmniej trzykrotnego sprawdzenia, czy są one respektowane. Za niestosowanie się do policyjnego nakazu/zakazu ponosi się odpowiedzialność za wykroczenie z art. 66b k.k. (Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń).

Należy w tym miejscu podkreślić, że art. 15a ustawy o Policji daje policjantom prawo do zatrzymania osoby stosującej przemoc w rodzinie w rozumieniu przepisów Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, stwarzającej bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego. W celu stwierdzenia zasadności zatrzymania policjant ocenia ryzyko bezpośredniego zagrożenia dla życia lub zdrowia ludzkiego odrębnie dla osoby dorosłej i dziecka. Dokonując tego rodzaju oceny, bierze pod uwagę okoliczności enumeratywnie wymienione w art. 15a ust. 2 pkt. 1-13 ustawy o Policji (Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, s. 30-31). Ocenę ryzyka dokonuje w specjalnym kwestionariuszu szacowania ryzyka zagrożenia życia lub zdrowia ludzkiego, dołączanym do protokołu zatrzymania (Część A – przemoc wobec osób dorosłych; Część B – przemoc wobec dzieci) (Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 26 listopada 2020 r. w sprawie wydawania nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, s. 8-9). Wzór tego kwestionariusza prezentują rysunki 4 i 5.

Część A
przemoc wobec osób dorosłych

Kwestionariusz szacowania ryzyka zagrożenia życia lub zdrowia ludzkiego służący stwierdzeniu zasadności zatrzymania, o którym mowa w art. 15a ust. 1 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, lub wydania nakazu lub zakazu

Czas rozpoczęcia czynności											
g	g	m	m	d	d	m	m	r	r	r	r

Imię i nazwisko osoby dotkniętej przemocą w rodzinie: .....

Miejsce interwencji lub realizowanych czynności służbowych .....

L.p.	Czynniki ryzyka	wstaw znak „X” ¹	
1.	Czy doszło do aktów przemocy z użyciem niebezpiecznego narzędzia lub gróźb użycia przemocy?		Jeżeli udzielono pozytywnej odpowiedzi choć na 1 z 3 pytań, odizoluj osobę stosującą przemoc w rodzinie: 1) rozważ zatrzymanie, a 2) bezpośrednio po zwolnieniu osoby, wydaj nakaz lub zakaz
2.	Czy osoba stosująca przemoc w rodzinie groziła osobie dotkniętej przemocą w rodzinie zabójstwem? Czy osoba dotknięta przemocą w rodzinie obawia się o własne życie? Czy osoba dotknięta przemocą w rodzinie uważa, że osoba stosująca przemoc w rodzinie jest zdolna do jej zabójstwa?		
3.	Czy doszło do duszenia?		
4.	Czy osoba stosująca przemoc w rodzinie jest agresywna wobec: - kobiety w ciąży, - osoby w podeszłym wieku, - osoby niepełnosprawnej albo - osoby od niej zależnej w inny sposób ze względu na stan zdrowia lub zaburzenia psychiczne?		Jeżeli udzielono pozytywnej odpowiedzi na 4 pytania lub więcej z pytań 4 – 12, odizoluj osobę stosującą przemoc w rodzinie: 1) rozważ zatrzymanie albo 2) wydaj nakaz lub zakaz
5.	Czy w ostatnim czasie doszło do nasilenia przemocy?		
6.	Czy osoba stosująca przemoc w rodzinie ma zaburzenia psychiczne, leczy się lub leczyla się psychiatrycznie?		
7.	Czy osoba stosująca przemoc w rodzinie jest pod wpływem środków odurzających (alkoholu / narkotyków/ leków)?		
8.	Czy osoba stosująca przemoc w rodzinie była wcześniej karana za przestępstwa z użyciem przemocy (w rodzinie lub poza nią)?		
9.	Czy osoba stosująca przemoc w rodzinie kiedykolwiek groziła popełnieniem samobójstwa lub próbowała popełnić samobójstwo (Czy pojawiła się groźba samobójstwa rozszerzonego)?		
10.	Czy osoba dotknięta przemocą w rodzinie próbowała kiedykolwiek popełnić samobójstwo z powodu doświadczenia przemocy ze strony osoby stosującej przemoc w rodzinie bądź deklaruje popełnienie samobójstwa z tego powodu?		
11.	Czy osoba dotknięta przemocą w rodzinie została kiedykolwiek pobita przez osobę stosującą przemoc w rodzinie, w tym gdy była w ciąży lub była chora?		
12.	Czy w domu jest broń lub osoba stosująca przemoc w rodzinie groziła jej użyciem?		

.....
(czytelny podpis policjanta wypełniającego kwestionariusz)

¹ W przypadku wystąpienia czynników ryzyka, zaznacz X w kratce.
Mp – 114/a

Rysunek 4. Kwestionariusz szacowania ryzyka zagrożenia życia lub zdrowia ludzkiego, służący stwierdzeniu zasadności zatrzymania, o którym mowa w art. 15a ust. 1 Ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, lub wydania nakazu lub zakazu – część A (przemoc wobec osób dorosłych).
Źródło: Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 26 listopada 2020 r. w sprawie wydawania nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia (Dz.U. z 2020 r., poz. 2105).

Część B
przemoc wobec dzieci

Kwestionariusz szacowania ryzyka zagrożenia życia lub zdrowia ludzkiego służący stwierdzeniu zasadności zatrzymania, o którym mowa w art. 15a ust. 1 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, lub wydania nakazu lub zakazu

Czas rozpoczęcia czynności											
g	g	m	m	d	d	m	m	r	r	r	r

Imię i nazwisko osoby dotkniętej przemocą w rodzinie: .....

Miejsce interwencji lub realizowanych czynności służbowych: .....

Pytania adresowane **do osoby dorosłej** o sytuację dziecka:

Zwróć uwagę, że w rodzinie może być kilkoro dzieci

L.p.	Czynniki ryzyka	wstaw znak „X” ²	
1.	Czy osoba stosująca przemoc w rodzinie bije, uderza, popycha dziecko lub rzuca w dziecko ciężkim przedmiotem?		Jeżeli udzielono pozytywnej odpowiedzi choć na 1 z 4 pytań, odizoluj osobę stosującą przemoc w rodzinie:
2.	Czy osoba stosująca przemoc w rodzinie rzuciła dzieckiem?		
3.	Czy osoba stosująca przemoc w rodzinie dusiła dziecko?		
4.	Czy osoba stosująca przemoc w rodzinie przypalała dziecko papierosem lub innym rozgrzanym przedmiotem?		
5.	Czy osoba stosująca przemoc w rodzinie uderzyła dziecko przedmiotem lub rzuciła w dziecko przedmiotem?		Jeżeli udzielono pozytywnej odpowiedzi na 5 pytań lub więcej z pytań 5 – 13, odizoluj osobę stosującą przemoc w rodzinie:
6.	Czy osoba stosująca przemoc w rodzinie jest agresywna wobec dziecka?		
7.	Czy kiedykolwiek konieczna była obrona dziecka przed osobą stosującą przemoc w rodzinie?		
8.	Czy osoba stosująca przemoc w rodzinie groziła dziecku lub straszyla dziecko pozbawieniem życia lub zastosowaniem przemocy fizycznej?		
9.	Czy osoba stosująca przemoc w rodzinie była wcześniej karana za przestępstwa z użyciem przemocy w rodzinie (lub poza nią)?		
10.	Czy uważasz, że osoba stosująca przemoc w rodzinie może zrobić krzywdę dziecku?		
11.	Czy agresywne zachowanie osoby stosującej przemoc w rodzinie wobec dziecka zdarzało się wcześniej?		
12.	Czy dziecko jest w wieku od 0 do 6 lat?		
13.	Czy dziecko jest niepełnosprawne?		

.....
(czytelny podpis policjanta wypełniającego kwestionariusz)

² W przypadku wystąpienia czynników ryzyka, zaznacz X w kratce.
Mp – 114/b

Rysunek 5. Kwestionariusz szacowania ryzyka zagrożenia życia lub zdrowia ludzkiego, służący stwierdzeniu zasadności zatrzymania, o którym mowa w art. 15a ust. 1 Ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, lub wydania nakazu lub zakazu – część B (przemoc wobec dzieci).

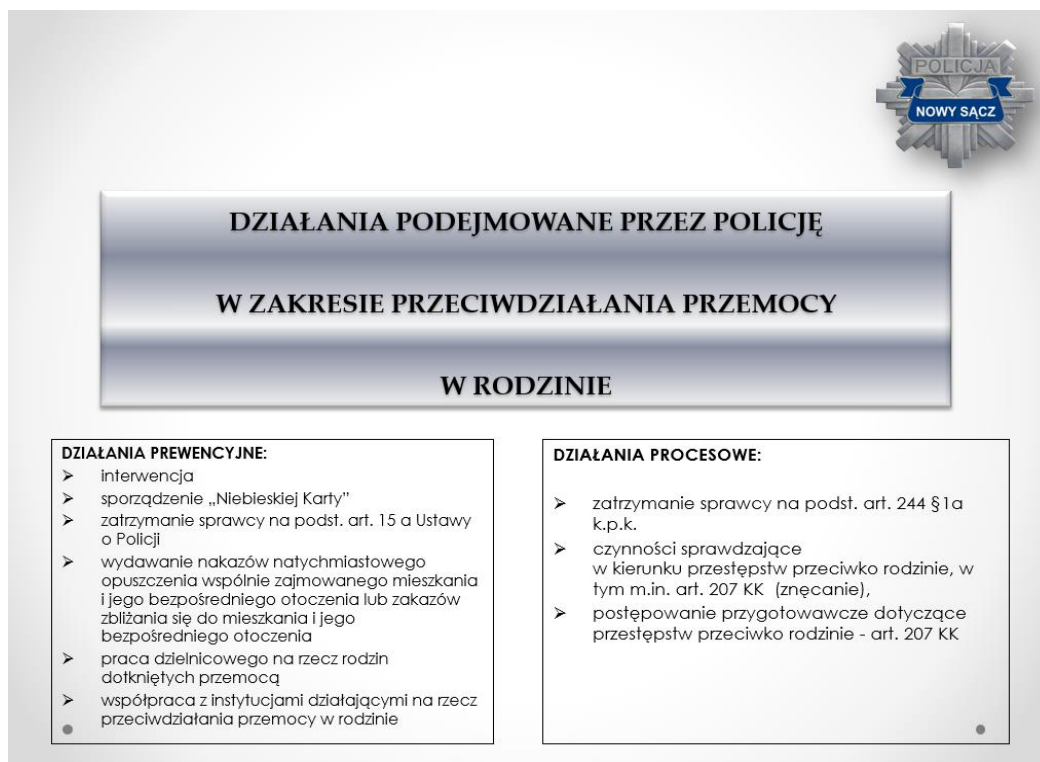
Źródło: Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 26 listopada 2020 r. w sprawie wydawania nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia (Dz.U. z 2020 r., poz. 2105).

Do aspektów przemawiających za zastosowaniem zatrzymania należą: stwierdzone akty przemocy fizycznej w rodzinie; wiek osoby dotkniętej przemocą w rodzinie; stosowanie przemocy w rodzinie wobec kobiety w ciąży; niepełnosprawność osoby dotkniętej przemocą w rodzinie; zależność osoby dotkniętej przemocą w rodzinie od osoby stosującej tę przemoc ze względu na stan zdrowia lub jej zaburzenia psychiczne; zaburzenia psychiczne osoby; stan osoby, wobec której podejmowana jest interwencja (związany z użyciem, nadużywaniem lub uzależnieniem od alkoholu, środków odurzających lub substancji psychotropowych, środków zastępczych bądź nowych substancji psychoaktywnych); kierowanie przez osobę stosującą przemoc gróźb użycia przemocy ze skutkiem bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia i jej dostęp do niebezpiecznego narzędzia lub broni. Ocenia się też, a następnie dokumentuje informacje o dotychczas stosowanej przemocy lub prowadzonych postępowaniach w związku z użyciem przemocy; informacje od osób dotkniętych przemocą, dotyczące ich obaw o własne życie lub zdrowie, w tym związane z nasileniem aktów przemocy w rodzinie; jak również informacje o próbach targnięcia się na własne życie lub też życie osób wspólnie zamieszkujących z osobą podejrzewaną o stosowanie przemocy w rodzinie oraz informacje o próbach targnięcia się na własne życie przez osobę dotkniętą przemocą w rodzinie w związku ze stosowaniem tej przemocy (Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji).

Ostatnim etapem działań prewencyjnych jest praca dzielnicowego na rzecz rodzin dotkniętych przemocą, w tym przede wszystkim współpraca z różnymi instytucjami działającymi w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie, m.in. w ramach zespołu interdyscyplinarnego.

W zakresie działań procesowych, na podstawie art. 244 §1a k.p.k. (Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego), Policja ma prawo zatrzymać osobę podejrzaną, jeżeli istnieje uzasadnione przypuszczenie, że popełniła ona przestępstwo z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej, a zachodzi obawa, że ponownie popełni przestępstwo z użyciem przemocy wobec tej osoby, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa grozi. Na podstawie art. 307 k.p.k. może zostać przeprowadzone postępowanie sprawdzające w kierunku przestępstw przeciwko rodzinie, w tym m.in. art. 207 k.k. (znęcanie). Postępowanie sprawdzające to czynności, które mogą być podejmowane po otrzymaniu zawiadomienia o przestępstwie, mające na celu zweryfikowanie wstępne, czy zachodzi konieczność wszczęcia przygotowawczego postępowania. Postępowanie sprawdzające stanowi więc fazę poprzedzającą wszczęcie postępowania karnego. Ich przeprowadzenie kończy się wydaniem decyzji o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego lub o jego wszczęciu (Młynarczyk, 1995, s. 108). W przypadku uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa Policja, pod nadzorem Prokuratury, prowadzi postępowanie przygotowawcze dotyczące przestępstwa przeciwko rodzinie – art. 207 k.k.

Działania podejmowane przez Policję w kwestii przeciwdziałania przemocy w rodzinie przedstawia rysunek 6.

Rysunek 6. Działania podejmowane przez Policję w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
Źródło: Komenda Miejska Policji w Nowym Sączu.

2. Działania Komendy Miejskiej Policji w Nowym Sączu na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie

W województwie małopolskim w latach 2017-2021 policjanci ogółem podjęli 20 583 interwencje domowe dotyczące przemocy w rodzinie, zakończone wdrożeniem procedury „Niebieskie Karty”. Najwięcej takich interwencji podjęto w 2017 roku (4 697), a najmniej w 2021 roku (3 522), zatem nastąpiła dość znacząca tendencja spadkowa (o 25%). W ocenianym okresie największą liczbę tego rodzaju interwencji podejmowali policjanci Komendy Miejskiej Policji w Krakowie (2 509), Komendy Miejskiej Policji w Tarnowie (2 110) i Komendy Miejskiej w Nowym Sączu (1943), a najmniejszą na terenie działania Komendy Powiatowej Policji w Proszowicach (124) oraz Komendy Powiatowej Policji w Zakopanem (341).

Analizując dane z terenu działania Komendy Miejskiej Policji w Nowym Sączu, można zauważyć, że największa liczba interwencji domowych związanych z przemocą w rodzinie zakończonych wdrożeniem procedury „Niebieskiej Karty” przeprowadzona została w 2021 roku (408), co jest wbrew trendowi ogólnowojewódzkiemu, wskazującemu w roku 2021 najmniejszą liczbę interwencji w badanym okresie. W 2021 roku wzrost interwencji domowych związanych z przemocą domową w stosunku do 2017 roku odnotowano w Komendzie Powiatowej Policji w Oświęcimiu (z 51 na 130), Komendzie Powiatowej Policji w Olkuszu (ze 214 na 267), a także Komendzie Powiatowej Policji w Miechowie (z 90 na 116). W pozostałych jednostkach w 2021 roku odnotowano spadek ilości takich interwencji w odniesieniu do roku 2017.

Liczbę interwencji domowych dotyczących przemocy w rodzinie, gdzie wdrożona została procedura „Niebieskiej Karty”, na terenie działania poszczególnych jednostek Policji województwa małopolskiego prezentuje tabela 2.

Tabela 2

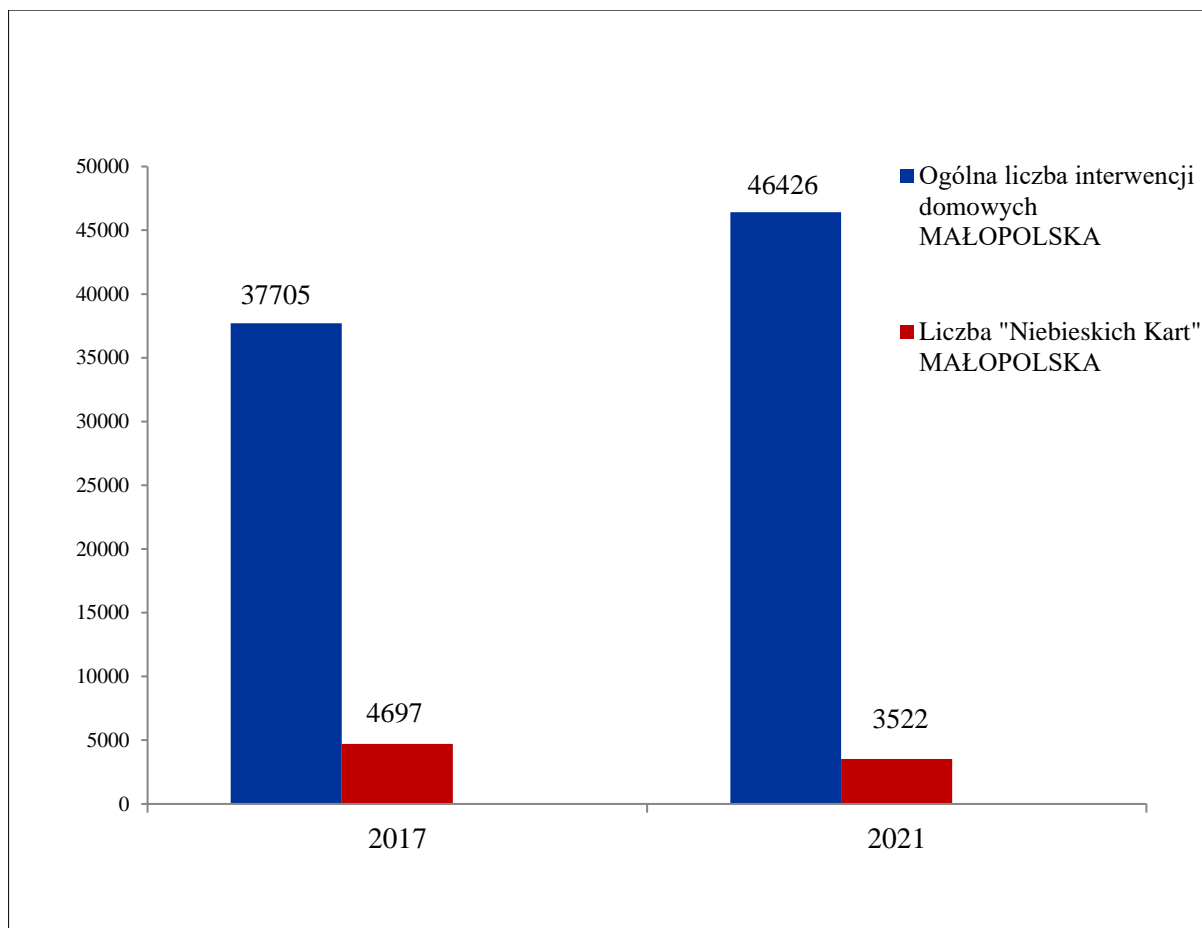
Ilość interwencji domowych dotyczących przemocy w rodzinie zakończonych sporządzeniem „Niebieskiej Karty” na terenie działania poszczególnych jednostek garnizonu małopolskiego w latach 2017-2021

Interwencje domowe dotyczące przemocy w rodzinie zakończone sporządzeniem „Niebieskiej Karty”						
Nazwa jednostki KPP/KMP	2017	2018	2019	2020	2021	Suma
KMP Kraków	612	532	452	435	478	2 509
KMP Nowy Sącz	404	370	382	379	408	1 943
KMP Tarnów	480	465	433	411	321	2 110
KPP Bochnia	215	213	199	162	113	902
KPP Brzesko	207	199	170	215	180	971
KPP Chrzanów	234	153	161	152	133	833
KPP Dąbrowa Tarnowska	105	84	81	78	78	426
KPP Gorlice	188	176	173	139	121	797
KPP Kraków	437	442	387	315	237	1 818
KPP Limanowa	310	238	271	202	167	1 188
KPP Miechów	90	126	104	104	116	540
KPP Myślenice	154	143	140	152	114	703
KPP Nowy Targ	321	301	350	344	231	1 547
KPP Olkusz	214	174	192	216	267	1 063
KPP Oświęcim	51	79	106	97	130	463
KPP Proszowice	35	32	22	13	22	124
KPP Sucha Beskidzka	232	216	192	167	117	924
KPP Wadowice	203	188	182	191	142	906
KPP Wieliczka	112	77	80	112	94	475
KPP Zakopane	93	59	62	74	53	341
SUMA	4 697	4 267	4 139	3 958	3 522	20 583

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Komendy Wojewódzkiej Policji w Krakowie.

Porównując lata 2017 i 2021, odnotowany został wzrost o 23,13% przeprowadzonych interwencji domowych na terenie województwa małopolskiego, zaś analizując liczbę wdrożonych „Niebieskich Kart”, zauważalny jest spadek o 25% w porównaniu do roku 2017, chociaż w 2021 roku przeprowadzono o 8 721 interwencji więcej. W 2017 roku w Małopolsce 12,4% przeprowadzonych interwencji domowych zakończyło się wdrożeniem procedury „Niebieskiej Karty”, a w 2021 roku było to 7,6% interwencji.

Liczbę interwencji domowych w Małopolsce zakończonych wdrożeniem procedury „Niebieskiej Karty” do ogółu wszystkich interwencji domowych w latach 2017 i 2021 przedstawia wykres 1.

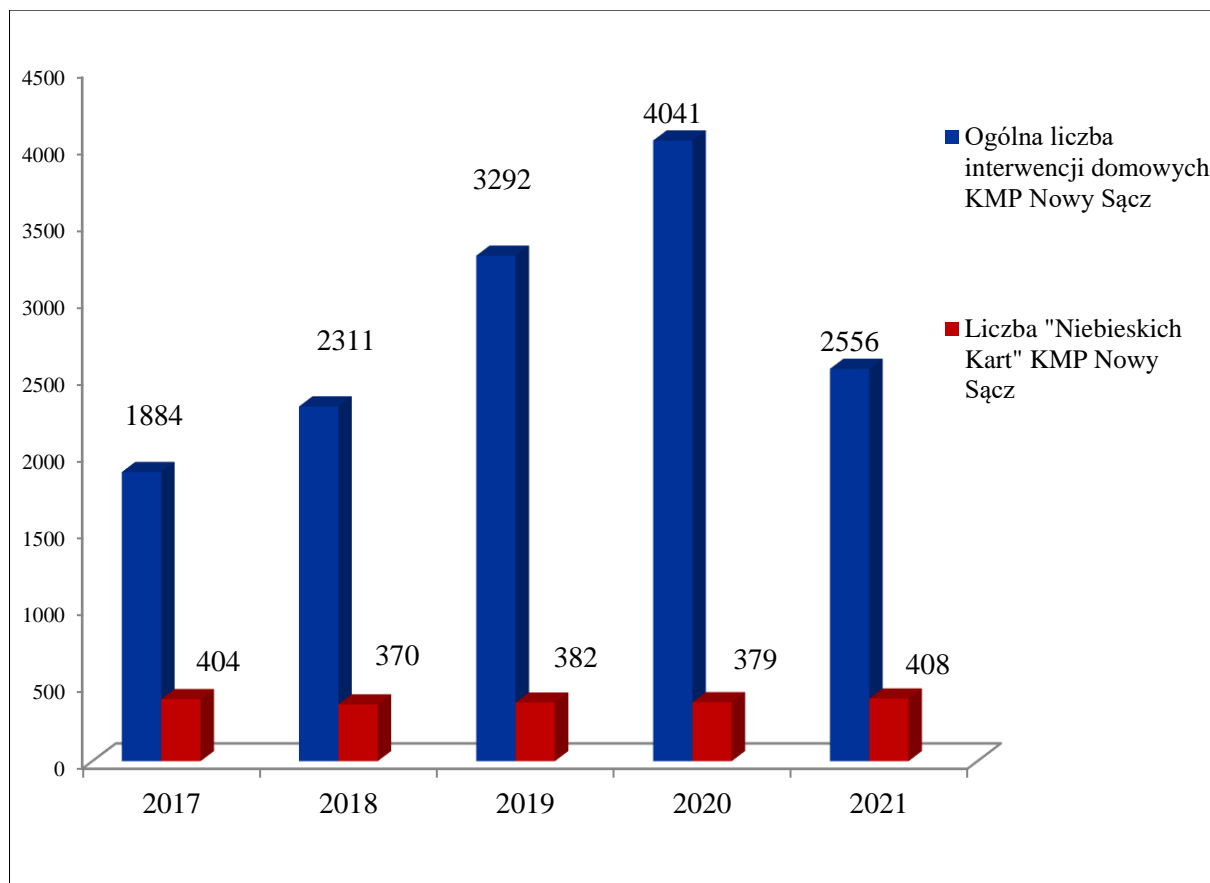

Wykres 1. Ilość interwencji domowych w Małopolsce zakończonych sporządzeniem „Niebieskiej Karty” do ogółu wszystkich interwencji domowych w latach 2017 i 2021.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Komendy Wojewódzkiej Policji w Krakowie.

Analizując lata 2017 i 2021, na terenie działania Komendy Miejskiej Policji w Nowym Sączu można zauważyć wzrost przeprowadzonych interwencji domowych o 35,7% (wyższy niż tendencja ogólnowojewódzka), a analizując liczbę wdrożonych „Niebieskich Kart”, zauważalny jest 1% wzrost w porównaniu do 2017 roku, chociaż w roku 2021 przeprowadzono o 672 interwencje domowe więcej. W 2017 roku aż 21,4% przeprowadzonych interwencji domowych na terenie miasta i powiatu nowosądeckiego zakończyło się wdrożeniem procedury „Niebieskiej Karty”, a w 2021 roku było to 16% interwencji. Na uwagę zasługuje fakt, że o 36,8% nastąpił spadek interwencji domowych w roku 2021 (w stosunku do roku 2020), przy jednoczesnym wzroście wdrożonych w ich efekcie procedur „Niebieskich Kart” o 7,7%. Porównując dane dotyczące terenu działania Komendy Miejskiej Policji w Nowym Sączu do tendencji występujących w całej Małopolsce, można zauważyć, że na terenie miasta i powiatu nowosądeckiego występuje znacząco większy odsetek interwencji domowych zakończonych wdrożeniem procedury „Niebieskiej Karty” do ogółu podejmowanych interwencji domowych.

Liczbę interwencji domowych na terenie miasta i powiatu nowosądeckiego zakończonych wdrożeniem procedury „Niebieskiej Karty” do ogółu wszystkich interwencji domowych w latach 2017-2021 prezentuje wykres 2.

Wykres 2. Ilość interwencji domowych na terenie działania KMP w Nowym Sączu zakończonych wdrożeniem procedury „Niebieskiej Karty” do ogółu wszystkich interwencji domowych w latach 2017-2021.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Komendy Miejskiej Policji w Nowym Sączu.

Policjant, na podstawie art. 15a ustawy o Policji, ma prawo zatrzymania osoby stosującej przemoc w rodzinie, stwarzającej bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego. Na przestrzeni lat 2017-2021 małopolscy policjanci wykorzystywali tę prawną możliwość w 4 329 przypadkach, z czego najwyższą liczbę odnotowano w 2017 roku. W roku 2021 zanotowano 554 takie przypadki. Niewątpliwie jest to spowodowane wzrostem ilości przypadków procesowego zatrzymania (na podstawie art. 244 k.p.k.) i wykorzystywaniem pojawiających się nowych możliwości prawnego oddziaływania na osoby podejrzewane o sprawstwo przemocy domowej, czyli procedur wydawania nakazów natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania oraz jego bezpośredniego otoczenia lub zakazów zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia (na podstawie art. 15aa ustawy o Policji). Na przestrzeni analizowanych lat zdecydowanie najwięcej zatrzymań na podstawie art. 15a ustawy o Policji zastosowali policjanci z Komendy Miejskiej Policji w Tarnowie (969), Komendy Powiatowej Policji w Nowym Targu (792) i Komendy Powiatowej Policji w Myślenicach (510). Komendy Miejskie Policji w Krakowie oraz Nowym Sączu stosunkowo w niewielkim zakresie wykorzystywały tę podstawę prawną do zatrzymania sprawcy przemocy domowej, zdecydowanie częściej opierając się na zatrzymaniu procesowym (art. 244 k.p.k.).

Liczbę zatrzymań sprawców przemocy w rodzinie w latach 2017-2022 na podstawie art. 15a ustawy o Policji ukazuje tabela 3.

Tabela 3

Liczba zatrzymań sprawców przemocy w rodzinie na podstawie art. 15a ustawy o Policji w latach 2017-2021

Nazwa jednostki KPP/KMP	Zatrzymania sprawców przemocy w rodzinie na podstawie art. 15a ustawy o Policji					
	2017	2018	2019	2020	2021	Suma
KMP Kraków	24	16	14	9	20	83
KMP Nowy Sącz	11	18	30	17	12	88
KMP Tarnów	193	255	242	173	106	969
KPP Bochnia	105	94	100	69	42	410
KPP Brzesko	60	46	62	63	58	289
KPP Chrzanów	7	11	13	16	17	64
KPP Dąbrowa Tarnowska	19	21	13	25	20	98
KPP Gorlice	29	16	17	22	23	107
KPP Kraków	68	93	72	63	41	337
KPP Limanowa	114	81	87	57	34	373
KPP Miechów	1	1	1	0	0	3
KPP Myślenice	114	1	13	9	0	510
KPP Nowy Targ	186	178	173	171	84	792
KPP Olkusz	1	2	6	3	9	24
KPP Oświęcim	1	2	0	4	5	12
KPP Proszowice	13	7	8	4	4	36
KPP Sucha Beskidzka	81	80	72	65	52	350
KPP Wadowice	13	14	5	3	2	37
KPP Wieliczka	10	6	6	11	22	55
KPP Zakopane	20	20	17	8	3	68
SUMA	1 070	962	951	792	554	4 329

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Komendy Wojewódzkiej Policji w Krakowie.

W latach 2017-2021 małopolscy policjanci w 6 647 przypadkach zastosowali procesowe przesłanki zatrzymania sprawcy przemocy domowej, wynikające z możliwości prawnych, jakie daje art. 244 k.p.k. Na podstawie tego przepisu Policja ma prawo zatrzymać osobę podejrzaną, jeśli istnieje uzasadnione przypuszczenie, że popełniła ona przestępstwo z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej, a zachodzi obawa, że ponownie popełni przestępstwo z użyciem przemocy wobec tej osoby, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa grozi. Najniższy wskaźnik zatrzymań procesowych wystąpił w Małopolsce w 2017 roku (676), w kolejnych latach oscylując niezmiennie wokół ok. 1,5 tys. przypadków. Na przestrzeni badanych lat najwięcej zatrzymań procesowych zastosowali policjanci z Komendy Miejskiej Policji w Krakowie (1 511), Komendy Miejskiej Policji w Tarnowie (646), Komendy Miejskiej Policji w Nowym Sączu (630) i Komendy Powiatowej Policji w Krakowie (621).

Liczbę zatrzymań sprawców przemocy w rodzinie (procesowo) w latach 2017-2022 na podstawie art. 244 k.p.k. przedstawia tabela 4.

Tabela 4

Liczba zatrzymań sprawców przemocy w rodzinie (procesowo) na podstawie art. 244 k.p.k. w latach 2017-2021

Nazwa jednostki KPP/KMP	Zatrzymania sprawców przemocy w rodzinie (procesowo) na podstawie art. 244 k.p.k.					
	2017	2018	2019	2020	2021	Suma
KMP Kraków	172	396	335	271	337	1 511
KMP Nowy Sącz	45	133	145	135	172	630
KMP Tarnów	90	167	133	134	122	646
KPP Bochnia	17	37	54	38	51	197
KPP Brzesko	15	54	35	38	43	185
KPP Chrzanów	27	60	80	67	58	292
KPP Dąbrowa Tarnowska	24	18	23	22	17	104
KPP Gorlice	9	34	35	39	45	162
KPP Kraków	67	144	151	133	126	621
KPP Limanowa	35	59	82	69	71	316
KPP Miechów	17	51	58	37	40	203
KPP Myślenice	21	63	52	61	61	258
KPP Nowy Targ	24	58	84	101	89	356
KPP Olkusz	17	40	60	59	71	247
KPP Oświęcim	13	34	43	52	33	175
KPP Proszowice	3	20	11	10	12	56
KPP Sucha Beskidzka	27	43	37	31	27	165
KPP Wadowice	15	42	44	40	32	173
KPP Wieliczka	24	41	39	54	35	193
KPP Zakopane	14	38	38	35	32	157
SUMA	676	1 532	1 539	1 426	1 474	6 647

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Komendy Wojewódzkiej Policji w Krakowie.

Zgodnie z przepisami art. 15aa ustawy o Policji, policjanci mają możliwość wydać wobec osoby stosującej przemoc w rodzinie nakaz natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakaz zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia. Od momentu wejścia w życie tych uregulowań prawnych (30 listopada 2022 roku) do 22 sierpnia 2022 roku w Małopolsce ogółem w 565 przypadkach zastosowano przepisy art. 15aa ustawy o Policji. W największym zakresie wykorzystywane to było przez policjantów Komendy Miejskiej Policji w Tarnowie (127). Zagadnienie to szczegółowo prezentują dane zawarte w tabeli 5.

Tabela 5

Ilość wydanych przez Policję nakazów natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazów zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia w latach 2020-2022

Nazwa jednostki KPP/KMP	Nakaz / Zakaz 30.11.2020-31.12.2021	Nakaz / Zakaz 01.01.2022-22.08.2022	Suma
KMP Kraków	29	26	55
KMP Nowy Sącz	8	7	15
KMP Tarnów	82	45	127
KPP Bochnia	11	2	13
KPP Brzesko	2	1	3
KPP Chrzanów	11	4	15
KPP Dąbrowa Tarnowska	2	4	6
KPP Gorlice	9	8	17
KPP Kraków	11	4	15
KPP Limanowa	36	9	45
KPP Miechów	31	12	43
KPP Myślenice	5	17	22
KPP Nowy Targ	49	13	62
KPP Olkusz	42	18	60
KPP Oświęcim	4	2	6
KPP Proszowice	2	3	5
KPP Sucha Beskidzka	12	9	21
KPP Wadowice	2	8	10
KPP Wieliczka	6	1	7
KPP Zakopane	14	4	18
SUMA	368	197	565

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Komendy Wojewódzkiej Policji w Krakowie.

Analiza danych dotyczących Komendy Miejskiej Policji w Nowym Sączu wskazuje, że procedura ta została wykorzystana w 15 przypadkach. Było to związane z bardzo dobrą współpracą z Prokuraturami Rejonowymi w Nowym Sączu, Gorlicach oraz Muszynie, których prokuratorzy w przypadkach realizowanych czynności procesowych wobec osób zatrzymanych na podstawie art. 244 k.p.k. wydają prokuratorskie postanowienia dotyczące zastosowania środków zapobiegawczych wobec osób podejrzewanych o stosowanie przemocy w rodzinie. Postanowienia prokuratorskie o zastosowaniu zapobiegawczych środków eliminują konieczność wydawania nakazów/zakazów przez Policję. W latach 2020-2021 prokuratorzy Prokuratur Rejonowych w Nowym Sączu, Gorlicach i Muszynie w sprawach prowadzonych przez Komendę Miejską Policji w Nowym Sączu ogółem zastosowali 730 różnego rodzaju środków zabezpieczających w stosunku do sprawców przemocy w rodzinie, a najczęściej były to: dozór Policji (195), zakaz zbliżania się do osoby dotkniętej przemocą (170), zakaz kontaktowania się z osobą dotkniętą przemocą (166) i nakaz opuszczenia wspólnie zamieszkałego lokalu (152). W 40 przypadkach

zastosowano najdolegliwszy środek wolnościowy, jakim jest areszt tymczasowy. Należy podkreślić, że w celu skuteczniejszej ochrony jednostek dotkniętych przemocą w wielu przypadkach sięgano równolegle po dwa lub nawet więcej środków zapobiegawczych (najczęściej łączono ze sobą takie środki zapobiegawcze, jak m.in.: nakaz opuszczenia wspólnie zamieszkałego lokalu, zakaz kontaktowania się z osobą dotkniętą przemocą oraz zakaz zbliżania się do osoby dotkniętej przemocą). Należy przy tym zauważyć, że we wszystkich kategoriach środków zapobiegawczych w 2021 roku nastąpił wzrost w stosunku do roku poprzedniego, co świadczy o zdecydowanym podejściu Prokuratury do problemu przemocy w rodzinie, a także o bardzo dobrej współpracy na linii Policja – Prokuratura. Dane liczbowe dotyczące omawianej kwestii zawiera tabela 6.

Tabela 6

Liczba i rodzaj zastosowanych środków zapobiegawczych przez Prokuraturę w sprawach związanych z przemocą w rodzinie prowadzonych przez KMP Nowy Sącz w latach 2020-2021

Liczba i rodzaj zastosowanych środków zapobiegawczych przez Prokuraturę w sprawach związanych z przemocą w rodzinie prowadzonych przez KMP Nowy Sącz			
Rodzaj środka zapobiegawczego	2020	2021	Suma
nakaz opuszczenia wspólnie zamieszkałego lokalu	66	86	152
zakaz kontaktowania się z osobą dotkniętą przemocą	65	101	166
zakaz zbliżania się do osoby dotkniętej przemocą	76	94	170
dozór Policji	84	111	195
areszt tymczasowy	19	21	40
zakaz opuszczania kraju	2	5	7
SUMA	312	418	730

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Komendy Miejskiej Policji w Nowym Sączu.

Policja równocześnie z podejmowaniem działań prewencyjnych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie podejmuje działania procesowe, których celem jest ocena zgromadzonych materiałów pod kątem przestępstwa przeciwko rodzinie. Przestępstwo przemocy spenalizowane zostało w art. 207 k.k. (Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny):

§ 1. Kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 1a. Kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą nieporadną ze względu na jej wiek, stan psychiczny lub fizyczny podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

§ 2. Jeżeli czyn określony w § 1 lub 1a połączony jest ze stosowaniem szczególnego okrucieństwa, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

§ 3. Jeżeli następstwem czynu określonego w § 1-2 jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.

Przestępstwo znęcania się nad najbliższymi (art. 207 k.k.) jest ścigane z urzędu, co oznacza, że nie jest wymagane przyjęcie zawiadomienia i wniosku o ściganie sprawcy przestępstwie od osoby pokrzywdzonej lub członka rodziny. Na podstawie zgromadzonych materiałów (w tym wdrożonej procedury „Niebieskiej Karty”) i informacji własnych, Policja ma możliwość podjęcia decyzji o przeprowadzeniu czynności sprawdzających, a także wszczęciu postępowania przygotowawczego (i to niezależnie od woli osoby pokrzywdzonej). Trzeba jednak podkreślić, że aktywne uczestnictwo osoby dotkniętej przemocą w postępowaniu przygotowawczym podnosi wartość dowodową postępowania.

Na przestrzeni lat 2017-2021 w Małopolsce wszczęto 10 764 postępowania karne z art. 207 k.k. Największy odsetek wszczęć odnotowano w Komendzie Miejskiej Policji w Krakowie (2 192), Komendzie Miejskiej Policji w Tarnowie (1 171), Komendzie Miejskiej Policji w Nowym Sączu (947) i Komendzie Powiatowej Policji w Krakowie (932). Liczba wszczętych postępowań w kierunku art. 207 k.k. na przestrzeni lat 2017-2021 zmniejszyła się o 4,3%. Można zauważyć, że na terenie działania Komendy Miejskiej Policji w Nowym Sączu w tym okresie nastąpił 12,2% wzrost liczby wszczętych postępowań karnych w tej kategorii.

Liczbę postępowań wszczętych z art. 207 k.k. na terenie Małopolski ukazuje tabela 7.

Tabela 7

Garnizon małopolski – postępowania wszczęte z art. 207 k.k. w latach 2017-2021

Nazwa jednostki KPP/KMP	Garnizon małopolski					
	postępowania z art. 207 k.k. – postępowania wszczęte					
	2017	2018	2019	2020	2021	Suma
KMP Kraków	442	460	434	390	466	2 192
KMP Nowy Sącz	188	158	205	185	211	947
KMP Tarnów	254	255	250	219	193	1 171
KPP Bochnia	82	85	96	74	76	413
KPP Brzesko	61	72	44	70	72	319
KPP Chrzanów	100	86	113	91	86	476
KPP Dąbrowa Tarnowska	54	36	33	53	41	217
KPP Gorlice	37	52	48	56	60	253
KPP Kraków	228	179	196	161	168	932
KPP Limanowa	105	65	89	79	86	424
KPP Miechów	44	55	67	50	47	263
KPP Myślenice	84	71	64	76	64	359
KPP Nowy Targ	98	106	111	128	128	571
KPP Olkusz	73	59	73	78	83	366
KPP Oświęcim	107	85	86	87	95	460
KPP Proszowice	18	24	18	17	21	98
KPP Sucha Beskidzka	57	59	48	44	47	255
KPP Wadowice	75	74	91	83	76	399
KPP Wieliczka	94	53	71	97	104	419
KPP Zakopane	57	49	43	44	37	230
SUMA	2 258	2 083	2 180	2 082	2 161	10 764

Zródło: opracowanie własne na podstawie danych z Komendy Wojewódzkiej Policji w Krakowie.

Na przestrzeni lat 2017-2021 w Małopolsce – w wyniku przeprowadzonych postępowań karnych – stwierdzono 6 174 przestępstwa z art. 207 k.k. Największy odsetek stwierdzonych przestępstw odnotowano w Komendzie Miejskiej Policji w Krakowie (744), Komendzie Miejskiej Policji w Tarnowie (735) i Komendzie Miejskiej Policji w Nowym Sączu (626). Liczba stwierdzonych przestępstw z art. 207 k.k. na przestrzeni lat 2017-2021 zmniejszyła się o 7,7%. Na terenie działania Komendy Miejskiej Policji w Nowym Sączu w tym okresie nastąpił znaczący – wynoszący 22% – wzrost liczby stwierdzonych przestępstw z art. 207 k.k. Dokładne dane w tym obszarze przedstawia tabela 8.

Tabela 8

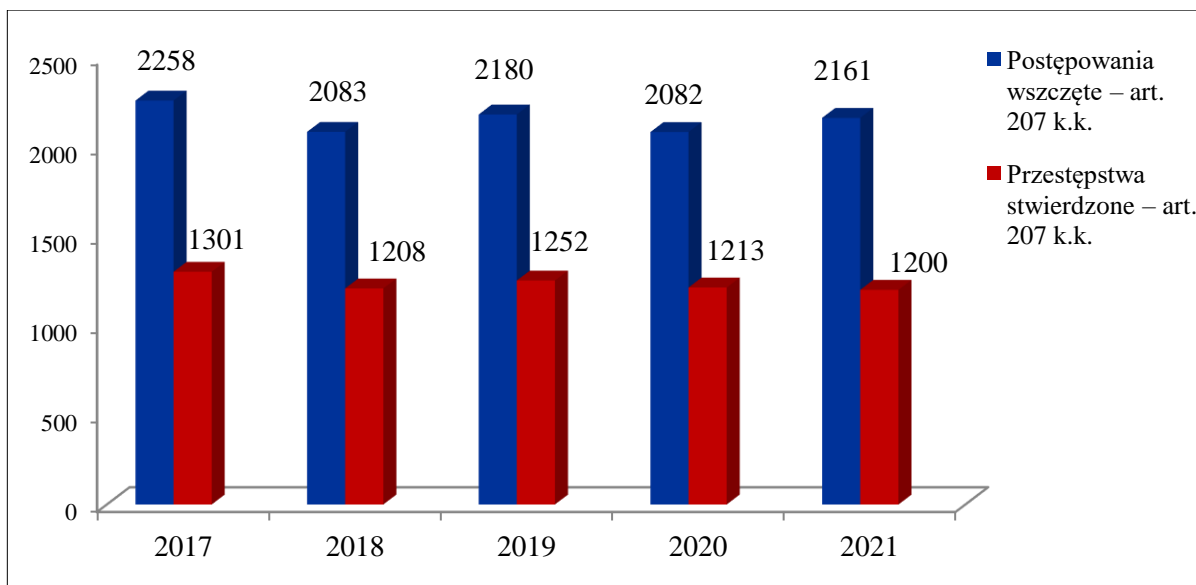
Garnizon małopolski – przestępstwa stwierdzone z art. 207 k.k. w latach 2017-2021

Nazwa jednostki KPP/KMP	Garnizon małopolski					
	postępowania z art. 207 k.k. – przestępstwa stwierdzone					
	2017	2018	2019	2020	2021	Suma
KMP Kraków	154	163	167	118	142	744
KMP Nowy Sącz	118	113	126	125	144	626
KMP Tarnów	147	166	144	173	105	735
KPP Bochnia	41	46	57	42	52	238
KPP Brzesko	51	53	47	58	51	260
KPP Chrzanów	64	57	52	56	62	291
KPP Dąbrowa Tarnowska	30	18	22	31	22	123
KPP Gorlice	21	24	30	23	25	123
KPP Kraków	136	116	115	95	77	539
KPP Limanowa	93	53	72	68	67	353
KPP Miechów	20	22	21	18	29	110
KPP Myślenice	40	31	45	35	43	194
KPP Nowy Targ	72	70	84	92	96	414
KPP Olkusz	56	45	43	48	53	245
KPP Oświęcim	70	45	52	54	63	284
KPP Proszowice	6	14	16	10	19	65
KPP Sucha Beskidzka	46	39	35	36	28	184
KPP Wadowice	52	46	55	52	59	264
KPP Wieliczka	53	45	44	48	42	232
KPP Zakopane	31	42	25	31	21	150
SUMA	1 301	1 208	1 252	1 213	1 200	6 174

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Komendy Wojewódzkiej Policji w Krakowie.

Na przestrzeni lat 2017-2021 w wyniki wszczęcia 10 764 postępowań karnych w kierunku art. 207 k.k. stwierdzono ogółem 6 174 przestępstwa, a zatem w 57,4% stwierdzono fakt popełnienia przestępstwa przemocy.

Zestawienie liczby postępowań wszczętych i stwierdzonych z art. 207 k.k. na przestrzeni lat 2017-2021 w Małopolsce prezentuje wykres 3.

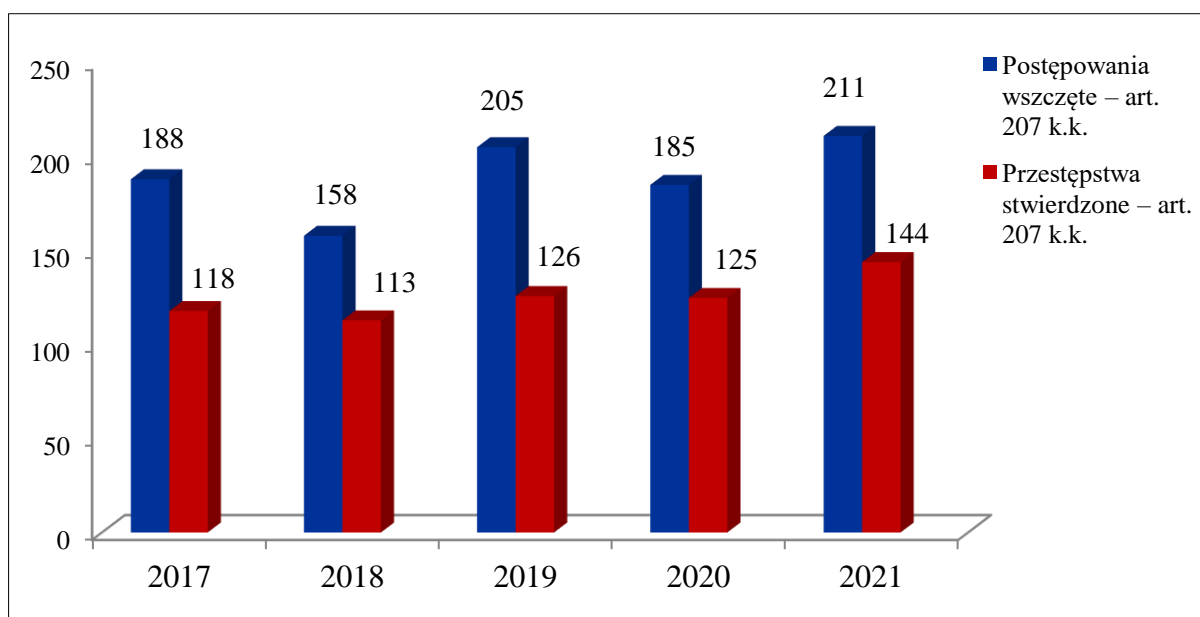

Wykres 3. Ilość postępowań wszczętych i stwierdzonych z art. 207 k.k. w Małopolsce w latach 2017-2021.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Komendy Wojewódzkiej Policji w Krakowie.

Na przestrzeni lat 2017-2021 w wyniku wszczęcia przez policjantów Komendy Miejskiej Policji w Nowym Sączu 947 postępowań karnych w kierunku art. 207 k.k., stwierdzono ogółem 626 przestępstw, a zatem w 64% przypadków stwierdzono fakt popełnienia przestępstwa przemocy. Wskaźnik ten był wyższy od ogólnowojewódzkiego i na przestrzeni lat 2017-2021 procent przestępstw stwierdzonych w wyniku wszczętych postępowań karnych wzrósł z 62,8% w 2017 roku do 68,3% w roku 2021.

Liczbę postępowań wszczętych i stwierdzonych z art. 207 k.k. na przestrzeni lat 2017-2021 w Komendzie Miejskiej Policji w Nowym Sączu obrazuje wykres 4.

Wykres 4. Ilość postępowań wszczętych i stwierdzonych z art. 207 k.k. na terenie działania Komendy Miejskiej Policji w Nowym Sączu w latach 2017-2021.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Komendy Miejskiej Policji w Nowym Sączu.

Biorąc pod uwagę dane dotyczące wszczętych postępowań karnych w wyniku uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa znęcania się, spenalizowanego w art. 207 k.k., można zauważyć, że na terenie działania Komendy Miejskiej Policji w Nowym Sączu (zaraz po Komendach Miejskich Policji w Krakowie i Tarnowie) liczba wszczętych postępowań karnych jest największa. Jednocześnie należy zauważyć znacząco większy odsetek przestępstw stwierdzonych w tych postępowaniach w odniesieniu do danych ogólnowojejewódzkich.

Na terenie Komendy Miejskiej Policji w Nowym Sączu w latach 2017-2021 wszczęto ogółem 19 921 postępowań karnych, z czego 947 (tj. 4,8%) to postępowania wszczęte z art. 207 k.k. Jak pokazują statystyki policyjne, przestępstwa z art. 207 k.k. nie stanowią dominującej liczby w całości stwierdzanej przestępczości, jednak ładunek społeczny oraz emocjonalny tych spraw wymaga nadania im znaczącego priorytetu. Taki właśnie priorytet został nadany przez kierownictwo Komendy Miejskiej Policji w Nowym Sączu.

Podsumowanie

Biorąc pod uwagę wnioski z analizy aktów prawnych funkcjonujących w zakresie zapobiegania przemocy w rodzinie, można zauważyć dużą aktywność ustawodawcy w tym zakresie i problem ten został zdefiniowany ustawowo. Prawodawca na przestrzeni lat doskonalił normy prawne w tym zakresie, starając się w sposób systemowy unormować prawnie działania wszystkich podmiotów, dając główne kompetencje w tym względzie samorządom lokalnym. Na uwagę zasługuje kompleksowe podejście do zapobiegania oraz rozwiązywania problemu przemocy w rodzinie, których wyraźnym aspektem jest utworzenie na podstawie ustawy zespołów interdyscyplinarnych, skupiających ekspertów z wielu instytucji i podmiotów mających w swoich kompetencjach pomaganie ofiarom przemocy i ściganie sprawców przestępstw przemocy. Należy podkreślić, że ustawodawca dał optymalne narzędzia prawne do zapobiegania przemocy w rodzinie i skutecznego ścigania ich sprawców, a przy tym stale je doskonali. Badając to zagadnienie, można zauważyć także, że zjawisko przemocy w rodzinie jest szeroko opisywane w literaturze przedmiotu, sklasyfikowane naukowo i szeroko dyskutowane, więc osoby zajmujące się zawodowo tym problemem mają szeroki dostęp do profesjonalnych pomocy naukowych.

Bez wątpienia przemoc w rodzinie jest znaczącym problemem społecznym, który cały czas jest aktualny i ewoluuje. Widać go również w policyjnych statystykach. Należy przy tym pamiętać, że każde przestępstwo związane z przemocą wśród najbliższych i przez najbliższych, a więc w środowisku, które powinno zapewnić maksymalne bezpieczeństwo człowiekowi w każdym zakresie (fizycznym, emocjonalnym, ekonomicznym, seksualny itp.), rodzi też określone skutki emocjonalne. Wymaga to empatycznego i profesjonalnego podejścia służb oraz przedstawicieli instytucji, jak również podmiotów pomocowych w momencie podejmowania czynności służbowych. Wprawdzie, jak pokazują statystyki policyjne, przestępstwa z art. 207 k.k. nie stanowią dominującej liczby w całości stwierdzanej przestępczości (na terenie miasta i powiatu nowosądeckiego to ok. 5% wszystkich wszczętych postępowań karnych), lecz ładunek społeczny i emocjonalny tych spraw wymaga nadania mu znaczącego priorytetu, również w funkcjonowaniu Policji. Dane statystyczne oceniające to zagrożenie wskazują, że największa liczba interwencji i spraw związanych z przestępstwami z art. 207 k.k. jest realizowana w największych jednostkach Policji województwa małopolskiego, czyli w Komendzie Miejskiej Policji w Krakowie, Tarnowie oraz Nowym Sączu. Biorąc pod uwagę skuteczność działania

Policji i innych instytucji, zachodzi konieczność stałego monitorowania skali zjawiska przemocy w rodzinie, jak również oceny ich kształtu oraz skutków. Istotnym elementem w przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie jest właśnie Policja, ponieważ od właściwie przeprowadzonej interwencji zależy dalsza skuteczna pomoc rodzinie udzielana przez różnorodne instytucje. Często to pierwsze już wnioski z przeprowadzonej interwencji inicjują wdrożenie procedur „Niebieskiej Karty”, a tym samym podjęcie działań przez zespół interdyscyplinarny.

Porównując dane statystyczne z terenu działania Komendy Miejskiej Policji w Nowym Sączu do tendencji występujących w całym województwie małopolskim, można zauważyć, że na terenie miasta i powiatu nowosądeckiego występuje znacząco większy odsetek interwencji domowych zakończonych wdrożeniem procedury „Niebieskiej Karty” do ogółu podejmowanych interwencji domowych. Biorąc m.in. to pod uwagę, w Komendzie Miejskiej Policji w Nowym Sączu nadano wysoki priorytet działania w zakresie zapobiegania przemocy w rodzinie, ścigania sprawców przestępstw przemocy, a także doskonalenia czynności służbowych podejmowanych w tym zakresie. Temu – oczywiście oprócz standardowych działań – towarzyszy zwiększony zakres podejmowanych czynności koordynacyjno-nadzorczych, służących do okresowej oceny jakości pracy oraz stałego podnoszenia profesjonalizmu policjantów wykonujących czynności służbowe związane z przemocą w rodzinie, zarówno w obszarze działań prewencyjnych, jak i procesowych. Na Sądeczyźnie na uwagę zasługuje bardzo dobra współpraca Policji z Prokuraturą. Utrzymywana jest również ścisła kooperacja z różnymi instytucjami działającymi na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Tego rodzaju współpraca to niezbędny element w zakresie skutecznej pomocy rodzinom dotkniętym przemocą. Znaczącą rolę w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie odgrywają także stowarzyszenia i organizacje pozarządowe, które w swoich zadaniach statutowych mają wpisane wsparcie oraz pomoc dla rodzin dotkniętych przemocą.

Oceniając całość zagadnienia, należy raz jeszcze mocno podkreślić, że przemoc w rodzinie jest znaczącym problemem społecznym, lecz działaniom zapobiegawczym nadano odpowiednią rangę prawną i priorytet działania, a interdyscyplinarne podejście do tego problemu pozwala na skuteczne działania pomocowe.

Bibliografia

- Guz, T. (2007). Filozoficzne aspekty bezpieczeństwa człowieka. W: *Społeczno-moralna potrzeba bezpieczeństwa i porządku publicznego* (s. 59-68). Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Helios, J., Jedlecka, W. (2017). *Współczesne oblicza przemocy. Zagadnienia wybrane*. Wrocław: E-Wydawnictwo Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Jaszczak-Kuźmińska, D. Michalska, K. (2010). *Przemoc w rodzinie wobec osób starszych i niepełnosprawnych. Poradnik dla pracowników pierwszego kontaktu*. Warszawa: Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej.
- Jedlecka, W. (2017). *Formy i rodzaje przemocy*. Wrocław: Wydawnictwo Beta-Druk.
- Kaczmarek, J., Łepkowski, W., Zrodowski, B. (red.). (2008). *Słownik terminów z zakresu Bezpieczeństwa Narodowego*. Warszawa: Akademia Obrony Narodowej, Wydział Strategiczno-Obronny.

- Korzeniowski, E. (2002). Bezpieczeństwo – wieloaspektowa forma istnienia w warunkach zagrożenia. W: K. Budzowski (red.), *Administracja, zarządzanie i handel zagraniczny w warunkach integracji. Materiały konferencyjne Zarządzanie bezpieczeństwem* (s. 178-189). Kraków: Oficyna Wydawnicza AFM.
- Kosiński, S. (1989). *Socjologia ogólna. Zagadnienia podstawowe*. Warszawa: Wydawnictwo PWN.
- Masłow, A.H. (1990). *Motywacja i osobowość*. Warszawa: Wydawnictwo PAX.
- Mazur, J. (2002). *Przemoc w rodzinie. Teoria i rzeczywistość*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- Młynarczyk, Z. (1995). Czynności sprawdzające i odmowa wszczęcia postępowania karnego. *Prokuratura i Prawo*, 5, 83-112.
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 26 listopada 2020 r. w sprawie wydawania nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia (Dz.U. z 2020 r., poz. 2105).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz.U. z 2011 r., Nr 209, poz. 1245).
- Spurek, S. (2012). *Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. Komentarz*. Warszawa: Lex a Wolters Kluwer business.
- Stożek, M. (2009). *Przemoc w rodzinie. Zapobieganie w świetle przepisów prawa*. Warszawa: Instytut Psychologii i Zdrowia, Polskie Towarzystwo Psychologiczne.
- Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. z 2004 r., Nr 64, poz. 593 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń (Dz.U. z 1971 r., Nr 12, poz. 114 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. Nr 180, poz. 1493 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1997r., Nr 89, poz. 555 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz.U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz.U. Nr 30, poz. 179 z późn. zm.).
- Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 11 grudnia 2013 r. w sprawie I OSK 3139/12.
- Wytyczne nr 5 Komendanta Głównego Policji z dnia 15 grudnia 2020 roku w sprawie sposobu postępowania policjantów podczas realizacji procedury „Niebieskie Karty” oraz wydawania nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia (Dz.Urz. KGP 2020, poz. 63).
- Zarządzenie nr 12 Komendanta Głównego Policji z dnia 19 maja 2020 r. w sprawie Systemu Wspomagania Dowodzenia Policji (Dz.Urz. z 2020 r., poz. 23).

Wykaz źródeł internetowych:

- <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/rodzina;4011746.html>.
- <https://sjp.pwn.pl/szukaj/Bezpiecze%C5%84stwo.html>.
- <https://www.centrumdobrejterapii.pl/aktualnosci/rodzaje-przemocy/>.
- <https://www.gops.kety.pl/gops/index.php/dzialy/dzial-wspierania-rodziny/przeciwdzialanie-przemocy-w-rodzynie>.
- [https://www.szczecin.uw.gov.pl/systemfiles/articlefiles/5214/\(20150319.100921\).konwencja_o_przeciwdzialaniu_przemocy.pdf](https://www.szczecin.uw.gov.pl/systemfiles/articlefiles/5214/(20150319.100921).konwencja_o_przeciwdzialaniu_przemocy.pdf).

Ludomir HANDZEL

Prezydent Miasta Nowego Sącza

ZARZĄDZANIE SYSTEMEM PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE NA PRZYKŁADZIE MIASTA NOWY SĄCZ

Streszczenie

Po zdefiniowaniu zjawisk dotyczących przemocy w rodzinie i analizie danych liczbowych dla Polski w tym zakresie, autor artykułu przeprowadza analizę skuteczności zarządzania systemem przeciwdziałania przemocy domowej w skali lokalnej – miasta Nowy Sącz. Opisuje zadania, strukturę i zaangażowane instytucje, wskazując na szczególnie ważną współpracę służb opieki społecznej oraz Policji w ramach Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. Istotnym narzędziem, umożliwiającym działania w ramach istniejącego systemu zapobiegania oraz reagowania na zjawiska przemocy domowej, jest „Niebieska Karta” – Autor przedstawia dane liczbowe związane z jej funkcjonowaniem w Nowym Sączu, co jest podstawą do analizy skuteczności dostępnych instrumentów prawnych i podejmowanych na ich podstawie konkretnych działań zaangażowanych instytucji, a także rysujących się w perspektywie badanego okresu tendencji opisywanego zjawiska przemocy domowej. Opierając się na najbardziej aktualnych, pozyskanych lokalnie, danych ankietowych z 2021 roku, przedstawia też wnioski na przyszłość dla działań samorządu, szczególnie w obszarze uświadamiania ofiar przemocy domowej oraz budowania właściwych postaw wobec zjawisk przemocy domowej wśród mieszkańców miasta.

Słowa kluczowe: przemoc domowa, przemoc w rodzinie, system przeciwdziałania przemocy, „Niebieska Karta”, zespół interdyscyplinarny, ofiara przemocy.

Summary

Having defined the phenomena concerning domestic violence and after analysis of available figures for Poland in this regard, the author of the article analyzes the effectiveness of the management of domestic violence prevention system within the town of Nowy Sącz. He describes the tasks, structure and institutions involved, pointing to the particularly important cooperation of social welfare services and the Police within the Interdisciplinary Team for Counteracting Domestic Violence. An important tool enabling activities under the existing system of preventing and responding to domestic violence is the „Blue Card” – the Author presents data related to its functioning in Nowy Sącz, which is the basis for further analysis of the effectiveness of the available legal instruments and specific actions undertaken by the institutions involved as well as the tendencies of the described phenomenon of violence in the perspective of the analyzed period. Based on the most up-to-date, locally run survey from 2021 the author also presents conclusions for future activities of the local government, especially in the area of raising the level of awareness among victims of domestic violence and building appropriate attitudes towards the phenomena of domestic violence among town residents.

Key words: domestic violence, domestic violence prevention system, „Blue Card”, interdisciplinary team, victim of domestic violence.

1. Przemoc w rodzinie jako zjawisko patologii społecznej

Przemoc towarzyszy ludzkości od zawsze. Szczególnego charakteru nabiera przemoc ukrywająca się w miejscu, które powinno być ostoją spokoju i bezpieczeństwa – w rodzinie, w domu. Określenia „przemoc w rodzinie” używa się często jako synonim „przemocy domowej”. Oznacza ono zastosowanie siły (przewagi) nad pokrzywdzonym – intencjonalne, wywołujące szkody u ofiary. Może mieć to wyraz fizyczny (w tym seksualny), psychiczny lub też ekonomiczny. Niejednokrotnie formy przemocy łączą się i nakładają. Ważną – wymagającą osobnej analizy – jest kwestia zaniedbywania.

Podejść definicyjnych do tego zagadnienia jest dużo – m.in. kryminologiczne czy socjologiczne, ale ustawa z 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie wprowadziła bardzo spójne, choć szerokie, rozumienie pojęcia „przemoc w rodzinie”:

należy przez to rozumieć jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osób [...], w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą (Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie; por. Gliszczyński, 2018, s. 45).

Spółeczna świadomość uległa w ostatnich latach dość dużej zmianie. Zjawisko przemocy domowej nie jest akceptowane, lecz niestety świadkowie takiej przemocy wciąż nie zawsze chcą zgłaszać tego rodzaju fakty, co ma zapewne uwarunkowania historyczne, kulturowe lub społeczne.

2. Skala zjawiska przemocy w rodzinie

Trudno ocenić jest prawdziwą skalę zjawiska przemocy w rodzinie. Większość autorów wskazuje, że w Polsce jest ono powszechne i znane nam statystyki odzwierciedlają jedynie część tego problemu (Bębas, 2020, s. 39), pokazując tylko zgłoszone przypadki. W 2015 roku było to ok. 1 mln tzw. „awantur domowych” i prawie 100 tys. ofiar przemocy (Ibidem, s. 43-44). Badania Ośrodka Badań Opinii Publicznej przeprowadzone w roku 2007 w Polsce wykazały, że 36% osób badanych doświadczyło przemocy przynajmniej raz w życiu (Sajdek, Mróz, 2013, s. 190). Obraz sprawcy – jako mężczyzny – potwierdzają statystyki. W 2015 roku na 4 148 osadzonych sprawców za znęcanie się (art. 207 k.k.) było 4 059 mężczyzn, a tylko 71 kobiet. W 2015 roku ogólna liczba podejrzanych o przemoc wynosiła 76 034 osób, z czego 70 484 to mężczyźni, zaś 5 244 – kobiety (Gliszczyński, 2018, s. 78-79). Ofiarami przemocy są zwykle kobiety, dzieci, osoby niepełnosprawne, starsze. Tu postrzeganie społeczne pokrywa się również ze statystyką (por. Lewicka-Zelent, 2017, s. 215-216). Nie dziwią też wyniki badań, pokazujące korelację przemocy domowej z nadużywaniem substancji psychoaktywnych (w tym głównie alkoholu). Średnio co drugi sprawca przemocy domowej (49%) wzrastał w rodzinie alkoholowej, tj. takiej, w której ktoś spośród członków rodziny nadużywał alkoholu. Korelacja nadużywania alkoholu ze zjawiskiem przemocy w rodzinie osiąga wartość 55% (Witkowska-Paleń, 2019, s. 202).

W skali ogólnopolskiej wiedzy na temat postrzegania tego zjawiska dostarcza też badanie przeprowadzone przez Kantar Polska „Ogólnopolska diagnoza zjawiska przemocy w rodzinie” (Raport Kantar Polska dla Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej). Najważniejsze wnioski, które można uwypuklić z tego badania to m.in. informacja, że zdecydowana większość Polaków nie myśli o przemocy w rodzinie w sposób stereotypowy i potrafi zidentyfikować zachowania, które świadczą o występowaniu przemocy fizycznej, psychicznej, seksualnej bądź też ekonomicznej. Badanie to pokazało, że ok. 85-90% Polaków identyfikuje różne sytuacje, które świadczą o występowaniu przemocy, jako nieakceptowalne, co może świadczyć o coraz większej świadomości społecznej na temat zjawiska przemocy w rodzinie. Kobiety i mężczyźni nieco różnią się w tym, jak postrzegają przemoc, a w największym stopniu w odniesieniu do stwierdzenia „Rodzice mają prawo bić swoje dzieci”, z którym zgadza się 13% mężczyzn oraz 5% kobiet. Ogólną regułą jest to, że mężczyźni w większym zakresie akceptują dopuszczalność analizowanych w badaniu przejawów przemocy. Z tego też względu, projektując kampanie społeczne i działania informacyjne, warto zadbać, by ich przekaz był czytelny szczególnie dla tych podmiotów. Badani zadeklarowali, że co czwarty Polak (23%) doświadczył kiedykolwiek przemocy fizycznej, niemniej jednak na wielokrotne doznawanie przemocy wskazało 16% osób. To, co jest uderzające w tym badaniu, to wskazanie 30% respondentów, którzy potwierdzają bycie sprawcą przemocy w rodzinie.

3. Zadania miasta w zakresie przemocy w rodzinie

Celem niniejszego artykułu jest analiza zarządzania systemem przeciwdziałania przemocy w rodzinie na przykładzie Nowego Sącza w ostatnich latach (2015-2022) oraz próba odpowiedzi na pytania, jaka jest skala tego zjawiska w mieście i jakie wyzwania stoją w tej kwestii przed samorządem.

Publikacja stanowi analizę porównawczą. Zastosowano w niej metody jakościowej analizy danych zastanych (dane statystyczne Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie przy Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej w Nowym Sączu oraz Komendy Miejskiej Policji w Nowym Sączu) i metodę ilościową – ankietę.

Autor przeprowadził także badania metodą wywiadu z pracownikiem socjalnym miasta na temat skali „niewykrywalności” zjawiska. Pracownicy socjalni mają „świadomość, iż zjawisko przemocy w rodzinie jest problemem złożonym i mocno niedoszacowanym, gdyż osoby doświadczające przemocy w rodzinie czasami latami doświadczają przemocy i nie dokonują żadnego zgłoszenia” (badanie własne). Przemoc, która karmi się milczeniem, jest szczególnie groźna, gdyż jej skutki mogą być tragiczne.

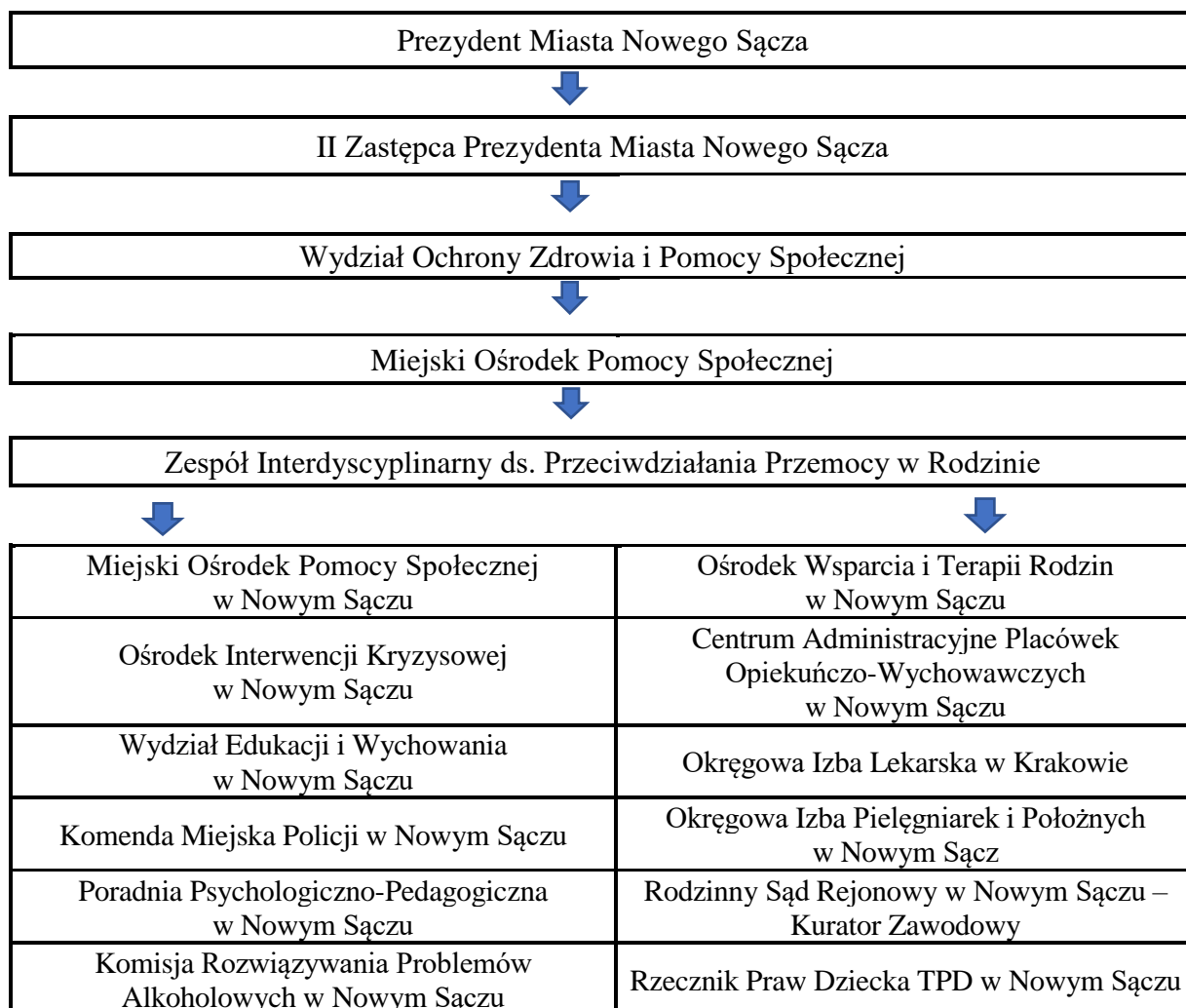
Zadania miasta w zakresie zjawiska przemocy w rodzinie określa ustawa (Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie), a należą do nich:

- 1) opracowywanie i realizacja gminnego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie;
- 2) prowadzenie poradnictwa i interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie w szczególności poprzez działania edukacyjne służące wzmocnieniu opiekuńczych oraz wychowawczych kompetencji rodziców w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie;
- 3) zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w ośrodkach wsparcia;
- 4) tworzenie zespołów interdyscyplinarnych;

- 5) opracowywanie i realizacja programów służących działaniom profilaktycznym, mającym na celu udzielenie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrażania prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie;
- 6) zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w ośrodkach wsparcia;
- 7) zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w ośrodkach interwencji kryzysowej;
- 8) opracowywanie i realizacja programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie.

Wszystkie te zadania realizowane są w Nowym Sączu. W tym miejscu należy szczególnie zwrócić uwagę na Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, gdyż jest to instytucjonalna emanacja współpracy różnych podmiotów i służb zaangażowanych w przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. Reakcja musi być bowiem wielopłaszczyznowa, wielokierunkowa i – właśnie – interdyscyplinarna.

Schemat 1 pokazuje strukturę decyzyjną zarządzania procesem przeciwdziałania przemocy w rodzinie na przykładzie Nowego Sącza.

Schemat 1. Struktura zarządzania systemem przeciwdziałania przemocy w rodzinie na przykładzie miasta Nowy Sącz.

Źródło: opracowanie własne.

4. Proces reagowania interdyscyplinarnego na zjawisko przemocy w rodzinie oraz zarządzanie tym procesem

Podstawowym narzędziem władarzy samorządu terytorialnego są służby opieki społecznej, jednak bez Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, a w szczególności współpracy z Policją, skuteczność i zakres działań byłyby zdecydowanie węższe oraz mniej skuteczne.

Współpraca samorządu terytorialnego z Policją oraz innymi służbami w zakresie przemocy w rodzinie jest i musi być zatem nierozrwalna. Konieczność tej kooperacji dostrzegł ustawodawca i w 2010 roku wprowadził zmiany do ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, obligując samorządy do tworzenia komisji interdyscyplinarnych. W Nowym Sączu Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, powołany Zarządzeniem nr 343/2019 z dnia 11 czerwca 2019 r., składa się z 15 członków, wśród których są przedstawiciele: pomocy społecznej, Policji, komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, ośrodka wsparcia i terapii rodzin, ośrodka interwencji kryzysowej, poradni psychologiczno-pedagogicznej, placówki opiekuńczo-wychowawczej, wydziału edukacji, sądu rejonowego, okręgowej rady lekarskiej oraz izby pielęgniarek i położnych, a także towarzystwa przyjaciół dzieci.

Należy podkreślić, że to Policja ma najczęściej pierwszy kontakt z dysfunkcyjnymi, patologicznymi zachowaniami, często zabezpieczając ofiary przemocy oraz przekazując informacje do wyspecjalizowanej jednostki w samorządzie terytorialnym. Inne przypadki (drogi) ujawnienia przemocy w rodzinie praktycznie są rzadkie, incydentalne. Można stwierdzić, że Policja jest na pierwszej linii kontaktu ze zjawiskiem, natomiast jednostki samorządowe przejmują prowadzenie spraw, diagnozując sytuację, udzielając wsparcia i próbując rozwiązać problem. W literaturze pojawia się nawet pojęcie „pierwsza pomoc” – jako działanie doraźne, zapewniające bezpieczeństwo i ochronę (por. Badura-Madej, Dobrzyńska-Mesterhazy, 2000, s. 36).

Oczywiście podstawowym działaniem i narzędziem przeciwdziałania przemocy w rodzinie jest możliwość wdrożenia procedury „Niebieskiej Karty” (jako zespołu czynności realizowanych w związku z podejrzeniem stosowania przemocy w rodzinie), którą posiada pięć podmiotów: jednostki pomocy społecznej, komisje rozwiązywania problemów alkoholowych, Policja, placówki oświatowe i ochrony zdrowia. W praktyce Nowego Sącza to Policja podejmuje pierwsze czynności.

Tabela 1

Liczba „Niebieskich Kart” założonych w latach 2019-2021 na przykładzie miasta Nowy Sącz

Liczba „Niebieskich Kart”	2019	2020	2021
Liczba „NK” założonych w danym roku, w tym przez:	150 (w tym: 9 ponownych cz. A)	146 (w tym: 10 ponownych cz. A)	177 (w tym: 9 ponownych cz. A)
a) pomoc społeczną	29	7	11
b) Policję	121	139	166
c) ochronę zdrowia	0	0	0
d) oświatę	0	0	0
e) GKRPA	0	0	0
f) straż miejską*	-	-	-
Liczba rodzin objętych działaniami Zespołu/grup roboczych	185 (w tym: 35 procedur z 2018)	178 (w tym: 42 procedury z 2019)	215 (w tym: 38 procedur z 2020)

* brak uprawnień do wszczęcia procedury

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w Nowym Sączu.

Dane zaprezentowane w tabeli 1 wskazują na to, że liczba „Niebieskich Kart” uległa zwiększeniu w ostatnich 3 latach (2019-2021) o 17. W 2020 roku odnotowano jednak spadek w porównaniu z rokiem poprzednim. „Niebieskie Karty” zakładane były przede wszystkim przez Policję i pomoc społeczną, a nie odnotowano tych założonych przez ochronę zdrowia, oświatę, GKRPA czy straż miejską (która nie ma uprawnień do wszczęcia procedury). Liczba rodzin objętych działaniami Zespołu/grup roboczych w 2021 roku wynosiła 215, czyli o 30 więcej w porównaniu do roku 2019.

Tabela 2

Liczba „Niebieskich Kart” założonych w latach 2019-2021 z podziałem na grupy docelowe

Grupa docelowa	Liczba „NK”	Pomoc społeczna	Policja	Ochrona zdrowia	Oświata	KRPA	Straż miejska*
Rok 2019	150	29	121	0	0	0	0
Dzieci – wiek 0-18	-	1	4	0	0	0	0
Osoby dorosłe – wiek 19-60	-	28	82	0	0	0	0
Osoby starsze – wiek 60+	-	0	35	0	0	0	0
Grupa docelowa	Liczba „NK”	Pomoc społeczna	Policja	Ochrona zdrowia	Oświata	KRPA	Straż miejska*
Rok 2020	146	7	139	0	0	0	0
Dzieci – wiek 0-18	-	1	5	0	0	0	0
Osoby dorosłe – wiek 19-60	-	6	130	0	0	0	0
Osoby starsze – wiek 60+	-	0	4	0	0	0	0
Grupa docelowa	Liczba „NK”	Pomoc społeczna	Policja	Ochrona zdrowia	Oświata	KRPA	Straż miejska*
Rok 2021	177	11	166	0	0	0	0
Dzieci – wiek 0-18	-	4	13	0	0	0	0
Osoby dorosłe – wiek 19-60	-	7	141	0	0	0	0
Osoby starsze – wiek 60+	-	0	12	0	0	0	0

* brak uprawnień do wszczęcia procedury

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w Nowym Sączu.

Grupa docelowa we wskazanym przedziale wiekowym w tabeli 2 to jednostki, które w procedurze „Niebieskie Karty” zostały uznane za osoby doświadczające przemocy w rodzinie.

Największą grupą docelową doświadczającą przemocy w rodzinie są osoby dorosłe, w przedziale wiekowym 19-60 lat, w dalszej kolejności osoby starsze (60+) oraz dzieci. Należy zwrócić uwagę, że w ostatnich latach wzrosła liczba osób dorosłych (o 59) oraz dzieci (o 9) doświadczających przemocy. Liczba osób starszych, wobec których stosowana jest przemoc, pozostaje na zbliżonym poziomie.

Tabela 3

Liczba postępowań przygotowawczych dotyczących przemocy w rodzinie – procedura „Niebieska Karta” w latach 2019-2021

Lata	Postępowania z art. 207 k.k.		
	wszczęte	stwierdzone	zakończone
2019	57	38	38
2020	83	52	102
2021	75	47	74
Razem	215	137	214

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Komendy Miejskiej Policji w Nowym Sączu.

W latach 2019-2021 liczba wszczętych postępowań przygotowawczych, które dotyczyły przemocy w rodzinie (procedura „Niebieska Karta”), wynosiła 215, stwierdzonych postępowań odnotowano 137, a zakończonych – 214. Najwięcej wszczętych i stwierdzonych postępowań miało miejsce w 2020 roku, zaś w roku 2021 odnotowano niewielki spadek.

Przemoc w rodzinie stanowi przestępstwo w myśl art. 207 k.k., ścigane z urzędu na wniosek strony – w momencie wszczęcia procedury „Niebieskie Karty” Wydział Kryminalny Komendy Miejskiej Policji w Nowym Sączu pod nadzorem Prokuratury w Nowym Sączu ma obowiązek wszcząć postępowanie przygotowawcze celem sprawdzenia, czy doszło do popełnienia przestępstwa w tym przypadku i czy osoba oskarżana o stosowanie przemocy w rodzinie dopuściła się takiego przestępstwa. W trakcie postępowania przygotowawczego zostają zebrane stosowne dowody, przesłuchani świadkowie, a sama osoba doświadczająca przemocy w rodzinie ma możliwość złożenia zawiadomienia i zeznań.

W zależności od oceny zebranego materiału dowodowego, postępowanie może zakończyć się umorzeniem postępowania lub skierowaniem do sądu aktu oskarżenia – wówczas mowa o postępowaniu stwierdzonym, czyli potwierdzonym przestępstwie.

Tabela 4

Liczba „Niebieskich Kart” założonych w latach 2015-2022 z uwzględnieniem liczby ludności Nowego Sącza

Lata	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Ilość „NK”	119	169	139	116	150	136	177	81
Liczba ludności Nowego Sącza (w tys.)	83,9	84,0	84,0	83,9	83,8	83,6	83,6	83,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w Nowym Sączu (do czerwca 2022).

Dane zawarte w tabeli 4 wskazują na to, że w latach 2015-2022 liczba ludności w Nowym Sączu pozostaje na podobnym poziomie, zaś ilość „Niebieskich Kart” uległa zmniejszeniu (o 38 w porównaniu z 2015 rokiem). Należy jednak zauważyć, że liczba założonych „NK” podlegała wahaniom, wzrastając w latach 2016, 2019 i 2021.

Na podstawie danych Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie przy Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej w Nowym Sączu i Komendy Miejskiej Policji w Nowym Sączu można zauważyć, że w latach 2019-2021 wzrosła liczba zakładanych „Niebieskich Kart”. Zjawisko to z jednej strony jest bardzo niepokojące, a z drugiej wskazuje, że coraz więcej osób korzysta z pomocy. Wpływ na to może mieć nowelizacja procedury „Niebieskiej Karty”, a także wprowadzenie zapisów, że już samo „uzasadnione podejrzenie” zaistnienia przemocy umożliwia wszczęcie procedury. Dopiero dalsze prowadzenie procedury wymaga, by przypuszczenie stosowania przemocy zostało uzasadnione (uprawdopodobnione). Bardzo ważne jest również to, że podejmowane działania wykonuje się bez konieczności uzyskania zgody osoby dotkniętej przemocą. W Nowym Sączu liczba zakładanych „Niebieskich Kart” nie uległa gwałtownym zmianom, co również jest pozytywnym zjawiskiem. Wynikiem tego może być fakt, że opieka społeczna w Nowym Sączu skutecznie dociera do rodzin pokrzywdzonych. Co więcej – w 2020 roku Policja uzyskała nowe możliwości działania natychmiastowego, ponieważ może zastosować wprowadzony instrument prawny, pozwalający na szybkie izolowanie osoby stosującej przemoc od osoby dotkniętej przemocą, jak również nowe uprawnienia do wydania nakazu natychmiastowego opuszczenia mieszkania oraz jego bezpośredniego otoczenia lub zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, a wcześniej była to decyzja sądu.

W Nowym Sączu został przyjęty Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na lata 2021-2024 (uchwała Rady Miasta nr XLV/490/2021), którego głównym celem jest uruchomienie profesjonalnie działającego systemu interwencji i wsparcia dla rodzin zagrożonych przemocą.

Adresaci Programu:

- ofiary przemocy w rodzinie (w tym: dzieci, współmałżonkowie, partnerzy w związkach nieformalnych, osoby starsze, osoby niepełnosprawne);
- sprawcy przemocy;
- świadkowie przemocy;
- przedstawiciele instytucji działających w obszarze wspierania rodzin z problemem przemocy w rodzinie;
- lokalna społeczność.

Realizatorzy Programu:

- Urząd Miasta Nowego Sącza;
- Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Nowym Sączu;
- Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie;
- Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych;
- Komenda Miejska Policji w Nowym Sączu;
- Sądecki Ośrodek Interwencji Kryzysowej;
- Sąd Rejonowy w Nowym Sączu;
- Prokuratura Rejonowa w Nowym Sączu;
- Placówki Ochrony Zdrowia;
- Placówki Oświatowe;
- organizacje pozarządowe.

Program zakłada monitorowanie i jego ewaluację na podstawie analizy danych pochodzących od instytucji realizujących zawarte w nim zadania. Jako narzędzie monitorujące wykorzystano tzw. Kartę Kontrolną, która opracowana została przez Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie.

Podsumowanie

Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w Nowym Sączu przeprowadził w 2021 roku ankietę w celu pozyskania danych pomocnych w analizie potrzeb w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, zidentyfikowania optymalnych działań i oceny poziomu wiedzy mieszkańców w tym obszarze. Próbę 512 odpowiedzi ankietowanych przy 83,6 tys. mieszkańców można uznać za badanie warte analizy.

Analiza danych z badań przeprowadzonych przez Zespół Interdyscyplinarny w formie anonimowej ankiety badawczej wśród mieszkańców Nowego Sącza w 2021 roku wskazuje, że przeważająca część respondentów (70,7%) zadeklarowała, iż nie spotkała się bezpośrednio z przemocą w rodzinie, a 29,3% ankietowanych deklaruje z nią kontakt. Mieszkańcy Nowego Sącza w zdecydowanej większości – 50,4% – uważają, że osoby postronne powinny zgłaszać fakt występowania przemocy w rodzinie odpowiednim służbom, zaś 45,7% udzieliło odpowiedzi, że osoby postronne powinny zareagować. Reasumując, 96,1% osób zapytanych nie pozostałoby obojętnych na sytuację występowania przemocy w rodzinie, nawet jeżeli dotyczyłoby to jednostek dla nich obcych. Jest to zadawalający wynik, gdyż w dalszym ciągu często same osoby doświadczające przemocy w rodzinie uważają, że jest to ich prywatna sprawa i nie decydują się na ujawnienie tego faktu. Dokonanie zgłoszenia przez osobę postronną faktu występowania przemocy w danej rodzinie często może uratować życie jednostki jej doświadczającej. Ankietowani jednoznacznie określili, że w dalszym ciągu to kobiety i dzieci stanowią grupy społeczne najczęściej dotknięte przemocą w rodzinie. Można zatem wnioskować, że głównie do tych grup powinna być dedykowana i dostosowana pomoc. Ankietowani mieszkańcy Nowego Sącza w 66% deklarują znajomość procedury „Niebieska Karta”, choć nie jest ona znana 34% odpowiadającym osobom. Respondenci w otwartych pytaniach na temat sposobów na zwiększenie skuteczności działań wobec osób stosujących przemoc w rodzinie najczęściej wskazują odpowiedzi sugerujące natychmiastową izolację sprawcy od swojej ofiary oraz zmianę przepisów prawa zaostrzającą środki karne wobec sprawców przemocy, dającą większe uprawnienia dla służb oraz ograniczającą biurokrację.

Przemoc domowa stanowi niezwykle istotny problem społeczny. Jak dowodzą dane statystyczne i przeprowadzone badania, w ostatnich latach skala przemocy domowej ulega jednak powolnemu zmniejszeniu. W mieście znajdują się instytucje zajmujące się pomocą ofiarom przemocy, których praca wydaje się być wystarczająca, gdyż zatrudnione tam osoby skutecznie radzą sobie z wszechstronną pomocą pokrzywdzonym.

Bazując na zebranych informacjach, prezydent Nowego Sącza planuje w najbliższej przyszłości przeprowadzenie akcji informacyjnej na terenie miasta, która skierowana byłaby do mieszkańców (w tym dzieci) i miała na celu:

- a) zwiększenie wiedzy na temat tego, czym jest zjawisko przemocy w rodzinie;
- b) dalsze zmniejszanie poziomu akceptacji dla tego zjawiska;
- c) informowanie o możliwościach reagowania dla ofiar oraz świadków na to zjawisko.

Istotnym zadaniem jest konieczność reagowania na ujawnione przypadki przemocy w rodzinie, chociaż należy dodać, że jest to działanie *post factum*. Z tego też względu wyzwania stojące przed samorządem trzeba postrzegać szerszej i położyć nacisk na monitorowanie sytuacji, informowanie o prawach, zmianie świadomości społecznej oraz postaw wobec aktów przemocy.

Wielkim wyzwaniem dla samorządu jest zapobieganie zjawiskom patologicznym, ale przede wszystkim uświadamianie ofiar o ich prawach oraz możliwości zgłoszenia sytuacji kryzysowych, a także budowanie postaw i zmiana mentalności mieszkańców. Tu bardzo ważnym zadaniem jest inicjowanie działań polegających na podnoszeniu świadomości społecznej w tym zakresie (por. Gliszczyński, 2018, s. 42). Wciąż należy wzmacniać brak akceptacji dla zjawiska przemocy w rodzinie, jak również wskazywać na konieczność reakcji ofiar, a nade wszystko otoczenia.

Bibliografia

- Ankieta Badawcza Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie wśród mieszkańców Miasta Nowego Sącza w 2021 roku.
- Badura-Madej, W., Dobrzyńska-Mesterhazy, A. (2000). *Przemoc w rodzinie. Interwencja kryzysowa i psychoterapia*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Bębas, S. (2020). *Patologie społeczne i zagrożenia w rodzinie*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe UP.
- Gliszczyński, A. (2018). *Zjawisko przemocy w rodzinie. Studium prawnokryminologiczne*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Lewicka-Zelent, A. (red.). (2017). *Przemoc rodzinna. Aspekty psychologiczne, pedagogiczne i prawne*. Warszawa: Difin SA.
- Materiał robocze Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Nowym Sączu.
- Raport Kantar Polska dla Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej – „Ogólnopolska diagnoza zjawiska przemocy w rodzinie” – Projekt „Ogólnopolska diagnoza zjawiska przemocy w rodzinie” październik 2019 rok. Dokumenty innych raportów dotychczas opublikowanych z tego cyklu dostępne są na stronie: <http://www.gov.pl/web/rodzina/diagnozy-zjawiska-przemocy-w-rodzinie>.
- Sajdek, W., Mróz, J.T. (2013). *Przemoc jako przedmiot rozważań i badań*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Tobiasz-Adamczyk, B. (2009). *Przemoc wobec osób starszych*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1249).
- Witkowska-Paleń, A. (2019). *Sprawcy przemocy w rodzinie. Uwarunkowania, okoliczności i konsekwencje stosowania przemocy*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.

Rafał KOCHAŃCZYK

Komenda Wojewódzka Policji w Opolu

STRATEGIA DZIAŁAŃ KOMÓREK KONTROLNYCH POLICJI W ZAKRESIE ZAPOBIEGANIA PRZEMOCY W RODZINIE

Streszczenie

Działania Policji w zakresie zapobiegania przemocy domowej szerszej grupie społeczeństwa znane są z podejmowanych codziennie interwencji. Niewiele osób jednak wie, jakie mechanizmy kontrolne funkcjonują w tej formacji, aby realizacja zadań była zgodna z przepisami. W Policji pełni służbę lub pracuje na stanowiskach cywilnych ponad 120 tys. ludzi. W takiej społeczności zdarzają się przypadki naruszeń przyjętych norm społecznych, w tym i zachowań przemocowych wobec najbliższych. Ważne jest, że sprawy takie jak przemoc w rodzinie – wbrew stereotypowej opinii – nie są lekceważone, a ofiary przemocy mają zapewnioną pomoc. Działania Policji oparte są na legalizmie, wiarygodności i profesjonalizmie. Te zasady wymuszają stworzenie takiego systemu kontroli, aby nikt nie mógł podważać zasadności podejmowanych przez policjantów czynności. Komórki kontroli w kwestii zapobiegania przemocy domowej odgrywają bardzo dużą rolę. W ich zakresie jest bieżące monitorowanie wszelkich zachowań, które mogłyby negatywnie wpłynąć na wizerunek tej formacji. Z tego też względu celem niniejszego artykułu stało się zaprezentowanie strategii działań komórek kontrolnych Policji w zakresie zapobiegania przemocy w rodzinie.

Słowa klucz: przemoc domowa, kontrola, Policja.

Summary

The activities of the Police in preventing domestic violence to a wider group of society are known from the daily interventions. However, few people know what control mechanisms are in place in this formation so that the implementation of tasks is in accordance with the regulations. In the Police, more than 120,000 people serve or work in civilian positions people. In such a community, there are cases of violations of the accepted social norms, including violent behavior towards loved ones. It is important that matters such as domestic violence – contrary to the stereotypical opinion – are not taken lightly, and the victims of violence are provided with help. The activities of the Police are based on legalism, credibility and professionalism. These rules enforce the creation of such a control system that no one could question the legitimacy of actions taken by policemen. Control cells in preventing domestic violence play a very important role. Their scope includes ongoing monitoring of any behavior that could adversely affect the image of this formation. For this reason, the purpose of this article is to present the strategy of the activities of Police control units in the field of domestic violence prevention.

Key words: domestic violence, control, Police.

Wprowadzenie

Pomimo upływu lat, w których wdrażano wiele kampanii społecznych, akcji zwiększających świadomość, wprowadzonych regulacji prawnych, poziom przestępstw określonych w art. 207 k.k. (Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny) jest nadal wysoki. Na podstawie danych zamieszczonych w tabeli 1 wynika, że w Polsce w latach 2019-2021 przestępstwa znęcania się stanowiły ok. 4% wszystkich przestępstw wszczętych przez Policję. W ciągu ostatnich 3 lat w policyjnych statystykach odnotowano ponad 88 tys. postępowań przygotowawczych w sprawach o znęcanie się nad członkami rodziny.

Tabela 1

Liczba przestępstw stwierdzonych ogółem i przestępstw z art. 207 k.k. w latach 2019-2021

Przestępstwa	2019	2020	2021
Liczba przestępstw wszczętych ogółem	760 402	701 714	738 412
Liczba przestępstw z art. 207 k.k.	304 56	28 912	28 834
Procent przestępstw z art. 207 k.k. do ogółu wszczętych	4,0	4,12	3,9

Zródło: opracowanie własne na podstawie danych Komendy Głównej Policji.

Uzupełnieniem powyższych danych są informacje o sporządzeniu przez policjantów w ramach procedury „Niebieskiej Karty” (dalej „NK”) formularzy A (Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie). W poszczególnych latach dane liczbowe wyglądają następująco: w roku 2019 – 74 313, 2020 – 76 601, a w 2021 – 64 250. Warto nadmienić, że według danych Komendy Głównej Policji, w latach 2012-2021 policjanci sporządzili łącznie 699 158 formularzy „Niebieskiej Karty – A” (<https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzinie>, dostęp: 09.10.2022). Powyższe statystyki wyraźnie wskazują, że przy takiej skali niezbędne jest zachowanie przez policjantów obiektywizmu i oddalenie ewentualnych zarzutów o brak rzetelności stosowania prawnych procedur. W przypadku Policji zadanie to należy do komórek kontroli. Na co dzień funkcjonariusze tych komórek są mało widoczni, ponieważ nie uczestniczą bezpośrednio w realizacji zadań związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa obywateli¹. W strukturach Policji odgrywają jednak ważną rolę, gdyż mają wpływ na funkcjonowanie tej instytucji. Działalność komórek kontroli oparta jest przede wszystkim na następujących aktach prawnych:

- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji;
- Ustawa z dnia 15 lipca 2011 r. o kontroli w administracji rządowej;
- Decyzja nr 65 z dnia 31 maja 2012 r. Ministra Spraw Wewnętrznych w sprawie wprowadzenia do stosowania wytycznych w zakresie zasad i trybu przeprowadzania kontroli w urzędach obsługujących organ lub jednostkach organizacyjnych podległych lub nadzorowanych przez Ministra Spraw Wewnętrznych;
- Decyzja nr 319 Komendanta Głównego Policji z dnia 17 października 2012 r. w sprawie stosowania wytycznych w zakresie zasad i trybu przeprowadzania kontroli w urzędach obsługujących organ lub w jednostkach organizacyjnych podległych lub nadzorowanych przez Ministra Spraw Wewnętrznych.

¹ Szerzej np. *Policja w systemie bezpieczeństwa narodowego*, A. Czupryński, J. Falecki, R. Kochańczyk, 2021, Dąbrowa Górnicza: Wyższa Szkoła Biznesu w Dąbrowie Górniczej; *Możliwości doskonalenia działań prewencyjnych Policji*, R. Gwardyński, 2019, Wrocław: Wydawnictwo Naukowe Akademii WSB.

Posługując się regulaminem Komendy Wojewódzkiej Policji w Opolu, do zadań komórek kontroli należy m.in.:

- określanie obszarów tematycznych do objęcia kontrolą w zakresie zagadnień ogólnopolicyjnych, finansowo-gospodarczych, bezpieczeństwa i higieny pracy, ochrony przeciwpożarowej oraz medycyny pracy i opracowywanie projektów rocznych planów kontroli;
- przygotowywanie organizacyjno-prawne kontroli, w tym opracowywanie planu kontroli i programów poszczególnych kontroli;
- realizowanie czynności kontrolnych w trybie zwykłym oraz uproszczonym w komórkach organizacyjnych komendy, a także w podległych jednostkach organizacyjnych Policji w zakresie problematyki ogólnopolicyjnej, finansowo-gospodarczej, bezpieczeństwa i higieny pracy, ochrony przeciwpożarowej oraz medycyny pracy;
- szacowanie i identyfikowanie obszarów ryzyka oraz analizowanie materiałów własnych uzyskanych danych i informacji zewnętrznych pod kątem ujawnionych nieprawidłowości i zagrożeń w funkcjonowaniu komórek organizacyjnych komendy i podległych jednostek organizacyjnych Policji, opracowywanie na tej podstawie wytycznych i zaleceń mających na celu ich eliminowanie, a także zapobieganie ich powstawaniu;
- przygotowywanie projektów wniosków oraz zaleceń pokontrolnych, a także monitorowanie ich realizacji;
- wykorzystywanie ustaleń kontroli do eliminowania przyczyn oraz skutków stwierdzonych nieprawidłowości, jak również usprawniania działalności (funkcjonowania) kontrolowanych podmiotów;
- opracowywanie sprawozdań dotyczących wydarzeń nadzwyczajnych z udziałem policjantów i pracowników Policji;
- przyjmowanie w imieniu komendanta interesantów w sprawach skarg oraz wniosków;
- przyjmowanie, rozpatrywanie i załatwianie skarg oraz wniosków dotyczących działań Policji, postępowania policjantów i pracowników Policji, jak również koordynowanie, nadzorowanie oraz kontrolowanie realizacji zadań w tym zakresie przez podległe jednostki organizacyjne Policji, a także prowadzenie w tym zakresie przedsięwzięć o charakterze edukacyjno-szkoleniowym;
- sporządzanie sprawozdań z działalności wydziału oraz analiz dotyczących zdarzeń będących w zainteresowaniu wydziału;
- zbieranie informacji o zagrożeniach występujących w służbie i pracy oraz dokonywanie analiz i ocen z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy, medycyny pracy oraz ochrony przeciwpożarowej, a także podejmowanie przedsięwzięć służących ich poprawie (Regulamin Komendy Wojewódzkiej Policji w Opolu z dnia 27 marca 2019 r.).

W oparciu o powyższe zadania można stwierdzić, że komórki kontroli w Policji mają do spełnienia przede wszystkim takie funkcje, jak: korygującą, instruktażową, kreatywną, inicjującą oraz profilaktyczną.

Wracając do głównego wątku niniejszego artykułu, działalność kontrolną Policji w zakresie podejmowanych czynności dotyczących przemocy w rodzinie należy rozpatrywać na dwóch płaszczyznach. Pierwszą stanowi kontrola poprawności działań podejmowanych przez funkcjonariuszy w zakresie procedury „Niebieska Karta” (Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”). Drugi krąg zainteresowań obejmują z kolei działania przełożonych w zakresie reagowania na wszystkie sygnały o możliwości wystąpienia przemocy w rodzinie, kiedy to sprawcą jest policjant.

1. Działalność komórek kontrolnych Policji z zakresu procedury „Niebieska Karta”

Realizując zadania w tym zakresie, należy zaznaczyć, że w celu zapewnienia obiektywności działań kontrolnych funkcjonariusze Policji pełniący służbę w komórkach kontroli na wszystkich etapach postępowania kontrolnego wykonują swoje zadania m.in. w oparciu o zasady uczciwości, rzetelności, niezależności, obiektywizmu, poufności, jak również profesjonalnego osądu. Policjanci kontrolujący realizację zadań związanych z wykonywaniem przez funkcjonariuszy czynności w ramach procedury „Niebieska Karta” poddają badaniu i ocenie następujące kwestie:

- prawidłowość wypełniania oraz terminowość przekazywania wypełnionego formularza „Niebieska Karta – A” przewodniczącemu interdyscyplinarnego zespołu, a także sposób dokumentowania podejmowanych czynności przez Policję;
- prawidłowość realizacji procedury „Niebieska Karta”;
- ocena przygotowania policjantów do poprawnego stosowania procedury „Niebieska Karta” – zapoznanie z przepisami regulującymi problematykę procedury „NK”;
- nadzór przełożonych na realizowaniem procedury „Niebieska Karta”.

Zgodnie z art. 14 ust. pkt. 3 ustawy o kontroli w administracji rządowej, przed przystąpieniem do kontroli w trybie zwykłym (co ma zastosowanie w większości kontroli prowadzonych w Policji) przeprowadza się analizę badanego, kontrolowanego obszaru w celu wskazania czynnika ryzyka, mogącego mieć wpływ na działalność jednostki kontrolowanej. W przypadku czynności kontrolnych w zakresie realizacji procedur w ramach „Niebieskiej Karty” przykładowy zestaw wyodrębnianych czynników ryzyka może wyglądać tak, jak ukazuje to tabela 2.

Tabela 2

Przykładowa analiza czynnika ryzyka w przypadku kontroli procedury „Niebieska Karta”

Czynnik ryzyka	Istotność	Prawdopodobieństwo wystąpienia
Nierzetelność wypełnienia formularza „NK” – niewypełnienie wszystkich wymaganych punktów/rubryk	istotne	średnie
Brak udokumentowania lub nieodpowiednie/niesystematyczne udokumentowanie czynności podjętych w ramach procedury związanej z przemocą w rodzinie, założenie teczki zagadnieniowej „Przemoc w rodzinie”, sposób zakańczania	istotne	średnie
Nie zgodność i brak rzetelności zapisów w notatnikach służbowych z zapisami w notatkach co do terminu i zakresu realizowanych czynności	istotne	niskie
Nieterminowe przesyłanie wypełnionego formularza „NK – A” do przewodniczącego zespołu interdyscyplinarnego (nie później niż 7 dni)	bardzo istotne	średnie
Brak przekazania osobie, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie, informacji dotyczących instytucji pomocowych i jej praw (formularz „NK – B”)	bardzo istotne	niskie
Nieterminowość realizacji zaleceń zespołów interdyscyplinarnych w ramach realizacji zadań grup roboczych, w tym wizyt w rodzinach dotkniętych przemocą	bardzo istotne	niskie
Niebranie udziału w zebraniach grup roboczych lub zespołów interdyscyplinarnych	bardzo istotne	średnie
Nieprzekazywanie informacji o dotkniętej przemocą rodzinie, gdzie występują małoletnie dzieci do Zespołu ds. Patologii właściwej jednostki Policji	bardzo istotne	średnie
Niewykonywanie poleceń przełożonych zawartych w kartach nadzoru przez dzielnicowych realizujących czynności	istotne	niskie
Brak szkoleń z zakresu diagnozowania zjawiska przemocy i stosowania procedury „NK”	istotne	niskie
Brak przeszkolenia i upoważnienia z zakresu polityki bezpieczeństwa ochrony danych osobowych w związku z prowadzeniem manualnych zbiorów danych osobowych	istotne	niskie
Brak efektywnego nadzoru w zakresie stosowania procedury „NK” w postaci braku systematyczności w sprawdzaniu i weryfikowaniu przez nadzorujących procedurę „NK”	istotne	niskie
Brak zapisu odnośnie do zadań w zakresie realizacji czynności nadzorczych i wykonawczych dotyczących procedury „NK” w kartach opisu stanowiska	istotne	niskie

Źródło: opracowanie własne na podstawie zebranych informacji z Wydziału Kontroli Komendy Wojewódzkiej Policji w Opolu.

Jak widać z powyższego zestawienia, istotnym czynnikiem ryzyka, który może mieć wpływ na działalność kontrolowanej jednostki, jest nieterminowe przekazanie wypełnionego formularza „NK – A” do przewodniczącego zespołu interdyscyplinarnego, brak przekazania ofiarom przemocy informacji o podmiotach niosących w takich sprawach pomoc, nieterminowość realizacji zaleceń zespołów interdyscyplinarnych, nieuczestniczenie w pracach grup roboczych, nieprzekazanie informacji o małoletnich dotkniętych przemocą do komórek do spraw patologii. Ponieważ stosowanie procedury „NK” jest przedmiotem szkoleń, doskonalenia zawodowego i warsztatów, kontrolerzy nie zakładają, że jakkolwiek ze wskazanych czynników ryzyka ma bardzo wysoką szansę wystąpienia.

2. Działalność komórek kontrolnych Policji w zakresie stosowania przemocy w rodzinie przez funkcjonariusza

Druga płaszczyzna kontrolna w zakresie działań Policji dotyczących przemocy w rodzinie skierowana jest do przełożonych funkcjonariuszy. Przyczyną tego jest fakt, że na podstawie prowadzonych analiz dotyczących wydarzeń nadzwyczajnych z udziałem funkcjonariuszy Policji odnotowywane są przypadki, wskazujące, że sprawcą przemocy domowej jest funkcjonariusz. Tego typu zdarzenia mają negatywny odbiór w społeczności lokalnej, pozostają w zainteresowaniu mediów i nadwyróżają pozytywny wizerunek tej formacji.

Podstawową sprawą eliminacji tego typu zachowań jest bezpośrednio zaangażowanie przełożonych. W tym właśnie celu w roku 2012 w polskiej Policji wdrożono program przeciwdziałania przemocy w rodzinach policyjnych pn. „MOC – tak, PRZEMOC – nie”.

O kompleksowości oraz wnikliwości twórców tego programu świadczy poniżej zaprezentowana analiza SWOT, dzięki której wyodrębniono następujące obszary²:

Mocne strony:

- funkcjonowanie procedury „Niebieska Karta”;
- zaangażowanie psychologów w udzielaniu pomocy rodzinom;
- lepsze przygotowanie młodych policjantów do kontaktu z osobą pokrzywdzoną niż policjantów z wieloletnim stażem.

Słabe strony:

- nierzetelne, manipulowane wypełnianie karty w odniesieniu do policjantów – sprawców przemocy domowej;
- niedostateczne zaangażowanie dzielnicowych w odniesieniu do policjanta – sprawcy przemocy domowej;
- zachowanie przełożonych i policjantów wykonujących czynności (w tym np. obarczanie pokrzywdzonych winą za złą sytuację w ich rodzinach, sugerowanie pokrzywdzonym choroby psychicznej, bezkrytyczne przyjmowanie wyjaśnień sprawców, kierowanie wobec pokrzywdzonych gróźb karalnych, brak monitorowania leczenia odwykowego policjanta, a także brak kontroli nad przechowywaniem broni przez policjanta – sprawcę przemocy domowej).

---

² Program przeciwdziałania przemocy w rodzinach policyjnych pn. „MOC – tak, PRZEMOC – nie”, s. 11-12.

Nieprawidłowości związane z interwencją w rodzinie policyjnej, w której występuje przemoc domowa, mogą wystąpić na kilku etapach.

Etap zgłoszenia skargi:

- niekulturalne zachowanie wobec pokrzywdzonych;
- unikanie przez przełożonych spotkań z pokrzywdzonymi;
- niedokumentowanie przyjęcia skargi;
- manipulowanie skarżącym, że nie ma racji;
- niepodejmowanie wobec sprawcy czynności służbowych.

Etap zgłoszenia potrzeby interwencji:

- niechętnie przyjmowanie zgłoszeń;
- niechęć do podjęcia interwencji, odmowa jej podjęcia;
- obiecywanie pomocy bez jej realizacji.

Etap interwencji:

- koleżeńskie traktowanie policjanta – sprawcy przemocy domowej;
- usuwanie lub zmienianie protokołów zeznań.

Etap zawiadomienia o przestępstwie:

- manifestowanie niechęci/pogardy do ofiar;
- marginalizowanie zdarzenia przemocy;
- manipulowanie wypowiedziami ofiar.

Etap postępowania przygotowawczego:

- selektywne protokołowanie zeznań ofiar;
- konfrontacja bez zapewnienia bezpieczeństwa ofierze;
- lekceważenie dokumentacji o obrażeniach;
- nagminne kwalifikowanie obrażeń poniżej 7 dni;
- częste umorzenia;
- prowadzenie postępowań przez kolegów policjanta – sprawcy przemocy domowej.

Szanse:

- wypracowanie i wdrożenie standardów w zakresie procedury interwencji policyjnej, gdy sprawcą przemocy domowej jest policjant;
- pokazanie środowisku policyjnemu, że zapobieganie przemocy w rodzinie policyjnej jest przedmiotem troski kierownictwa Policji;
- pokazanie otoczeniu, że Policja podejmuje konstruktywne działania na rzecz ustanowienia i wdrożenia standardów zapobiegania zjawiskom patologii społecznej, w tym przypadku w zakresie przemocy w rodzinie policyjnej.

Zagrożenia:

- nierespektowanie standardów w sytuacji braku lub niewłaściwie działającego mechanizmu kontrolnego.

Biorąc po uwagę powyższą analizę, należy stwierdzić, że działania kierownictwa komendy głównej były jak najbardziej zasadne. Przy opracowywaniu programu autorzy wyselekcjonowali następujące obszary działania, w których niezwłocznie należało podjąć czynności:

- kształtowanie postaw przełożonych, decydujących o sposobie i zasadach reagowania w sytuacji ujawnienia przemocy w rodzinie policyjnej oraz o zastosowaniu środków oddziaływania wobec jej sprawcy – funkcjonariusza (postępowanie dyscyplinarne, karne itp.);
- edukacja policjantów komórek patrolowo-interwencyjnych, dzielnicowych, a także innych podejmujących działania w sytuacji przemocy w rodzinie policyjnej;
- zasady postępowania policjantów na miejscu interwencji, kiedy sprawcą przemocy domowej jest policjant;
- zasady pomocy udzielanej przez psychologów policyjnych ofiarom przemocy (również będących funkcjonariuszami Policji) i odrębne zasady prowadzenia pracy terapeutycznej z policjantem – sprawcą przemocy domowej;
- edukacyjno-korekcyjne oddziaływanie na sprawców – policjantów w ramach programu profilaktycznego;
- superwizja dla psychologów policyjnych pracujących z rodzinami policyjnymi dotkniętymi przemocą.

Założono, że tak określone obszary mają wpływ na osiągnięcie następujących celów:

- ograniczenie liczby przypadków przemocy domowej w rodzinach policyjnych;
- poprawa jakości i efektywności działań podejmowanych przez Policję w sytuacji, gdy sprawcą przemocy domowej jest funkcjonariusz;
- wypracowanie zasad pomocy psychologicznej udzielanej ofierze przemocy w rodzinie (również będącej funkcjonariuszem Policji) przez psychologów policyjnych, a także pracy psychologicznej z policjantem – sprawcą przemocy domowej.

Podsumowanie

Policja to formacja, w której pełni służbę i pracuje ponad 120 tys. ludzi, a w tak dużej grupie osób mogą zaistnieć różne sytuacje patologiczne. Biorąc pod uwagę kwestie wizerunkowe i wiarygodność tej formacji, każde negatywne zdarzenie może naruszyć autorytet niezbędny do realizacji wszelkich zadań. Z tego też względu kierownictwo Policji przywiązuje dużą wagę do wyjaśnienia wszystkich zdarzeń mogących kłaść się cieniem na rzetelność wykonywanych przez funkcjonariuszy obowiązków. W celu ograniczenia i kompleksowego wyjaśnienia wszelkich negatywnych zjawisk niezbędne jest posiadanie odpowiedniego aparatu kontroli. W przypadku Policji funkcje takie pełnią Biuro Kontroli Komendy Głównej Policji, wydziały kontroli w komendach wojewódzkich Policji, zaś na poziomie komend powiatowych/miejskich/rejonowych – zespoły lub samodzielne stanowiska do spraw kontroli. Wśród wielu zadań realizowanych przez komórki kontroli znajdują się kwestie związane z podejmowaniem przez policjantów czynności mających na celu zapobieganie przemocy w rodzinie. W tym zakresie działalność tych komórek odbywa się na dwóch płaszczyznach: badania poprawności działań podejmowanych przez policjantów interwencji zgodnie z procedurami „Niebieskiej Karty”

oraz monitorowania negatywnego zjawiska, jakim jest stosowanie przemocy przez funkcjonariusz Policji wobec członków ich rodzin lub osób najbliższych. W tym ostatnim przypadku pomocnym jest wdrożony w Policji w 2012 roku program pn. „MOC – tak, PRZEMOC – nie”, skierowany do przełożonych w celu kształtowania właściwej postawy, a także decydujących o sposobie oraz zasadach reagowania w sytuacjach ujawnienia przypadków przemocy w rodzinie policyjnej.

Bibliografia

- Czupryński, A., Falecki, J., Kochańczyk, R. (2021). *Policja w systemie bezpieczeństwa narodowego*. Dąbrowa Górnicza: Wyższa Szkoła Biznesu w Dąbrowie Górniczej.
- Decyzja nr 319 Komendanta Głównego Policji z dnia 17 października 2012 r. w sprawie stosowania wytycznych w zakresie zasad i trybu przeprowadzania kontroli w urzędach obsługujących organ lub w jednostkach organizacyjnych podległych lub nadzorowanych przez Ministra Spraw Wewnętrznych (Dz.Urz. KGP z 2012 r., poz. 55 z późn. zm.).
- Decyzja nr 65 z dnia 31 maja 2012 r. Ministra Spraw Wewnętrznych w sprawie wprowadzenia do stosowania wytycznych w zakresie zasad i trybu przeprowadzania kontroli w urzędach obsługujących organ lub jednostkach organizacyjnych podległych lub nadzorowanych przez Ministra Spraw Wewnętrznych (Dz.Urz. Min. Spraw Wew. poz. 43 z późn. zm.).
- Gwardyński, R. (2019). *Możliwości doskonalenia działań prewencyjnych Policji*. Wrocław: Wydawnictwo Naukowe Akademii WSB.
- Program przeciwdziałania przemocy w rodzinach policyjnych pn. „MOC – tak, PRZEMOC – nie”. (2012). Warszawa: Komenda Główna Policji.
- Regulamin Komendy Wojewódzkiej Policji w Opolu z dnia 27 marca 2019 r. (l.dz. WS-P.0221.13.75.2019 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz.U. z 2011 r., Nr 209, poz. 1245).
- Ustawa z dnia 15 lipca 2011 r. o kontroli w administracji rządowej (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 224).
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1249).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1138 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1882 z późn. zm.).

Wykaz źródeł internetowych:

<https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzinie>.

Artur DURCZAK

Komenda Miejska Policji w Nowym Sączu

EWOLUOWANIE PRZESTĘPSTWA ZNĘCANIA SIĘ NA PODSTAWIE POLSKICH KODEKSÓW KARNYCH

Streszczenie

Autor niniejszego artykułu na podstawie trzech polskich kodeksów karnych przedstawił ewoluowanie przestępstwa znęcania się w latach 1932-2022. Analiza tekstu prowadzi do wniosku, że w efekcie zmieniających się przepisów karnych doszło do znacznego rozszerzenia kręgu podmiotów korzystających z ochrony karnoprawnej, będącego niejako odzwierciedleniem zmiany sposobu myślenia na temat przemocy w rodzinie i traktowania tego rodzaju zjawiska.

Słowa kluczowe: prawo karne, przemoc w rodzinie, przeciwdziałanie przemocy w rodzinie.

Summary

The author of this article, on the basis of three Polish penal codes, presented the evolution of the crime of abuse in the years 1932-2022. The analysis of this article leads to the conclusion that, on the basis of the changing criminal provisions, there has been a significant expansion of the group of entities benefiting from criminal law protection, reflecting, in a way, a change in the manner of thinking including the treatment of domestic violence.

Key words: penal law, family violence, family violence prevention.

Wprowadzenie

Przestępstwo znęcania się obecnie jest niestety jednym z częstszych, z którymi mają do czynienia sądy karne. Nie jest to pewnością nowe zjawisko, ale – jak zostanie wykazane w niniejszym opracowaniu – ochrona prawna przez długi czas nie obejmowała w tej kwestii pełnego katalogu osób i czynności. Nieustające na przestrzeni lat przemiany na płaszczyznach: społecznej, gospodarczej czy też kulturowej, naturalnie pociągały za sobą zmiany na gruncie świadomościowym i w efekcie prawnym. Aby zaprezentować ewolucję pojęcia i zakresu przestępstwa znęcania się w XX i XXI wieku, a dokładnie na przestrzeni lat 1932-2022, zwłaszcza w kontekście problematyki stopniowego zwiększania zakresu kręgu podmiotów korzystających z ochrony karnoprawnej, Autor dokonał charakterystyki trzech polskich kodeksów karnych, które wprowadzono w życie kolejno w latach: 1932, 1969 i 1997.

1. Kodeks karny z 1932 roku

Polskie prawo karne w okresie przedrozbiorowym nie było skodyfikowane. Uchwalony w 1818 roku Kodeks karzący Królestwa Polskiego stosowany był tylko w Królestwie Polskim do 1847 roku. W tym okresie obowiązywały kodeksy karne państw zaborczych: na byłych ziemiach Cesarstwa Rosyjskiego był to kodeks karny z 1903 roku „Tagancewa”, na byłych terenach Cesarstwa Niemieckiego – Reichsstrafgesetzbuch

z 1871 roku, na obszarze terenów byłych Austro-Węgier – zmodernizowana w 1852 roku „Franciscana”, zaś na pozostałych obszarach, czyli na terenie Spiszu, Orawy i Okręgu Czadeckiego – prawo karne węgierskie (Gardocki, 1996, s. 51).

Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę w 1918 roku, „młode” państwo stanęło przed ogromem wyzwań, wśród których jednym z ważniejszych było przeprowadzenie gruntownej reformy wszystkich gałęzi prawa, w tym również karnego.

Sytuacja po I wojnie światowej, w szczególności w kontekście obowiązujących przepisów karnych w trzech byłych zaborach, dała asumpt do rozpoczęcia prac nad nowym aktem prawnym, którego opracowanie powierzono wydziałowi (przemianowanemu potem na sekcję) prawa karnego Komisji Kodyfikacyjnej. W skład przedmiotowego wydziału wchodziło 10 osób (później 12), a skupiał on najznamienitszych ówczesnych teoretyków i praktyków: pośród członków było 8 profesorów i 3 sędziów Sądu Najwyższego, m.in.: Emil Stanisław Rappaport, Wacław Makowski czy Juliusz Makarewicz. Owocem prac tej komisji było wydanie Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. Kodeks karny, zwanego potocznie kodeksem Makarewicza (od nazwiska głównego jego twórcy).

W. Makowski we wstępie do opracowanego przez siebie komentarza argumentował, że wprowadzenie nowego kodeksu karnego jest nie tylko zastąpieniem różnych ustaw dzielnicowych jednolitą kodyfikacją dla całego państwa, ale także usankcjonowaniem nowego systemu, który można nazwać systemem polskiego prawa karnego. Jakikolwiek bowiem myśli, teorie i doświadczenia praktyczne, na których ten system się opiera, są zaczerpnięte niejako ze źródeł nie tylko własnych, ale są wynikiem zbiorowej pracy świata cywilizowanego, to jednak teorie te i doświadczenia zostały przepracowane przez polską myśl prawniczą i ujęte w samodzielny system (Makowski, 1932, s. 5).

W rozdziale XXXV „Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu” części szczególnej kodeksu karnego znalazł się przepis dotyczący znęcania się, tj. art. 246: „Kto znęca się fizycznie lub moralnie nad pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy osobą nieletnią poniżej lat 17 lub bezradną, podlega karze więzienia do lat 5”. Artykuł ten zawierał jednak sformułowania na tyle nieostre, że doprowadziło to do powstania odmiennych stanowisk głównych autorów kodeksu w kwestii definicji pojęcia „znęcanie się” – zdaniem W. Makowskiego wyczerpuje już ono znamiona przestępstwa przez jednorazowe zachowanie, a według J. Makarewicza jest „długotrwałym, ewentualnie powtarzającym się” zachowaniem (1932, s. 340).

Przedmiotem przestępstwa w stanie faktycznym art. 246 może być osoba nieletnia poniżej lat 17 albo też bezradna, czyli taka, która ze względu na swoje właściwości psychiczne lub fizyczne nie jest w stanie przeciwstawić się krzywdzącym ją działaniom sprawcy. Bezradność może być skutkiem choroby, w szczególności choroby psychicznej, kalectwa, słabości fizycznej bądź też ciężkich warunków materialnych, krytycznego położenia itp. Podmiotem przestępstwa jest ten, od kogo pokrzywdzony pozostaje w stosunku zależności, sprawca zatem wyzyskuje ten stosunek zależności, swoją formalną i faktyczną przewagę w celu pokrzywdzenia nieletniego lub bezradnego przez znęcanie się nad nim. Ten stosunek zależności może być stały lub przemijający, a chodzi tylko o to, aby działanie przestępcze podjęte było właśnie z nadużyciem tego stosunku, czyli żeby trwał on w chwili działania przestępczego. Może tu zatem wchodzić w grę stosunek pomiędzy rodzicami oraz dziećmi, opiekunami i wychowankami lub osobami chorymi, majstrem i czeladnikiem nauczycielem i uczniem itp.

W dotychczasowym ustawodawstwie oraz projektach spotykać można próby określenia znęcania się jako zadanie krzywdy cielesnej mniej lub więcej zbliżonej do uszkodzenia ciała. Kodeks karny jednak, według uzasadnienia Komisji Kodyfikacyjnej:

nie uważał za potrzebne wspominać jeszcze raz o zadawaniu uszkodzeń ciała, uważając, że zmieszczą się one w pojęciu znęcania się, a gdyby pociągały kalectwo lub inne skutki przewidziane w artykule 236 (uszkodzenie ciała), byłoby to podstawą odpowiedniej kwalifikacji. Podobnie nie wydawało się potrzebne podkreślenie cech okrucieństwa albo formy działania przez zaniedbanie ani też skutków postaci narażenia na niebezpieczeństwo zdrowia lub rozwoju umysłowego. Pojęcie znęcania się obejmuje w sposób dostateczny wszystkie wypadki, wyżej wymienione, znęcaniem się może być zarówno zadawanie razów, bicie w ogóle, sprawianie bólu fizycznego, jakoteż sprawianie ciężkich przykrości moralnych, zarówno jednorazowe, jakoteż systematyczne zarówno aktywne jak też polegające na zaniedbaniu¹, odmowie pożywienia itp. Słowem każde postępowanie nacechowane zamiarem krzywdzenia fizycznego lub moralnego w odpowiednich warunkach może być objęte pojęciem znęcania się. Dlatego też działanie przestępne określono wyrażeniem: „znęca się”, nie dając bliższej definicji ani kazuistycznych przykładów w tem przekonaniu, że samo pojęcie znęcania się jest dostatecznie wyraźne i obszerne, ażeby objąć trudne do wyliczenia kazuistyczne wypadki złego traktowania (Makowski, 1932, s. 547-548).

J. Makarewicz uważa, że znęcanie się polega na długotrwałym, ewentualnie powtarzającym się zadawaniu bólu fizycznego lub też cierpienia psychicznego. Pod pojęciem „znęcanie się fizyczne” rozumiano bicie, związanie rąk lub nóg, zawieszenie ciała w sposób bolesny, zmuszanie do klęczenia na grochu lub w innych warunkach szczególnie przykrych, wystawienie na wielkie zimno lub wielkie ciepło. Znęcanie się moralne polegać mogło na obsypywaniu obelgami, groźbami, na zamykaniu w ciemnicy jednostki na to wrażliwej, na improwizowaniu zjawiania się duchów itp. Przestępstwa z art. 246 dopuszcza się sprawca tylko wobec osób pozostających w stosunku zależności od niego: a) nieletnich (niżej 17 lat) lub b) bezradnych. Z zestawienia nieletniości z bezradnością należy wyciągnąć wniosek, że chodzi tu o takie osoby, które – tak jak nieletni – nie będą w stanie bez pomocy innych osób dać sobie rady w życiu. Będą to zatem starcy, osoby o niedorozwoju umysłowym lub skazani na pomoc innych z powodu kalectwa lub choroby (paralitik, osoba ciężko chora na serce, na skrzep itp.). Stosunek zależności (innej niż według art. 205) może być czysto faktyczny, bez podstaw prawnych np. służbadawca pozbawiony rodziny w czasie choroby lub skutkiem starczego niedołęstwa znajduje się w stosunku zależności od służby. Bicie więźnia przez personel więzienny nie podpada pod art. 246, gdyż więzień nie jest bezradny – ma możliwość zażalenia się do władzy przełożonej, a w takim wypadku zachodzi przestępstwo z art. 239 i 291 (Makarewicz, 1932, s. 340).

---

¹ Podobne stanowisko zostało wyrażone w Wyroku Sądu Najwyższego z dnia 19 października 1961 r., V K 486/61.

Po przeanalizowaniu przepisu i wskazanych w komentarzach do tego artykułu przykładach znęcania się fizycznego oraz moralnego, można dojść do wniosku, że ustawodawca w ogóle nie przewidywał znęcania się nad pełnoletnimi członkami rodzin, w szczególności żyjącymi we wspólnym pożyciu małżeńskim. Kobiety, ponieważ to one w ogromnej większości były/są ofiarami przemocy domowej, znalazły się całkowicie poza ochroną tego przepisu. Trudno w to uwierzyć, ale taki stan rzeczy trwał do dnia 1 stycznia 1970 roku.

2. Kodeks karny z 1969 roku

Po wejściu w życie nowego kodeksu karnego w 1969 roku (Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks karny) (dalej k.k.69 lub d.k.k.) na konferencji poświęconej problemom nowego prawa karnego, prowadzący obrady, I. Andriejew, otworzył je, mówiąc: „nie bez żalu wielu z nas spoglądało na przepisy wprowadzające nowy kodeks karny, według których uchyla się kodeks stary. Jest to troska, którą się przeżywa, gdyż dostaje dymisję ktoś bardzo ważny i zasłużony, po którym wiadomo, czego się można było spodziewać, a przychodzi ktoś młody, ale nowy” (1973, s. 7).

Przedmiotowy kodeks obowiązywał od dnia 1 stycznia 1970 roku do 31 sierpnia 1998 roku, a kwestia znęcania się została uregulowana w rozdziale XXV „Przestępstwa przeciwko rodzinie, opiece i młodzieży” w art. 184, który przyjął następujące brzmienie:

§ 1. Kto znęca się fizycznie lub moralnie nad członkiem swojej rodziny lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą bezradną, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 5.

§ 2. Jeżeli następstwem czynu jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie albo sprawca działa ze szczególnym okrucieństwem², podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

Już samo umiejscowienie przestępstwa znęcania się w katalogu przestępstw przeciwko rodzinie, a nie jak wcześniej – w katalogu przestępstw przeciwko życiu oraz zdrowiu, było jasnym sygnałem kierunków, jakie ówczesny kodeks miał wyznaczać. Na gruncie przedmiotowego artykułu doszło do znacznego rozszerzenia kręgu podmiotów korzystających z ochrony karnoprawnej poprzez umieszczenie sformułowania o znęcaniu się „nad członkiem swojej rodziny”.

W art. 184 § 1 ustawodawca zamiast znęcania się psychicznego wymieniał znęcanie moralne, a jako podmiot czynu, obok osoby pozostającej w stałym lub przemijającym stosunku zależności, wymieniał członka rodziny, które to pojęcie nie było zdefiniowane w kodeksie karnym (Bafia, Mioduski, Siewierski, 1987, s. 174).

Przez znęcanie się należy rozumieć działanie lub zaniechanie, polegające na umyślnym zadawaniu bólu fizycznego lub dolegliwych cierpień moralnych, powtarzających się albo jednorazowych, lecz intensywnych i rozciągniętych w czasie (bicie, grożenie, znieważenie, niszczenie mienia, odmawianie pożywienia czy leczenia osobie chorej). Przy ocenie decyduje obiektywny punkt widzenia, nie zaś osąd samego pokrzywdzonego. Kodeks nie definiuje pojęcia „członek swojej rodziny”, należało zatem posłużyć się przepisami k.r.o. (Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy, art. 23 i 21 § 1). Przez członka rodziny sprawcy należy zatem rozumieć jego małżonka,

---

² Dz.U. Nr 95, poz. 475 ustawy z dnia 12 lipca 1995 r., która weszła w życie dnia 20 listopada 1995 r.

rodziców i dzieci, a ponadto osoby pozostające z nim w stosunku przysposobienia. Ze stosunkiem zależności mamy do czynienia, gdy pokrzywdzony nie jest zdolny z własnej woli przeciwstawić się znęcaniu i znosi je z obawy przed pogorszeniem swoich dotychczasowych warunków życiowych (np. przez utratę pracy, środków utrzymania, mieszkania). Stosunek ten może wynikać z obowiązujących przepisów umowy lub też sytuacji faktycznej. W praktyce orzeczniczej przestępstwo z § 1 występowało najczęściej w postaci znęcania się nietrzeźwego męża nad żoną. Jest to przestępstwo umyślne, które może być popełnione także z zamiarem ewentualnym. Czyn określony w § 2 stanowi przestępstwo kwalifikowane bądź przez następstwo targnięcia się pokrzywdzonego na własne życie, bądź przez działanie sprawcy ze szczególnym okrucieństwem. Przy targnięciu się pokrzywdzonego na życie skutek śmiertelny nie jest niezbędny, gdyż wystarczy sama próba samobójcza. Konieczne jest jedynie istnienie związku przyczynowego między znęcaniem się (które wymaga winy umyślnej) a skutkiem w postaci targnięcia się na życie, który to skutek sprawca musi obejmować winą nieumyślną (tzn. co najmniej powinien i mógł go przewidzieć). Wymagane jest więc istnienie winy kombinowanej. Znamię *sprawca działa ze szczególnym okrucieństwem* wprowadzono nowelą z 1995 roku, a polega ono na wyjątkowym sposobie działania, sprawiającym pokrzywdzonemu szczególnie dotkliwy ból fizyczny lub wyjątkowo silne cierpienie moralne, podobnie do tych, o jakich mowa w art. 168 § 2 k.k.69 (Góral, 1996, s. 208-209).

Tak rozszerzony zakres ochrony w nowym przepisie doprowadził do powstania wielu różnych interpretacji i rozstrzygnięć sądowych, w efekcie czego zaistniała konieczność wprowadzenia ujednołiceń. Naprzeciw tym oczekiwaniom sformułowano Wytyczne Wymiaru Sprawiedliwości Sądu Najwyższego (Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 9 czerwca 1976 r.), zawierające m.in. takie zapisy jak:

1. Przestępstwo określone w art. 184 § 1 k.k.69, występujące przeważnie w postaci znęcania się nad członkami rodziny, stanowi rażące naruszenie obowiązków rodzinnych, prowadzi najczęściej do rozkładu pożycia małżeńskiego i rozbicia rodziny oraz demoralizacji młodzieży.
2. Ustawowe określenie: „znęca się” oznacza działanie albo zaniechanie, polegające na umyślnym zadawaniu bólu fizycznego lub dotkliwych cierpień moralnych, powtarzającym się albo jednorazowym, lecz intensywnym i rozciągniętym w czasie.
3. Przez określenie: „członek rodziny”, o którym mowa w art. 184 § 1 k.k.69, należy rozumieć przede wszystkim małżonka, rodziców i dzieci sprawcy, a ponadto osoby pozostające z nim w stosunku przysposobienia.
4. Spowodowanie przez znęcanie się skutku wykraczającego poza ramy pojęcia znęcania się i wyczerpującego znamiona innego przestępstwa uzasadnia kumulatywną kwalifikację prawną takiego czynu (art. 10 § 2 k.k.69).
5. Czyn określony w art. 184 § 2 k.k.69 stanowi kwalifikowany typ przestępstwa znęcania się. Znamieniem ustawowym decydującym o surowszej odpowiedzialności jest następstwo, polegające na targnięciu się pokrzywdzonego na własne życie.

Przedmiotowe tezy były dopełnieniem regulacji prawnej przestępstwa znęcania się i stanowiły wytyczne wymiaru sprawiedliwości oraz praktyki sądowej w kwestii prawnokarnej ochrony rodziny.

3. Kodeks karny z 1997 roku

Zmiany ustrojowe, jakie zaszły w Polsce po 1989 roku, spowodowały konieczność zmiany prawa polskiego, w konsekwencji czego uchwalono wiele aktów prawnych, w tym Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. i Ustawę z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks Karny, obowiązującą od dnia 1 września 1998 roku.

Jednym z fundamentalnych zadań prawa karnego w zakresie prawidłowego funkcjonowania rodziny jest doprowadzenie do ograniczenia bądź też całkowitego wyeliminowania przemocy z życia rodzinnego. Współcześnie zamiarem wielu państw jest wymuszenie – pod groźbą kary – takiej sytuacji, w której rodzina będzie wolna od przemocy lub przemoc ta będzie występowała incydentalnie (Płatek, 2008, s. 601-616).

Kwestia znęcania znajduje się w rozdziale XXVI kodeksu karnego „Przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece”. Na tle tego przestępstwa podkreśla się, że znęcanie „zawiera w sobie istnienie przewagi sprawcy nad osobą pokrzywdzoną, której nie może się ona przeciwstawić lub może to uczynić w niewielkim stopniu” (Jodłowski, Szewczyk, 2017, s. 866). Na gruncie obecnie obowiązującego stanu prawnego przestępstwo znęcania zostało spitzowane w art. 207:

§ 1. Kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 1a. Kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą nieporadną ze względu na jej wiek, stan psychiczny lub fizyczny, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

§ 2. Jeżeli czyn określony w § 1 lub 1a połączony jest ze stosowaniem szczególnego okrucieństwa, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

§ 3. Jeżeli następstwem czynu określonego w § 1-2 jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.

Typ podstawowy przestępstwa znęcania, uregulowany w § 1 k.k., doczekał się niewielkich zmian językowych, gdzie znęcanie moralne zostało zastąpione określeniem znęcanie psychiczne, a określenie przedmiotu czynności wykonawczej „nad członkiem swojej rodziny” zmieniono na „nad osobą najbliższą”. Jednocześnie uniknięto błędu popełnionego we wcześniejszym akcie prawnym, definiując to w art. 115 § 11 k.k.³.

Należy zauważyć, że do 2017 roku w typie podstawowym penalizowane również było znęcanie się nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny, lecz na skutek nowelizacji z 2017 roku znęcanie się nad tymi osobami zostało określone w typie kwalifikowanym w art. 207 § 1a k.k. (Grześkowiak, 2021, s. 1234). Pozostałe dwa typy kwalifikowane, obejmujące przypadki, gdy znęcanie połączone jest ze stosowaniem szczególnego okrucieństwa (art. 207 § 2 k.k.) lub gdy jego następstwem jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie (art. 207 § 3 k.k.), są tożsame z d.k.k.

---

³ Zgodnie z art. 115 § 11 k.k.: Osobą najbliższą jest małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu.

Podsumowanie

Reasumując powyższe rozważania, należy wskazać, że na przestrzeni kilkadziesiąt lat doszło do znaczącej zmiany w sposobie uregulowania prawnego i zapatrywania się na niezwykle szerokie zjawisko przestępstwa znęcania się. Poprzez rozszerzenie kręgu podmiotów objętych ochroną prawną i wprowadzenie w obecnym kodeksie karnym trzech typów kwalifikowanych tego przestępstwa, wydaje się, że prawa osób pokrzywdzonych zostały należycie zabezpieczone. Pomimo wszystkich tych zmian i uzupełnień katalog czynności sprawczych składających się na to przestępstwo niestety wciąż nie może mieć charakteru zamkniętego, ponieważ niemożliwe jest zagwarantowanie niepowstawania nowych sposobów realizacji znamion tego przestępstwa, w efekcie czego, z oczywistych względów, przepisy dotyczące znęcania się nadal będą ewoluowały.

Bibliografia

- Andrejew, I. (1973). Wprowadzenie. W: I. Andrejew (red.), *Problemy nowego prawa karnego: materiały konferencji naukowej zorganizowanej przez Komitet Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk w dniach 4-6 maja 1970 roku w Warszawie*. Warszawa: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Bafia, J., Mioduski, K., Siewierski, M. (red.). (1987). *Kodeks karny. Komentarz* (t. III). Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze.
- Gardocki, L. (1999). *Prawo karne*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Góral, R. (1996). *Kodeks karny. Praktyczny komentarz*. Warszawa: Wydawnictwo Zrzeszenia Prawników Polskich.
- Grześkowiak, A. (2021). *Kodeks karny. Komentarz*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Jodłowski, J., Szewczyk, M. (2017). Komentarz do art. 207. W: W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Część I. Rozdział XXVI. Komentarz do art. 117-211a*. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 r., podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997 r. (Dz.U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483).
- Makarewicz, J. (1932). *Kodeks karny z komentarzem*. Lwów: Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich.
- Makowski, W. (1932). *Kodeks Karny 1932. Komentarz. 1. Część ogólna*. Warszawa: Nakładem Księgarni F. Hoesicka.
- Makowski, W. (1933). *Kodeks Karny 1932. Komentarz* (wyd. 2). Warszawa: Nakładem Księgarni F. Hoesicka.
- Płatek, M. (2008). Karnoprawne modele przeciwdziałania przemocy w rodzinie. *Archiwum Kryminologii*, XXIX-XXX, 601-616.
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. Kodeks karny (Dz.U. z 1932 r., Nr 60, poz. 571).
- Uchwała Sądu Najwyższego Izba Kar z dnia 9 czerwca 1976 r., VI KZP 13/75.
- Ustawa z dnia 12 lipca 1995 r. o zmianie Kodeksu karnego, Kodeksu karnego wykonawczego oraz o podwyższeniu dolnych i górnych granic grzywien i nawiązek w prawie karnym (Dz.U. Nr 95, poz. 475).
- Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks karny (Dz.U. z 1969 r., Nr 13, poz. 94).
- Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 1964 r., Nr 9, poz. 59).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz.U. z 1997 r., Nr 88, poz. 553).
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 października 1961 r., V K 486/61.

Piotr KOSMATY

Prokuratura Regionalna w Krakowie

Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury

WYBRANE ASPEKTY METODYKI PROWADZENIA POSTĘPOWAŃ KARNYCH W SPRAWACH DOTYCZĄCYCH PRZEMOCY DOMOWEJ

Streszczenie

W artykule Autor porusza przede wszystkim problematykę metodologii prowadzenia postępowań karnych w sprawach dotyczących przemocy w rodzinie. Rozważania nad tym aspektem poprzedza wprowadzenie pojęcia i istoty zjawiska przemocy w rodzinie, określanej także jako przemoc w rodzinie lub przemoc ze strony partnera. W tekście podkreślono, że mimo wielu głosów napływających z różnych środowisk, omawiana kwestia została prawnie określona dopiero w Ustawie z dnia 19 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. W tekście przedstawiono także rodzaje przestępstw popełnianych w zakresie szeroko rozumianej przemocy w rodzinie, z oczywistych względów najszerzej z czynem zabronionym opisanym w art. 207 k.k. Autor zwraca też uwagę na wytyczne Prokuratora Generalnego, dotyczące trybu postępowania w powszechnych jednostkach organizacyjnych prokuratur w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie i kładące nacisk na ich praktyczny aspekt w zwalczaniu niezwykle destrukcyjnego zjawiska przemocy domowej.

Słowa kluczowe: przemoc domowa, przemoc w rodzinie, przeciwdziałanie przemocy w rodzinie.

Summary

In the article the author brings up, first of all, the issue of the methodology for conducting criminal proceedings in cases related to domestic violence. Deliberations on this aspect are preceded by introducing the notion and the essence of the phenomenon of domestic violence, referred to also as family violence or partner violence. It has been underlined in the article that despite many voices coming from various circles, the issue aforesaid was legally defined only in the 19 July 2005 act on counteracting domestic violence. The text presents as well the types of offences committed in the field of broadly understood domestic violence dealing, for obvious reasons, most extensively with the prohibited act described in art. 207 of the Penal Code. The author of the article draws attention, too, to the guidelines of the Public Prosecutor General concerning the procedures to follow in the common organizational units of the public prosecutor's offices in terms of counteracting domestic violence, and laying emphasis on their practical aspect in fighting an extremely destructive phenomenon of domestic violence.

Key words: domestic violence, domestic violence, counteracting domestic violence.

Wprowadzenie

W grudniu 1995 roku podczas II Ogólnopolskiej Konferencji pn. „Przeciwdziałanie Przemocy w Rodzinie” przyjęto Polską Deklarację w Sprawie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, w której podkreślono, że to negatywne zjawisko jest szczególnie drastycznym problemem w naszym kraju. Twórcy tego dokumentu wezwali parlament, administrację rządową i samorządową, sądownictwo, prokuraturę, środki masowego przekazu oraz wszystkich obywateli Rzeczypospolitej Polskiej do przeciwdziałania tego rodzaju przemocy i kierowania się w swoim postępowaniu zasadami, zgodnie z którymi:

- 1) każdy człowiek ma prawo do życia w środowisku rodzinnym wolnym od przemocy, która jest naruszeniem praw i dóbr osobistych;
- 2) człowiek doświadczający przemocy nie może być za nią obwiniany;
- 3) dzieci i młodzież mają prawo do wzrastania w bezpiecznym środowisku, wolnym od przemocy, a obowiązkiem dorosłych jest im to zapewnić;
- 4) każdy człowiek doświadczający przemocy ma prawo do pomocy prawnej, socjalnej, psychologicznej i medycznej, bez naruszania jego godności osobistej;
- 5) każdy człowiek ma prawo do wiedzy potrzebnej do radzenia sobie z przemocą;
- 6) każdy człowiek ma prawo do przeciwdziałania przemocy w rodzinie;
- 7) każdy człowiek ma obowiązek udzielania pomocy ofiarom przemocy w rodzinie.

Dopiero dekadę później ustawodawca zareagował na powyższy apel i wprowadził do polskiej przestrzeni prawnej ustawę, której celem jest skuteczne przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. W dniu 29 lipca 2005 roku uchwalona została ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (dalej: u. p. p. r.), w której zdefiniowano pojęcie „przemoc w rodzinie”. W tym miejscu, na potrzeby przejrzystości terminologicznej używanej w niniejszych rozważaniach, trzeba wskazać, że regulacje prawne dotyczące przemocy w rodzinie należy odnosić również do zjawiska przemocy domowej i partnerskiej. Przez przemoc domową należy rozumieć przemoc zachodzącą wśród osób zamieszkujących gospodarstwo domowe, a przemoc w rodzinie wskazuje na przemoc zachodzącą w środowisku rodzinnym. Przemoc domowa – wbrew stereotypom – ma miejsce nie tylko w rodzinach z tzw. marginesu społecznego, lecz także w tych dobrze sytuowanych, uważanych za „normalne” i występuje we wszystkich grupach społecznych (Spurek, 2021, s. 17).

1. Istota przemocy domowej

Uchwalenie ustawy mającej na celu przeciwdziałanie przemocy w rodzinie (domowej) wydaje się być oczywistością w świetle postanowień Konstytucji RP (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.). W art. 18 ustrojodawca zadeklarował, że rodzina znajduje się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej. Jak słusznie stwierdził Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 10 lipca 2000 r., ochrona rodziny należy do zasad polityki państwa (Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 10 lipca 2000 r.). Z kolei art. 71 Ustawy Zasadniczej precyzuje zasadę dobra rodziny, zgodnie z którą państwo w swojej polityce społecznej i gospodarczej zobowiązane jest uwzględniać dobro rodziny, zaś rodzinom znajdującym się w trudnej sytuacji materialnej oraz społecznej, zwłaszcza wielodzietnym i niepełnym, przyznaje się prawo do szczególnej pomocy ze strony władz publicznych. Jak wyżej zasygnalizowano, definicja pojęcia „przemoc w rodzinie” pojawiła się w art. 2 pkt 2 u. p. p. r. Jest to pierwsza definicja legalna tego zjawiska w przepisach polskiego prawa powszechnie obowiązującego. W treści tej normy ustawodawca przesądził, że przez przemoc w rodzinie należy rozumieć jednorazowe albo powtarzające się umyślne

działanie lub zaniechanie, naruszające prawa bądź dobra osobiste osób najbliższych w rozumieniu art. 115 § 11 k.k., a także innych osób wspólnie zamieszkujących bądź gospodarujących, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą. Analizując zaproponowaną przez ustawodawcę definicję przemocy w rodzinie (domowej), należy zwrócić uwagę na kilka istotnych aspektów prawnych. Po pierwsze, trzeba podkreślić, że definicja przemocy w rodzinie nie jest tożsama ze znamionami przestępstwa stypizowanego w art. 207 k.k., gdyż przepis ten konstytuuje przestępstwo znęcania się, a nie przestępstwo przemocy w rodzinie, bowiem na tę ostatnią składa się wiele innych czynów zabronionych. Można zatem zgodzić się z głosami doktryny, że ustawodawca nie wprowadził na gruncie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie nowego typu przestępstwa zwanego „przemocą w rodzinie”, którego znamiona polegałyby na zachowaniach objętych definicją określoną w art. 2 pkt 2 (Spurek, 2021, s. 107). Po drugie, w omawianej definicji przemocy domowej brak jest bezpośredniego odwołania do jej ekonomicznego aspektu. Nie może ulegać wątpliwości, że przemoc wynikająca z uzależnienia pokrzywdzonego od przewagi ekonomicznej sprawcy bywa bardzo dotkliwa. Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, sporządzona w Stambule w dniu 11 maja 2011 roku, w art. 3b wprowadziła definicję przemocy domowej, stanowiąc, że oznacza ona wszelkie akty przemocy fizycznej, seksualnej, psychologicznej lub też ekonomicznej, zdarzające się w rodzinie lub gospodarstwie domowym, lub między byłymi lub obecnymi małżonkami lub partnerami, niezależnie od tego, czy sprawca i ofiara dzielą lub dzielili miejsce zamieszkania, czy nie. Pomimo braku wyraźnego odwołania się do przemocy ekonomicznej w art. 2 pkt. 2 u. p. p. r., należy uznać, że stanowi ona w polskiej przestrzeni prawnej formę przemocy domowej, z uwagi na zamieszczenie w definicji znamienia *w szczególności*, co oznacza, że poza wymienionymi *expressis verbis* zachowaniami w grę mogą wchodzić także inne. Otwartość katalogu zachowań realizujących znamiona przemocy domowej wymaga wnikliwej oceny każdego stanu faktycznego celem jednoznacznego ustalenia, czy do niej doszło. Po trzecie, podkreślić należy, że przemocą domową może być zachowanie jednorazowe, a nie tylko powtarzające się. Przejawem przemocy domowej będzie zatem również jednorazowy i krótkotrwały akt, cechujący się wyjątkowo okrutnym postępowaniem wobec ofiary. W odniesieniu do przestępstwa znęcania się Sąd Najwyższy uznał, że występki ten najczęściej realizowany jest przez wielokrotne zamachy, chociaż w sytuacji wyjątkowej wystarczy jednorazowe zachowanie (Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 lutego 2002 r.). Słusznie prawodawca w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie wprowadził znamię *jednorazowości*, dzięki czemu w praktyce uniknie się problemów interpretacyjnych, jak ma to miejsce w przypadku art. 207 k.k. Po czwarte, przemoc domowa może polegać zarówno na działaniu, jak też na zaniechaniu. Pamiętać należy, że jeżeli w następstwie zaistnienia przemocy domowej dojdzie do popełnienia przestępstwa skutkowego przez zaniechanie, to sprawca, zgodnie z art. 2 k.k., będzie podlegał odpowiedzialności karnej tylko wtedy, gdy będzie na nim ciążył prawny, szczególny obowiązek zapobiegnięcia skutkowi. Po piąte, przemoc w rodzinie musi przybierać postać zachowania umyślnego, a zatem stanowić działanie lub zaniechanie zamierzone. Umyślność ujęta w definicji art. 2 pkt. 2 u. p. p. r. nie jest powiązana z instytucją winy umyślnej, zakodowanej w art. 9 § 1 k.k. Jak wyżej

wskazano, przemoc domowa nie jest przestępstwem określonym w ustawie karnej i dlatego też ustawodawca nie posłużył się kodeksowym określeniem „czynu z winy umyślnej”, a sformułowaniem „umyślne działanie lub zaniechanie” (Postanowienie Sądu Okręgowego w Nowym Sączu z dnia 16 lipca 2014 r.).

Mając na uwadze treść ustawy, jak również głosy doktryny, należy zgodzić się z L. Tomaszewską, która twierdzi, że przemoc w rodzinie charakteryzuje się tym, że jest zamierzonym, celowym działaniem, nakierowanym na kontrolowanie i podporządkowanie pokrzywdzonego. Odbywa się w warunkach nierównowagi sił, kiedy to sprawca ma i wykorzystuje przewagę fizyczną, psychiczną lub ekonomiczną nad pokrzywdzonym, powodując jego cierpienie i narażając jego zdrowie bądź życie na poważne szkody. Przemoc w rodzinie przybiera różnorodne formy: od przemocy fizycznej przez przemoc psychiczną i seksualną po przemoc ekonomiczną (Tomaszewska, 2007, s. 27).

Przemoc domowa może realizować wiele przestępstw. Jak wyżej zasygnalizowano, każdy przypadek przemocy musi być indywidualnie i szczegółowo oceniany. Przyjmując pewien stopień uogólnienia, można wskazać, że przemoc domowa (w rodzinie) realizuje znamiona takich przestępstw, jak:

- znęcanie się – art. 207 k.k.;
- groźba karalna – art. 190 § 1 k.k.;
- przestępstwo stalkingu – art. 190a k.k.;
- zmuszanie do określonego zachowania – art. 191 § k.k.;
- uszkodzenie ciała – art. 156 i 157 k.k.;
- narażenie na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu – art. 160 § 1 k.k.;
- przestępstwa przeciwko wolności seksualnej – art. 197-204 k.k.;
- zniewaga – art. 216 k.k.;
- naruszenie nietykalności cielesnej – art. 217 k.k.;
- bezprawne pozbawienie wolności – art. 189 k.k.

Zgodnie z art. 96¹ kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy), osobom wykonującym władzę rodzicielską oraz sprawującym opiekę lub pieczę nad małoletnim zakazuje się stosowania kar cielesnych. Mając na uwadze treść tego przepisu, uznać należy, że w Polsce obowiązuje całkowity zakaz stosowania kar cielesnych pod każdą postacią. Istniejące w doktrynie spory co do bezwzględności tego zakazu należy interpretować przez pryzmat dobra dziecka, co oznacza, że wszelkie kary cielesne są zakazane. Ich stosowanie będzie realizowało tym samym chociażby znamiona przestępstwa naruszenia nietykalności cielesnej dziecka (art. 217 k.k.).

2. Przestępstwo znęcania się jako przejaw przemocy domowej

Wydaje się, że w ramach przemocy domowej dochodzi najczęściej do realizacji znamion czynu zabronionego, określonego w art. 207 k.k. Z tej przyczyny należy poświęcić temu przestępstwu kilka uwag w niniejszych rozważaniach. Zgodnie z dominującą interpretacją Sądu Najwyższego, przestępstwo znęcania się godzi w podstawowe zasady współżycia w rodzinie, decydujące o jej spójności i trwałości, jest istotnym czynnikiem wpływającym na rozkład małżeństwa oraz rozbitcie rodziny, a w konsekwencji – na osłabienie jej funkcji wychowawczej z dalszymi szkodliwymi tego następstwami dla rozwoju fizycznego, psychicznego i moralnego oraz procesu przystosowania społecznego

dzieci i młodzieży (Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 9 czerwca 1976 r.). Prawo karne otacza ochroną wiele dóbr prawnych, wśród których znajduje się także rodzina. Funkcja ochronna jest jedną z najważniejszych funkcji prawa karnego, a przez wielu uważana jest nawet za najbardziej doniosłą, istotną i podstawową (Bojarski, Giezek, Sienkiewicz, 2006, s. 25). Wyeksponowanie ochrony rodziny przy przestępstwie znęcania się wynika głównie z faktu, że rodzina jest podstawową komórką społeczną, od której normalnego funkcjonowania zależy prawidłowy układ współżycia między poszczególnymi grupami ludzi. Przestępstwo z art. 207 k.k. polega na znęcaniu się fizycznym lub psychicznym nad osobą najbliższą lub inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo osobą nieporadną ze względu na jej wiek, stan psychiczny lub fizyczny. Istota przestępstwa z art. 207 k.k. sprowadza się do znamienia czasownikowego *znęca się*, które jest pojęciem nieostrym i może obejmować szeroką paletę zachowań. Według Sądu Najwyższego znęcanie się oznacza działanie lub zaniechanie, polegające na umyślnym zadawaniu bólu fizycznego bądź też dolegliwych cierpień moralnych (psychicznych), powtarzających się lub jednorazowych, lecz intensywnych i rozciągniętych w czasie (Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 lutego 1982 r.). O uznaniu za znęcanie się zachowania sprawiającego ból fizyczny lub dotkliwie cierpienia moralne (psychiczne) decyduje ocena obiektywna, a nie subiektywne odczucie pokrzywdzonego. M. Szewczyk słusznie twierdzi, że „dla przyjęcia lub odrzucenia wystąpienia znamienia *znęca się* miarodajne jest hipotetyczne odczucie wzorcowego obywatela, tzn. człowieka o właściwym stopniu socjalizacji i wrażliwego na krzywdę drugiej osoby. O przyjęciu znęcania się rozstrzygają więc społecznie akceptowane wartości, wyrażające się w normach etycznych i kulturowych” (2017, s. 863). O. Sitarz dodaje, że wzorzec obiektywny nie może być odnoszony do dzieci, gdyż odporność dziecka uzależniona jest od jego wieku, stopnia rozwoju fizycznego, psychicznego i emocjonalnego (2004, s. 72). O znęcaniu przesądza nie tylko obiektywna negatywna ocena zachowania się sprawcy, lecz również jego subiektywne nastawienie psychiczne, wyrażające się w zamiarze wyrządzenia krzywd i powodowania cierpienia (Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 16 listopada 1997 r.). Znęcanie może przejawiać się w dwóch formach – fizycznej i psychicznej. W praktyce często cierpienie fizyczne jest również cierpieniem psychicznym, jednak nie każde cierpienie psychiczne pociąga za sobą dolegliwość fizyczną. Warto przytoczyć stanowisko Sądu Apelacyjnego w Katowicach w kwestii znęcania psychicznego (Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 22 marca 2006 r.). Sąd uznał za znęcanie psychiczne sytuację, w której oskarżony umyślnie uśmiercił zwierzęta należące do jego dzieci, gdyż jego działanie podyktowane było chęcią sprawienia przykrości członkom rodziny, wyrazem zademonstrowania swej siły, poczucia bezkarności i podporządkowania ich swojej woli. Nie ma zatem znaczenia, że zastosowana w tym przypadku przemoc skierowana została w stronę otoczenia osób pokrzywdzonych, tj. zwierząt, ponieważ miała na celu oddziaływanie na ich świadomość oraz wolę. Struktura znęcania co do zasady opiera się na zachowaniach prawnie zabronionych. Czasami w ramach tego rodzaju przestępstwa mogą pojawić się zachowania w swojej istocie legalne, które jednak – z powodu nacechowania złośliwością oraz chęcią upokorzenia ofiary – nabierają cech prawnokarnie wartościowanego znęcania się. Sąd Najwyższy uznał, że sprowadzanie do wspólnego domu obcych kobiet, pozostających tam na noc, można uznać za formę szczególnego dokuczania żonie i córkom (Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 2 sierpnia 2017 r.). W art. 207 k.k., obok typu podstawowego przestępstwa znęcania się,

ustawodawca przewidział trzy typy kwalifikowane. Chodzi o przypadki, gdy znęcanie dotyczy osoby nieporadnej ze względu na jej wiek, stan fizyczny lub psychiczny i połączone jest ze szczególnym okrucieństwem lub kiedy jego następstwem jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie. W orzecznictwie wskazuje się, że pojęcie „szczególne okrucieństwo” ma charakter ocenny i powinno być odnoszone do zachowania wyjątkowo drastycznego oraz odrażającego, przy czym znamieniem kwalifikującym jest nie samo okrucieństwo (zwykle okrucieństwo), lecz okrucieństwo *szczególne*, które jest określeniem stopniowalnym tego znamienia (Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 11 lipca 2012 r.). W przypadku kwalifikowanego znęcania się, stypizowanego w art. 207 § 3 k.k., oprócz ustalenia związku przyczynowego między aktami znęcania się a targnięciem się ofiary na swoje życie, konieczne jest ustalenie, że sprawca mógł co najmniej przewidzieć następstwa swego czynu. Jest to przykład przestępstwa umyślno-nieumyślnego, co oznacza, że sprawca umyślnego znęcania się określonego w § 1 poniesie surowszą odpowiedzialność z § 3 tylko wtedy, gdy skutek swego czynu w postaci co najmniej usiłowania samobójstwa ofiary przewidywał bądź mógł przewidzieć. Przedmiotem czynności wykonawczej przestępstwa znęcania może być jedynie osoba najbliższa, pozostająca w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo osoba nieporadna ze względu na swój wiek, stan psychiczny lub fizyczny. Stosunek zależności występuje wtedy, kiedy sytuacja jednej osoby (materialna, zdrowotna itp.) uzależniona jest od sprawcy. W doktrynie dominuje pogląd, że przestępstwo znęcania się może być popełnione tylko umyślnie w zamiarze bezpośrednim (*dolus directus*). Decydujące znaczenie ma tutaj intencjonalne znamię *znęca się*, charakteryzujące się szczególnym nastawieniem sprawcy, który chce zadać ofierze cierpienie. Uważam, że należy przyłączyć się do głosów tych przedstawicieli doktryny, którzy dopuszczają możliwość znęcania się z zamiarem ewentualnym (*dolus eventualis*). Na poparcie tego stanowiska Sąd Najwyższy wskazał, że w konkretnych okolicznościach sprawca może dążyć bezpośrednio do innego celu, jednocześnie godząc się na wyrządzenie pokrzywdzonemu dotkliwych przykrości oraz cierpień, np. przy nadmiernym i szkodliwym dla zdrowia fizycznego oraz psychicznego karceniu dzieci, stosowanym w celach wychowawczych (Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 9 czerwca 1976 r.). Przyjęcie stanowiska pierwszego mogłoby mieć ujemne konsekwencje, gdyż prowadziłyby do pozostawienia poza zakresem kryminalizacji wielu niebezpiecznych zachowań. W doktrynie ugruntowane jest stanowisko, że głównym przedmiotem ochrony art. 207 k.k. jest rodzina i jej prawidłowe funkcjonowanie. R.A. Stefański uznał, że rodzina i jej prawidłowe funkcjonowanie stanowi główny przedmiot ochrony art. 207 k.k., a życie, nietykalność cielesną, zdrowie, wolność i cześć zaliczył do dodatkowych przedmiotów ochrony tego przepisu. Wskazał także, że przepis art. 207 k.k. godzi w podstawowe zasady współżycia w rodzinie, stanowi rażące naruszenie rodzinnych obowiązków i jest czynnikiem wpływającym na rozkład małżeństwa, rozbięcie rodziny, a następnie na osłabienie jej funkcji wychowawczej (Stefański, 2009, s. 276). Należy także odnotować głosy przedstawicieli piśmiennictwa, które głównym przedmiotem ochrony art. 207 k.k. czynią zdrowie, a także osobiste bezpieczeństwo członków rodziny sprawcy oraz osób pozostających w stosunku zależności od sprawcy (Siewierski, 1987, s. 174). W przypadku art. 2 pkt 2 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie nie może być wątpliwości w tej materii. W definicji wprost wskazano, że przemoc w rodzinie godzi w prawa i dobra osobiste jednostki. Wysłunięto zatem na plan pierwszy potrzebę ochrony jej życia, zdrowia, godności, nietykalności cielesnej i wolności.

3. Specyfika postępowań karnych w sprawach dotyczących przemocy domowej

Postępowania karne dotyczące przemocy w rodzinie, z uwagi na ich skomplikowany charakter, są trudne i wymagają dobrego przygotowania oraz doświadczenia ze strony organów je prowadzących. Prokurator lub inny organ postępowania przygotowawczego, oprócz znajomości przepisów prawa i ich właściwej interpretacji, musi jeszcze wykazać się stosownym nastawieniem, przejawiającym się w zrozumieniu i empatii wobec ofiar przemocy domowej. Naprzeciw tym wyzwaniom wyszedł ustawodawca, który w art. 8a u. p. p. r. zobowiązał Prokuratora Generalnego do opracowywania i wydawania co najmniej raz na 2 lata wytycznych dotyczących zasad postępowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Zgodnie z art. 1 § 3 Ustawy z dnia 28 stycznia 2016 r. Prawo o prokuraturze, wytyczne mają trafić do prokuratorów Prokuratury Krajowej, prokuratorów regionalnych, prokuratorów okręgowych i prokuratorów rejonowych. Legitymację do wydawania wytycznych Prokurator Generalny czerpie z art. 13 § 1 pr. prok., który upoważnia go do kierowania działalnością prokuratury za pomocą wydawania zarządzeń, wytycznych i poleceń, a art. 60 § 1 pr. prok. stanowi, że wytyczne Prokuratora Generalnego wydane na wniosek Prokuratora Krajowego, dotyczące metodyki prowadzenia postępowania przygotowawczego, są wiążące dla wszystkich organów uprawnionych do prowadzenia postępowania przygotowawczego, tj. dla prokuratorów, Policji oraz innych organów mających uprawnienia dochodzeniowo-śledcze. Dodać tu należy, że projekty wytycznych opiniowane są przez Krajową Radę Prokuratury. Wytyczne wydane na podstawie art. 8a u. p. p. r. muszą odnosić się do problematyki związanej z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie. Znajdują one zastosowanie w sprawach o przestępstwa składające się na pojęcie „przemoc domowa”, w tym też art. 207 k.k. Do wytycznych wydanych na podstawie art. 8a u. p. p. r. należy stosować odpowiednie regulacje Prawa o prokuraturze. Pierwsze wytyczne Prokuratora Generalnego dotyczące zasad postępowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie zostały wydane w dniu 21 grudnia 2011 roku. Jak wynika z ostatnich wytycznych, wydanych w dniu 22 lutego 2016 roku (Wytyczne Prokuratora Generalnego z dnia 22 lutego 2016 r.), postępowania karne dotyczące przestępstw związanych z przemocą w rodzinie powinni prowadzić lub nadzorować prokuratorzy o odpowiednim doświadczeniu zawodowym. Niezależnie od formy prowadzenia postępowania przygotowawczego, prokurator powinien też rozważyć przejście do osobistego wykonania czynności przesłuchania osób pokrzywdzonych oraz najważniejszych świadków.

Przy sporządzaniu protokołu przyjęcia ustnego zawiadomienia o przestępstwie i przy pierwszym przesłuchaniu pokrzywdzonego w sprawach dotyczących przestępstw związanych z przemocą w rodzinie pokrzywdzonemu należy udzielić dodatkowych (szczegółowych) informacji i pouczeń dotyczących jego uprawnień wynikających z ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, w tym szczególnie dotyczących form pomocy wskazanych w art. 3 ust. 1 ustawy. Prokurator powinien poinformować pokrzywdzonego m.in. o działalności najbliższego – ze względu na miejsce zamieszkania pokrzywdzonego – ośrodka pomocy dla osób pokrzywdzonych przestępstwem, jak również w sposób wyczerpujący oraz zrozumiały o jego uprawnieniach jako strony postępowania przygotowawczego, a zwłaszcza o przysługującej mu inicjatywie dowodowej. Gdy po stosownym pouczeniu złoży wniosek o ustanowienie pełnomocnika z urzędu, organ prowadzący postępowanie przygotowawcze powinien niezwłocznie wystąpić do sądu

z odpowiednim pismem procesowym. Prokurator powinien pouczyć pokrzywdzonego o przysługującym mu prawie do odmowy składania zeznań dotyczących podejrzanego będącego osobą najbliższą oraz wyjaśnić konsekwencje odmowy składania zeznań na późniejszym etapie postępowania karnego. Istotne jest, aby po ewentualnym skorzystaniu przez pokrzywdzonego z prawa do odmowy składania zeznań, organ prowadzący postępowanie zintensyfikował czynności procesowe celem pełnego wyjaśnienia sprawy. Powinien dążyć do zabezpieczenia materiału dowodowego również na podstawie innych dowodów niż tylko zeznania pokrzywdzonego. Jeżeli organ prowadzący postępowanie przygotowawcze uzyska informacje o obrażeniach pokrzywdzonego, zawsze musi uzyskać stosowną opinię biegłego lekarza. Prokurator musi także niezwłocznie zadecydować o wykorzystaniu jako dowodów dokumentów zawierających tajemnicę lekarską oraz – w razie konieczności – występuje do sądu o zezwolenie na przesłuchanie osób, na które rozciąga się obowiązek zachowania tajemnicy lekarskiej. W każdej sprawie prowadzonej przeciwko podejrzanemu o przestępstwo związane z przemocą w rodzinie, w przypadku braku przesłanek do wystąpienia z wnioskiem o zastosowanie środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania, prokurator powinien rozważyć zastosowanie środka zapobiegawczego, określonego w art. 275a k.p.k. (okresowe opuszczenie lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym). Prokurator zobowiązany jest do niezwłocznej reakcji w przypadku ustalenia, że miały miejsce przypadki użycia gróźb lub przemocy wobec świadków i pokrzywdzonych. W razie uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa w tym zakresie powinien wszcząć postępowanie karne.

Na prokuratorze, a pośrednio na Policji, spoczywają też obowiązki sygnalizacyjne. Dotyczy to spraw o przestępstwa popełnione na szkodę małoletniego lub w okolicznościach, które mogą świadczyć o demoralizacji bądź też gorszącym wpływie na niego. W takich przypadkach prokurator, na podstawie art. 23 k.p.k., zawiadamia sąd rodzinny w celu rozważenia środków przewidzianych w przepisach o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz kodeksie rodzinnym i opiekuńczym. W sprawach dotyczących przemocy domowej wprowadzono także specjalne reguły postępowania w zakresie procedowania przed sądem. Prokurator we wnioskach dotyczących wymiaru kary i środków karnych, a także przy kierowaniu wniosków o warunkowe umorzenie postępowania karnego powinien każdorazowo wnieść o orzeczenie właściwych środków karnych wyszczególnionych w art. 39 k.k., obowiązków określonych w art. 72 k.k., środków kompensacyjnych oraz – w razie konieczności – środków zabezpieczających, uwzględniając ewentualne skutki dla sytuacji finansowej rodziny. Natomiast już w toku przewodu sądowego prokuratorzy powinni wykazywać szczególną aktywność procesową, a zwłaszcza reagować na przejawy naruszenia godności pokrzywdzonego. W razie konieczności prokurator zobligowany jest wnioskować o wyłączenie jawności rozprawy i przesłuchanie świadka po opuszczeniu sali sądowej przez oskarżonego lub o przeprowadzenie przesłuchania pokrzywdzonego bądź świadka przy użyciu urządzeń technicznych, umożliwiających przeprowadzenie tej czynności na odległość z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku.

W zakresie przemocy domowej Prokurator Generalny przewidział także specjalny sposób postępowania w stosunkach pomiędzy prokuratorem a Policją. Prokuratorzy sprawujący nadzór nad postępowaniami prowadzonymi przez Policję w formie dochodzenia powinni szczególnie wnikliwie dokonywać analizy zgromadzonego przez Policję materiału dowodowego, stanowiącego podstawę zakończenia postępowania przygotowawczego. W przypadku podejmowania decyzji o przedłużeniu czasu trwania dochodzenia prokuratorzy

powinni zwracać uwagę na ewentualnie istniejące uchybienia oraz wskazywać dalsze kierunki działań procesowych, mając głównie na uwadze dobro prawne pokrzywdzonych. W doktrynie pojawił się – zasługujący na aprobatę – postulat, żeby powiązać przemoc w rodzinie wobec ludzi ze znęcaniem się nad zwierzętami (Anaszewicz, Spurek, 2017, s. 147 i nast.). Zaproponowano wprowadzenie odpowiednich zmian w wytycznych Prokuratora Generalnego, tak żeby odseparować sprawcę nie tylko od ofiar – najczęściej dzieci i kobiet, ale także od zwierząt domowych, nad którymi sprawca może się znęcać, aby dokuczyć „ludzkim” ofiarom.

4. Szczególny status pokrzywdzonych i świadków

Mając na uwadze, że ofiarami przemocy w rodzinie bardzo często są osoby, które w chwili przesłuchania nie ukończyły 15 lat, bezwzględnie pamiętać należy o specjalnym trybie związanym z uzyskaniem od nich depozycji procesowych oraz ich udziałem w toku całego procesu karnego. Zgodnie z dyspozycją art. 185a § 1 k.p.k., w sprawach o przestępstwa popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej lub określone w rozdziałach XXIII, XXV i XXVI kodeksu karnego pokrzywdzonego, który w chwili przesłuchania nie ukończył 15 lat, przesłuchuje się w charakterze świadka tylko wtedy, kiedy jego zeznania mogą mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, i tylko raz, chyba że wyjdą na jaw istotne okoliczności, których wyjaśnienie wymaga ponownego przesłuchania, lub żąda tego oskarżony, który nie miał obrońcy w czasie pierwszego przesłuchania pokrzywdzonego. Zgodnie ze stanowiskiem Sądu Najwyższego, wyrażonym w postanowieniu z dnia 7 maja 2013 r., złożenie żądania ponownego przesłuchania małoletniego pokrzywdzonego nie oznacza konieczności ponownego jego przesłuchania, ponieważ żądanie to podlega ocenie jak każdy wniosek dowodowy z punktu widzenia dyrektyw wyrażonych w art. 170 k.p.k. (Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2013 r.). Zasada jednorazowego przesłuchania świadka małoletniego i sam sposób przeprowadzenia tej czynności, wykluczający bezpośredni udział w niej oskarżonego, ograniczają jego prawo do obrony. Z tego też względu rozszerzenie szczególnego trybu przesłuchania wprowadzono tylko w takim zakresie, jaki jest konieczny dla należytej ochrony małoletnich świadków, a jednocześnie nie ogranicza w sposób nadmierny bądź nieusprawiedliwiony praw oskarżonego. Zgodnie z § 2 art. 185a k.p.k., przesłuchanie przeprowadza sąd na posiedzeniu z udziałem biegłego psychologa niezwłocznie, nie później niż w terminie 14 dni od dnia wpływu wniosku. Prokurator, obrońca i pełnomocnik pokrzywdzonego mają prawo wziąć udział w przesłuchaniu. Osoba wymieniona w art. 51 § 2 k.p.k. lub osoba pełnoletnia wskazana przez pokrzywdzonego, o którym mowa w § 1, ma prawo również być obecna przy przesłuchaniu, jeżeli nie ogranicza to swobody wypowiedzi przesłuchiwanego. Jeśli oskarżony zawiadomiony o tej czynności nie posiada obrońcy z wyboru, sąd wyznacza mu obrońcę z urzędu. Wskazany sposób przesłuchania ma na celu ochronę zdrowia psychicznego dziecka (Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 lutego 2008 r.). Na rozprawie głównej odtwarza się sporządzony zapis obrazu oraz dźwięku przesłuchania i odczytuje się protokół przesłuchania. Podkreślić należy, że biegły psycholog nie wypowiada się na okoliczność wiarygodności zeznań małoletniego świadka, a opierając się na udziale w przesłuchaniu i badaniu psychologicznym, wskazuje przesłanki, dające sądowi materiał do oceny wartości dowodowej zeznań dziecka. Podkreślić należy, że rola biegłego psychologa często jest nie do przecenienia, gdyż zdarza się, że dziecko po traumatycznych przeżyciach niewiele jest w stanie powiedzieć przesłuchującemu,

ale biegły psycholog na podstawie rozmowy lub zabawy z dzieckiem potrafi wydobyć cenny materiał projekcyjny. Stosownie do treści art. 185b § 1 k.p.k., w sprawach o przestępstwa popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej lub określonych w rozdziałach XXV i XXVI kodeksu karnego, świadka, który w chwili przesłuchania nie ukończył 15 lat, przesłuchuje się w warunkach określonych w art. 185a § 1-3, jeżeli zeznania tego świadka mogą mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy. Wskazany szczególnie tryb postępowania stosowany jest w stosunku do świadków małoletnich niebędących pokrzywdzonymi. W sprawach odnoszących się do przemocy domowej przedstawienie zarzutu i przesłuchanie w charakterze podejrzanego powinno nastąpić po zgromadzeniu pełnego materiału dowodowego, który nie pozostawia wątpliwości, że podejrzany dopuścił się przestępstwa przeciwko członkom rodziny lub też domownikom. Doświadczenie w sprawach dotyczących przemocy domowej wskazuje, że wyłącznie odizolowanie sprawcy przestępstwa od pokrzywdzonego zapewnia skuteczne zakończenie postępowania karnego. Podejrzany bowiem często stosuje wobec pokrzywdzonych i świadków różne metody wpływania na treść ich zeznań. Najczęściej dąży do wywołania w nich lęku, bezradności, straszy, grozi oraz manipuluje. Zgoła odmienną metodą stosowaną przez sprawców przemocy domowej jest nagła zmiana zachowania, wyrażająca się w okazywaniu czułości bądź wrażliwości. Wskazane okoliczności powinny skłaniać prowadzącego postępowanie prokuratora do zastosowania środka zapobiegawczego, zapewniającego odseparowanie sprawcy od pokrzywdzonego.

Podsumowanie

Niewątpliwie zjawisko przemocy domowej jest szczególnie drastycznym problemem w naszym kraju, co powoduje, że zarówno administracja rządowa oraz samorządowa, sądownictwo, prokuratura, środki masowego przekazu, jak również wszyscy obywatele Rzeczypospolitej Polskiej powinni podejmować wszelkie kroki, które zmierzać będą do przeciwdziałania tego rodzaju przemocy. Pamiętać przy tym należy, że definicja przemocy w rodzinie nie jest tożsama ze znamionami przestępstwa stypizowanego w art. 207 k.k., gdyż przepis ten konstytuuje przestępstwo znęcania się, a nie przestępstwo przemocy w rodzinie, bowiem na tę ostatnią składa się wiele innych czynów zabronionych. Można zatem zgodzić się z głosami doktryny, że ustawodawca nie wprowadził na gruncie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie nowego typu przestępstwa zwanego „przemocą w rodzinie”.

Postępowania karne dotyczące przemocy w rodzinie, z uwagi na ich skomplikowany charakter, są trudne, dlatego wymagają dobrego przygotowania oraz doświadczenia ze strony organów je prowadzących. Prokurator bądź też inny organ postępowania przygotowawczego, oprócz znajomości przepisów prawa i ich właściwej interpretacji, musi jeszcze wykazać się stosownym nastawieniem, przejawiającym się w zrozumieniu i empatii wobec ofiar przemocy domowej. Mając na uwadze, że ofiarami przemocy w rodzinie bardzo często są osoby, które w chwili przesłuchania nie ukończyły 15 lat, bezwzględnie pamiętać należy o specjalnym trybie związanym z uzyskaniem od nich depozycji procesowych i ich udziałem w toku całego procesu karnego. W tym kontekście uwadze nie może ujść, że podejrzany często stosuje wobec pokrzywdzonych i świadków różne metody wpływania na treść ich zeznań.

Bibliografia

- Anaszewicz, M., Spurek, S. (2017). O wszystkich ofiarach przemocy domowej. W: B. Błońska, W. Gogłoza, W. Klaus, D. Woźniakowska-Fajst (red.), *Sprawiedliwość dla zwierząt* (s. 140-149). Warszawa: Instytut Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk, Stowarzyszenie „Otwarte Klatki”.
- Bojarski, M., Giezek, J., Sienkiewicz, Z. (2006). *Prawo karne materialne*. Warszawa: LexisNexis.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483).
- Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, sporządzona w Stambule dnia 11 maja 2011 r. (Dz.U. z dnia 8 lipca 2015 r., poz. 961 ze zm.).
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 2 sierpnia 2017 r., II KK 133/17.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2013 r., III K 380/12, OSNKW 2013, Nr 9, poz. 74.
- Postanowienie Sądu Okręgowego w Nowym Sączu z dnia 16 lipca 2014 r., III Ca 334/14.
- Siewierski, M. (1987). Przepęstwa przeciwko rodzinie, opiece i młodzieży. W: J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski (red.), *Kodeks karny. Komentarz*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze.
- Sitarz, O. (2004). Ochrona dziecka przed przemocą w polskim prawie karnym. *Państwo i Prawo*, 4, 69-81.
- Spurek, S. (2021). *Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. Komentarz*. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Stefański, R.A. (2009). *Prawo karne materialne. Część szczególna*. Warszawa: Difin.
- Szewczyk, M. (2017). Przepęstwa przeciwko rodzinie i opiece. W: W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Komentarz* (t. 2). Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Tomaszewska, L. (2007). *Przemoc wobec kobiet w rodzinie*. Warszawa: Centrum Praw Kobiet.
- Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 9 czerwca 1976 r., VI KZP 13/75, OSNKW 1976, Nr 7-8, poz. 86.
- Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 1964 r., Nr 9, poz. 59 ze zm.).
- Ustawa z dnia 28 stycznia 2016 r. Prawo o prokuraturze (Dz.U. z 2016 r., poz. 177 ze zm.).
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. z 2005 r., Nr 180, poz. 1493).
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 22 marca 2006 r., II AKa 199/06, KZS 2006, Nr 11, poz. 59.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 11 lipca 2012 r., II AKa 99/12, KZS 2012, Nr 7-8, poz. 51.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 16 listopada 1997 r., II AKa 198/97, KZS 1997, Nr 11-12, poz. 49.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 lutego 2008 r., V KK 231/07.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 lutego 2002 r., II KKN 17/00, OSNKW 2002, Nr 7-8, poz. 55.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 lutego 1982 r., IIKR 5/82, OSNPG 1982, Nr 8, poz. 114.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 10 lipca 2000 r., sygn. akt SK. 21/99 (SK 21/99, OTK 2000, Nr 5, poz. 144).
- Wytyczne Prokuratora generalnego z dnia 22 lutego 2016 r. dotyczące zasad postępowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie (PG VII G 021.6.2016).

Adam PIETRZKIEWICZ

Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi

WYBRANE ASPEKTY PRAWNE DOTYCZĄCE PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE

Streszczenie

Celem niniejszego artykułu jest zaprezentowanie prawnych aspektów dotyczących zagadnienia przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Przemoc we współczesnym świecie jest zjawiskiem coraz bardziej powszechnym, obecnym w każdej formie egzystencjalnej działalności człowieka. Rozwiązanie tego problemu wymaga współpracy przedstawicieli różnych obszarów życia społecznego. Przemoc w rodzinie obejmuje wszelkie odmiany złego traktowania jej członków, którzy nie są w stanie się skutecznie bronić. W skrajnych przypadkach stosowania przemocy w rodzinie wkracza do działania prawo karne, które ma funkcję represyjną i prewencyjną. System prawny w Polsce bardzo szeroko rozwiązuje problem przemocy w rodzinie, odnosząc się zarówno do osób dotkniętych przemocą, jak i sprawców.

Słowa kluczowe: przemoc, przemoc w rodzinie, prawo karne, ofiara, sprawca.

Summary

The purpose of this article is to present the legal aspects of counteracting domestic violence. Violence in the modern world is an increasingly common phenomenon. Violence is present in every form of human existential activity. Solving this problem requires the cooperation of representatives of various areas of social life. Domestic violence includes all forms of mistreatment of members who are unable to defend themselves effectively. In extreme cases of domestic violence, criminal law enters into action, which has a repressive and preventive function. The legal system in Poland resolves issues of the violence in the family very widely, referring both to victims as well as the perpetrators.

Key words: violence, violence in the family, criminal law, victim, perpetrator.

Wprowadzenie

Kapitał przynależności, możliwości, szans tkwi w rodzinie i to ona kształtuje pewne wzorce zachowania się w danym społeczeństwie. Rodzina jest w naturalny sposób oparta o więzy krwi i powinowactwa. W ten sposób tworzy się pewien kapitał, oparty na wzajemnej pomocy, wsparciu w trudnych sytuacjach życiowych. Każdy człowiek ma określone podstawowe potrzeby emocjonalne, szuka spokoju, miłości bliskich, a także poczucia bezpieczeństwa. Jednocześnie każda jednostka potrzebuje poczucia wolności, a także niezależności – pewnej autonomii oraz dystansu (Bartens, 2019, s. 209). W zależności od sytuacji, trudów i problemów dnia codziennego, właśnie te czynniki mogą mieć wpływ na to, czy dana osoba stanie się jednostką pokrzywdzoną i kiedy to nastąpi. W pewnym momencie dochodzi do przekroczenia granicy, a człowiek czuje to po swoich reakcjach psychicznych i fizycznych. W pewnych realiach bardzo szybko okazuje się, że łatwo

znaleźć sobie słabego przeciwnika lub takiego, który nie jest sam w stanie się obronić. Ludzie dość szybko uczą się, w jaki sposób kierować swoją złość nie na osobę, która ją wywołała, ale na łatwą i słabszą ofiarę. Gniew i złość bardzo szybko są przenoszone na kogoś innego. Sprawca przemocy w rodzinie znajduje kozła ofiarnego. Jest to pewien schemat działania znany już w historii. Z powodu agresji cierpią najsłabsi i bezbronni członkowie rodziny. Zachowania człowieka nacechowane agresją, przemocą nie są tożsame z akceptowalnymi społecznie normami współżycia, a należą do zjawiska nieprawidłowego, dysfunkcyjnego, prowadzącego do patologii. Przemoc ma wiele twarzy, w związku z czym nie jest łatwo ją ujawnić, zdiagnozować i podjąć skuteczne działania. Zazwyczaj dotyczy spraw skupiających się w zaciszu domowego ogniska, niedostępnego dla osób postronnych. Jest zjawiskiem skomplikowanym i występuje w rozmaitych społecznościach, niezależnie od miejsca zamieszkania na świecie czy wyznawanych wartości religijnych. Z tego też względu celem niniejszego artykułu stało się zaprezentowanie wybranych aspektów prawnych dotyczących zagadnienia przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

1. Przemoc domowa jako element patologii społecznej

W życiu codziennym, przekazach medialnych bądź też literaturze spotykamy się z terminem „patologia społeczna” (Zinkiewicz, Wasik, Ziomka, 2012, s. 6) na określenie niepożądanych społecznie zjawisk lub zachowań. Nazwa ta pochodzi z języka greckiego, składające się ze słów: *pathos* – cierpienie i *logos* – nauka, oznaczając tak naprawdę naukę o cierpieniu i termin ten był stosowany początkowo tylko w naukach medycznych. Dopiero na początku XX wieku zaczęto posługiwać się nim w amerykańskiej oraz angielskiej literaturze socjologicznej. Oznacza on „zachowania czy postawy niezgodne z powszechnie akceptowanymi zasadami postępowania w danym społeczeństwie oraz zachowania naruszające nakazy i zakazy zawarte w przepisach ustaw karnych i cywilnych” (Michalczyk, 1995, s. 9).

Patologie społeczne są to różnorodne formy zachowania się jednostek lub grup społecznych, sprzeczne z wartościami kultury akceptowanymi przez społeczeństwo oraz niefunkcjonalne struktury i systemy społeczne. W tym znaczeniu patologią społeczną będą takie zjawiska, jak: przestępczość, alkoholizm, narkomania, hazard, przemoc, agresja czy korupcja (Pietrzekiewicz, 2015, s. 15 i nast.). Zachowania o symbolach przemocy mają wymiar historyczny, tzn. występują w relacjach określonego miejsca i czasu. Oznaczać to będzie, że w danej epoce i obszarze kulturowo-społecznym obserwuje się szereg zachowań sprzecznych z ogólnie przyjętymi normami społecznymi, które dla wcześniejszych okresów nie były typowe lub występowały w innym nasileniu. Nie znaczy to, że każdy okres pod względem patologii różni się diametralnie od czasów wcześniejszych, że nie ma zachowań uniwersalnych, wspólnych dla wszystkich okresów historycznych. Istnieją zachowania, które zawsze były potępiane, a pomimo to trwają nadal, np. zabójstwa, kradzieże czy przemoc w różnych postaciach. Tego typu zachowania przekraczają ramy czasowe jednej epoki i można je traktować jako patologie uniwersalne dla określonej kultury czy nawet większości znanych kultur. Przemoc towarzyszyła człowiekowi od dawien dawna, lecz obecnie zaczęła przybierać coraz bardziej skomplikowane formy. Z tego też względu walka z nią – zwłaszcza poprzez zapobieganie – stała się jednym z podstawowych zadań państwa, poszczególnych społeczeństw, jak również instytucji i organizacji społecznych, odpowiedzialnych za stan bezpieczeństwa w państwie, regionie czy danej społeczności lokalnej.

Przemoc ze strony osoby najbliższej, rodzica, opiekuna lub starszego rodzeństwa jest doświadczeniem traumatycznym, zniekształcającym i okaleczającym psychikę człowieka. Gdy przemoc doświadcza osoba dorosła, to uraz niszczy osobowość już ukształtowaną, godzi w zinternalizowane w dzieciństwie wzorce relacji międzyludzkich, oparte na miłości i szacunku, wyniesione z grona rodzinnego. Kiedy z kolei krzywda przemocy w rodzinie dotyczy dziecka, staje się ona czynnikiem kształtującym jego osobowość, sposób widzenia i rozumienia świata oraz innych ludzi. W przypadku gdy rodzina jako podstawowa komórka społeczna nie przestrzega zasad etyczno-moralnych własnej grupy ani społeczeństwa lub nie integruje się zgodnie z przyjętym w społeczeństwie modelem postępowania, to tego rodzaju postępowanie w nauce definiowane jest jako dysfunkcyjność. Z tego też względu dziecko, wychowując się w rodzinie dysfunkcyjnej, nawet jeżeli samo nie jest bezpośrednią ofiarą maltretowania czy wykorzystywania seksualnego, a „jedynie” świadkiem znęcania się jednego z opiekunów nad drugim, nie jest w stanie prawidłowo się rozwijać zarówno w sferze psychofizycznej, jak i społecznej (Lubińska-Bogacka, 2019, s. 5 i nast.). Przemoc w rodzinie działa inwazyjnie na wiele obszarów funkcjonowania jej członków, powodując obciążenia w zakresie problemów w zaufaniu oraz autonomii w podejmowaniu decyzji. U młodych ludzi obserwowane jest duże obciążenie braku umiejętności dbania o siebie, w sferze percepcji i pamięci, tożsamości i zdolności do tworzenia stabilnych związków. Przemoc w rodzinie to problem nie tylko natury prawnej, ale również moralnej, psychologicznej i społecznej.

Tworzenie spójnego i skutecznego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie w Polsce rozpoczęło się w 2005 roku od uchwalenia ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, zwanej dalej „ustawą” (Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie). Wcześniej tego rodzaju działania były realizowane w ramach prawa karnego i rodzinnego, a także w obszarze pomocy społecznej. Preambuła do tej ustawy podkreśla, że przemoc w rodzinie narusza podstawowe prawa człowieka, w tym prawo do życia i zdrowia oraz poszanowania godności osobistej, a władze publiczne mają obowiązek zapewnić wszystkim obywatelom równe traktowanie oraz poszanowanie ich praw i wolności. Celem ustawy, wyrażonym w preambule, jest zwiększenie skuteczności działań zarówno zapobiegających przemocy w rodzinie, jak również eliminujących tę przemoc.

Zdefiniowanie przemocy w rodzinie nastąpiło w treści art. 2 ust. 2 cytowanej ustawy, zgodnie z którym pod pojęciem „przemoc w rodzinie” należy rozumieć jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie, naruszające prawa lub dobra osobiste osób najbliższych, a także innych osób wspólnie zamieszkujących lub też gospodarujących, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, jak również wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą.

Badając zagadnienie przemocy w rodzinie jako określone zjawisko społeczne, wart podkreślenia jest jeden charakterystyczny element – próba zdominowania fizycznego lub psychicznego drugiej osoby. Przemoc zawsze ma charakter intencjonalny, związana jest z naruszeniem dóbr osobistych drugiej osoby, najczęściej udaremnia obronę u osoby atakowanej, a zawsze prowadzi do szkód natury fizycznej lub psychicznej. Za przemoc zawsze odpowiedzialny jest sprawca.

2. Przemoc w rodzinie w ujęciu przepisów prawa

Aktywność człowieka, polegająca na agresywnym oddziaływaniu na środowisko, w tym na innego człowieka, wielokrotnie przybiera postać czynów nieakceptowanych społecznie, które skodyfikowane są jako czyny przestępcze. Sytuacja taka wymaga od określonych podmiotów podejmowania przypisanych im ustawowo zadań, a w tym oscylujących w obszarze działań zapobiegawczych, wykrywczych oraz dowodowych. Działania te podejmowane są na podstawie obowiązujących norm prawnych:

I. Akty prawa krajowego:

- Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1359);
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1138);
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1375);
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 53 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1805 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1249);
- Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 2268 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1882 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1214 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie kodeksu cywilnego (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 172);
- Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1119 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1700);
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 2050 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1915 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1327 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 26 stycznia 1984 r. – Prawo prasowe (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 1914);
- Ustawa z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 805 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 559 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 528 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 547 z późn. zm.);

- Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1082 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1762 z późn. zm.).

II. Akty prawa międzynarodowego

Problem przemocy w rodzinie został dostrzeżony oraz zdiagnozowany również w innych państwach na całym świecie, czego wyrazem są podejmowane działania organizacji międzynarodowych, w tym m.in. Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ) i Rady Europy, w celu ograniczenia tego zjawiska. W szczególności należy tu wskazać na akty prawa międzynarodowego, zmierzające do przeciwdziałania przemocy wobec kobiet i dzieci oraz przemocy w rodzinie:

Akty Organizacji Narodów Zjednoczonych:

- Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 18 grudnia 1979 r. (Dz.U. z 1982 r., Nr 10, poz. 71);
- Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. z 1991 r., Nr 120, poz. 526);
- Deklaracja o Eliminacji Przemocy wobec Kobiet z dnia 20 grudnia 1993 r.;
- Rezolucja 48/104 Zgromadzenia Ogólnego ONZ;
- Rezolucja A/54/4 Zgromadzenia Ogólnego ONZ – Protokół Fakultatywny do Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet z dnia 6 października 1999 r.

Akty Rady Europy:

- Rekomendacja Komitetu Ministrów Rady Europy nr R (85)4 w sprawie przemocy domowej z 26 marca 1985 r.;
- Rekomendacja Komitetu Ministrów Rady Europy nr R (90)2 w sprawie reakcji społecznych na przemoc w rodzinie z 15 stycznia 1990 r.;
- Rekomendacja Rady Europy 1450 (2000) dotycząca przemocy wobec kobiet w Europie;
- Rekomendacja Komitetu Ministrów Rady Europy Rec. (2002)5 w sprawie ochrony kobiet przed przemocą z 30 kwietnia 2002 r.;
- Konwencja o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej z 11 maja 2011 r.

Akty Unii Europejskiej:

- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/UE z dnia 5 kwietnia 2011 r. w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar (Dz.Urz. UE L 101 z 15.04.2011, s. 1);
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/99/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie europejskiego nakazu ochrony (w sprawach karnych) (Dz.Urz. UE L 338 z 21.12.2011, s. 2);
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/93/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej, zastępująca decyzję ramową Rady 2004/68/WSiSW (Dz.Urz. UE L 335 z 17.12.2011, s. 1);

- Dyrektywa 2012/29/UE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 25 października 2012 r. ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW (Dz.Urz. UE L 315 z 14.11.2012, s. 57).

3. Podmioty prawne w walce z przemocą w rodzinie w Polsce

Przeciwdziałanie przemocy domowej przez niesienie pomocy osobom dotkniętym przemocą i ich rodzinom jest zadaniem, które ustawowo przeznaczono do realizacji przez różne podmioty: instytucje oraz służby społeczne. W Polsce należą do nich m.in. Policja, prokuratura, sądy, pomoc społeczna (ośrodki pomocy społecznej, specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy), opieka zdrowotna itp. Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie określiła zadania i zasady postępowania wobec osób dotkniętych przemocą w rodzinie i stosujących przemoc. W celu zwiększenia skuteczności przeciwdziałania przemocy w rodzinie ustawa położyła nacisk na działania polegające na podnoszeniu świadomości społecznej w zakresie przyczyn i skutków przemocy. Odpowiedzialność za realizację polityki zwalczania przemocy spoczęła na organach administracji rządowej oraz jednostkach samorządu terytorialnego. Ustawa w tym zakresie szczegółowo określiła zadania dla gmin, powiatów i wojewodów. Gmina, jako podstawowa jednostka samorządu terytorialnego (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., art. 164), ma obowiązek utworzenia zespołów interdyscyplinarnych, w skład których wchodzi przedstawiciele:

- a) jednostek organizacyjnych pomocy społecznej (MOPS, GOPS PCPR);
- b) gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych;
- c) Policji;
- d) oświaty;
- e) ochrony zdrowia;
- f) organizacji pozarządowych;
- g) kuratorów sądowych.

W skład zespołu mogą wchodzić także prokuratorzy i przedstawiciele innych (niż wyżej wymienione) podmiotów działających na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w zależności od uwarunkowań i możliwości lokalnych.

Z dniem 10 czerwca 2010 roku została przeprowadzona szeroka nowelizacja ustawy (Ustawa z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw), w celu zwiększenia skuteczności ochrony osób dotkniętych przemocą w rodzinie oraz skuteczności działań kierowanych do sprawców przemocy. Zostały wypracowane rozwiązania systematyzujące i podnoszące efektywność pracy służb zajmujących się realizacją zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Wprowadzono m.in.:

- a) zakaz kontaktowania się sprawcy z ofiarą oraz nakaz opuszczenia lokalu mieszkalnego przez sprawcę bez względu na fakt, czy jest on jego właścicielem, czy nie;
- b) zakaz stosowania kar cielesnych wobec dzieci;
- c) obowiązek informowania służb o przypadkach przemocy w rodzinie;
- d) zasady współpracy w zespołach interdyscyplinarnych i grupach roboczych, zajmujących się pracą z ofiarami oraz sprawcami przemocy, szczególne rozwiązania w zakresie realizacji procedury „Niebieskie Karty”.

Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie nałożyła na Radę Ministrów obowiązek przyjęcia Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, w celu stworzenia warunków do bardziej skutecznego przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Realizując te zadania, Rada Ministrów w dniu 21 grudnia 2021 roku w formie uchwały nr 183 przyjęła Krajowy program przeciwdziałania przemocy w rodzinie na 2022 r. (Uchwała Rady Ministrów nr 183 z dnia 21 grudnia 2021 r.).

Zmniejszenie skali zjawiska przemocy w rodzinie w Polsce zdecydowanie jest procesem wymagającym czasu, wysiłku, nakładów finansowych, zaangażowania wszystkich służb, a także zmiany świadomości społecznej.

4. Realizacja procedury „Niebieskie Karty” przez uprawnione podmioty

Procedura „Niebieskie Karty” jest to instytucjonalne narzędzie, które służy do przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Obecnie obowiązująca procedura funkcjonuje w Polsce od 1998 roku, kiedy to w pierwotnej wersji została opracowana przez Komendę Główną Policji oraz Komendę Stołeczną Policji przy współpracy Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

Nowelizacja ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie z dnia 10 czerwca 2010 roku zdefiniowała ją jako „ogół czynności podejmowanych i realizowanych przez przedstawicieli jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, policji, oświaty i ochrony zdrowia, w związku z uzasadnionym podejrzeniem zaistnienia przemocy w rodzinie”. Zapisy tej nowelizacji wskazują na Radę Ministrów jako organ, który określa kształt procedury i opracowuje wzory formularzy wykorzystywanych podczas jej realizacji. W dniu 13 września 2011 roku Rada Ministrów wydała rozporządzenie w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”, które weszło w życie dnia 18 października 2011 roku. Procedura „Niebieskiej Karty” składa się z czterech rodzajów kart:

- 1) „Niebieska Karta – A” – jest wypełniana przez przedstawicieli jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, Policji, oświaty i ochrony zdrowia w przypadku podejrzenia, że w rodzinie występuje przemoc. Jej wypełnienie oznacza, że procedura mająca na celu przeciwdziałanie przemocy w rodzinie została wszczęta.
- 2) „Niebieska Karta – B” – pisemna informacja, którą przekazuje się podczas spisania „Niebieskiej Karty – A” osobie doznającej przemocy. Druk zawiera pouczenie o tym, czym jest przemoc w rodzinie, kto może być ofiarą przemocy w rodzinie, jakie istnieją formy przemocy, obowiązkach policjanta w sytuacji stania się świadkiem przemocy, obowiązkach prokuratora, przytacza przepisy prawa, zawierające zachowania zakazane.
- 3) „Niebieska Karta – C” – druk ten wypełniają członkowie Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie lub grupa robocza powołana przez ten zespół na posiedzeniu, na które zaproszono osobę doznającą przemocy w rodzinie.
- 4) „Niebieska Karta – D” – druk ten wypełniają członkowie Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie lub grupa robocza powołana przez ten zespół na posiedzeniu, na które wezwano osobę stosującą przemoc w rodzinie.

Warto pamiętać, że Policja podczas pełnienia służby nie ma prawa odmówić założenia „Niebieskiej Karty”. Szczegółowe zasady postępowania policjantów podczas podejmowania działań wobec zjawiska przemocy w rodzinie, realizacji procedury „Niebieskie Karty” oraz wydawania nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia (Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, art. 15aa ust. 1) określają Wytyczne Komendanta Głównego Policji Nr 5 z dnia 15 grudnia 2020 r.

Dzięki wdrożeniu procedury „Niebieskiej Karty” w ciągu 7 dni od spisania formularza „Niebieska Karta – A”, kierownik jednostki organizacyjnej Policji lub też upoważniona przez niego osoba przekazuje materiał przewodniczącemu Zespołu Interdyscyplinarnemu. Ponieważ założenie „Niebieskiej Karty” nie jest jednoznaczne ze złożeniem zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa przemocy w rodzinie, w żaden sposób nie prowadzi ono do przeniesienia konfliktu na drogę sądową i rozwiązywania problemu w ten sposób. „Niebieska Karta” stanowi jednak solidny dowód w sprawie sądowej o stosowanie przemocy w rodzinie. Ponadto, jeśli „Niebieska Karta” została założona przez policjantów podczas pełnienia służby lub też wykonywania czynności zawodowych, to funkcjonariusze mogą być świadkami w sprawie sądowej.

W oparciu o prowadzoną przez Komendę Główną Policji statystykę można dokonać analizy liczby działań podjętych w procedurze „Niebieska Karta” wyłącznie przez Policję (bez danych z działalności innych, upoważnionych do zwalczania przemocy domowej, podmiotów pozapolicyjnych) w latach 2017-2021 (<https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzynie/137709,Sprawozdania-z-realizacji-procedury-quotNiebieskie-Kartyquot.html>, dostęp: 08.08.2022). Zestawienie danych za rok 2021 ukazuje tabela 1.

Tabela 1

Działania podjęte w procedurze „Niebieska Karta” przez Policję w 2021 roku

1.	Liczba wypełnionych formularzy „Niebieska Karta – A” (ogółem), w tym:	64 250
a)	liczba formularzy wszczynających procedurę	53 985
b)	liczba formularzy dotyczących kolejnych przypadków przemocy w rodzinie w trakcie trwającej procedury	10 265
2.	Liczba osób, co do których istnieje podejrzenie, że są dotknięte przemocą (ogółem), w tym:	75 761
a)	kobiet	55 112
b)	mężczyzn	9 520
c)	małoletnich	11 129
3.	Liczba osób, wobec których istnieje podejrzenie, że stosują przemoc w rodzinie (ogółem), w tym:	64 846
a)	kobiet	6 173
b)	mężczyzn	58 349
c)	nieletnich	324
4.	Liczba osób, wobec których istnieje podejrzenie, że stosują przemoc w rodzinie, będących pod wpływem alkoholu (ogółem), w tym:	33 622
a)	kobiet	1 831
b)	mężczyzn	31 769
c)	nieletnich	22
5.	Liczba dzieci umieszczonych w rodzinie zastępczej lub w placówce opiekuńczo-wychowawczej	345

Zródło: dane statystyczne Biura Prewencji Komendy Głównej Policji.

Dane statystyczne prezentowane w 2022 roku przez Wydział Prewencji Biura Prewencji Komendy Głównej Policji w zakresie liczby wypełnionych przez Policję formularzy „Niebieska Karta – A” w poszczególnych garnizonach w latach 2019-2021, w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców, przedstawia tabela 2.

Tabela 2

Liczba wypełnionych przez Policję formularzy „Niebieska Karta – A” w poszczególnych garnizonach w latach 2019-2021

Lp.	KWP	2019	2020	2021
1.	Bydgoszcz	345	305	176
2.	Białystok	243	218	258
3.	Gdańsk	154	146	134
4.	Gorzów Wielkopolski	174	167	138
5.	Katowice	141	136	132
6.	Kielce	338	330	299
7.	Kraków	121	116	103
8.	Łódź	308	220	134
9.	Lublin	161	159	181
10.	Olsztyn	281	248	187
11.	Opole	158	140	126
12.	Poznań	162	186	181
13.	Rzeszów	228	239	171
14.	Szczecin	218	199	209
15.	KSP	246	224	104
16.	Radom	195	287	209
17.	Wrocław	118	104	265
18.	Kraj	211	202	175

Źródło: dane statystyczne Biura Prewencji Komendy Głównej Policji.

Największą liczbę formularzy „Niebieska Karta – A” w 2021 roku, w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców, wypełniono na terenie podległym KWP: w Kielcach (299), we Wrocławiu (265) i w Białymstoku (258), a najmniejszą w garnizonie: małopolskim (103), stołecznym (104) i opolskim (126). Tendencja ta została utrzymana od roku 2020.

W 2021 roku na terenie kraju odnotowano 53 985 wypełnionych przez Policję formularzy wszczynających procedurę „Niebieskie Karty”, co stanowi 84,02% ogólnej liczby wypełnionych przez Policję w tym czasie formularzy „Niebieska Karta – A”. W 2020 roku formularzy wszczynających procedurę było 59 701, a w 2019 roku – 61 076. Stwierdzić należy, że w 2021 roku nastąpił spadek liczby wypełnionych przez Policję formularzy wszczynających procedurę „Niebieskie Karty” zarówno w odniesieniu do roku 2020, jak też 2019 (odpowiednio o 5 716 i 7 091 formularzy). Najwięcej formularzy wszczynających procedurę „Niebieskie Karty” odnotowano na terenie działania KWP: we Wrocławiu (5 873 formularze), w Poznaniu (5 263) oraz Katowicach (5 110). We wszystkich wskazanych powyżej garnizonach w odniesieniu do 2019 roku w obszarze tym odnotowano spadek. Najmniej formularzy wszczynających procedurę „Niebieskie Karty” wypełniono na terenie działania KWP: Opole (956 formularzy, dynamika 90,53%), Gorzów Wielkopolski (1 249, 84,91%) i Olsztyn (2 153, 76,46 %) (Informacje Wydziału Prewencji Biura Prewencji Komendy Głównej Policji, s. 6).

W badaniu zjawiska przemocy w rodzinie dość interesująco przedstawia się statystyka z zakresu przemocy w rodzinie odnotowana na terenie działania jednostki terenowej Policji, jaką jest Komenda Miejska Policji w Krośnie. Zestawienie danych statystycznych z lat 2017-2021 (Pismo z dnia 5 lipca 2022 r. z KMP Krosno) prezentuje tabela 3.

Tabela 3

Przemoc w rodzinie odnotowana w Komendzie Miejskiej Policji w Krośnie w latach 2017-2021

Dane	2017	2018	2019	2020	2021
Liczba przeprowadzanych interwencji domowych	2673	2155	2506	2561	2218
Liczba stwierdzonych przypadków zjawiska przemocy w rodzinie i wdrożenie procedury „Niebieska Karta”	630	477	55	502	328
Liczba ofiar przemocy w rodzinie	672	497	566	519	352
Ofiary przemocy w rodzinie – podział: kobiety/mężczyźni/nieletni	558/83/31	406/76/15	468/74/24	418/82/19	281/43/28
Liczba sprawców przemocy w rodzinie	631	480	552	503	328
Sprawcy przemocy w rodzinie – podział: kobiety/mężczyźni/nieletni	44/586/1	45/434/1	46/503/3	49/451/3	29/299/0
Liczba sprawców przemocy pod wpływem alkoholu	405	258	286	229	157
Liczba sprawców przemocy doprowadzonych do PDOZ KMP w Krośnie w celu wytrzeźwienia	314	210	232	177	130
Liczba wszczętych postępowań w sprawie znęcania się nad członkami rodziny	64	42	129	80	142

Źródło: dane statystyczne Komendy Miejskiej Policji w Krośnie.

W zaprezentowanym zestawieniu ujęta została dodatkowa informacja o liczbie wszczętych postępowań przygotowawczych w sprawach o znęcanie się nad członkami rodziny w Komendzie Miejskiej Policji w Krośnie. Z powyższych danych jednoznacznie wynika, że liczba wszczynanych postępowań przygotowawczych z art. 207 § 1 k.k. na terenie działania KMP Krosno systematycznie posiada tendencję wzrostową.

5. Przepęstwa przemocy w rodzinie według prawa karnego i cywilnego

W Polsce głównym źródłem wiedzy o aktualnej skali problemu przemocy w rodzinie są statystyki policyjne i sądowe. Przez przemoc w rodzinie należy rozumieć jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osób najbliższych (małżonek, wstępny¹, zstępny², rodzeństwo, powinowaty³ w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu) oraz innych osób wspólnie zamieszkujących lub też gospodarujących, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą (Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, art. 2 ust. 2).

Przemoc fizyczna, psychiczna, ekonomiczna oraz seksualna jest przestępstwem. Polskie prawo karne przemoc w rodzinie penalizuje jako przestępstwa wymienione enumeratywnie w kodeksie karnym (Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny).

Przestępstwo fizycznego i psychicznego znęcania, określone w art. 207 k.k., jest przestępstwem o podwójnym przedmiocie ochrony. W doktrynie spotyka się pogląd, że głównym przedmiotem ochrony jest rodzina, jej właściwe, zgodne z zasadami społecznego współżycia, funkcjonowanie, opieka nad bliskimi osobami. Drugim przedmiotem ochrony, w zależności od formy i natężenia działania sprawcy czynu zabronionego, będą: zdrowie, nietykalność cielesna, wolność, godność człowieka i życie.

Zgodnie z treścią niniejszego artykułu, za znęcanie się fizyczne lub psychiczne nad osobą najbliższą (współmałżonkiem, wstępnymi, zstępnymi, rodzeństwem i powinowatymi, a także nad osobami pozostającymi w faktycznym wspólnym pożyciu) lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny grozi kara pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. W dniu 30 maja 2022 roku wprowadzony został przepis art. 207 § 1a, mówiący o tym, że kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą nieporadną ze względu na jej wiek, stan psychiczny lub fizyczny podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8. Jeżeli czyn określony powyżej połączony jest ze stosowaniem szczególnego okrucieństwa, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10. Jeśli natomiast następstwem stosowania przemocy w rodzinie jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.

Pojęcie „znęcanie się”, o którym mowa w art. 207 k.k., zostało zdefiniowane również w orzecznictwie sądów. Jednocześnie zarówno doktryna prawa karnego, jak też orzecznictwo sądowe przyjmują, że przestępstwo fizycznego oraz psychicznego znęcania się musi być popełnione jedynie w formie winy umyślnej i z zamiarem bezpośrednim. Od wielu lat przyjmuje się, że „znęcanie się” oznacza „działanie albo zaniechanie polegające na umyślnym zadawaniu bólu fizycznego lub dotkliwych cierpień moralnych, powtarzającym się albo jednorazowym, lecz intensywnym i rozciągniętym w czasie” (Wyrok Sądu Administracyjnego we Wrocławiu z dnia 8 marca 2012 r.). Autorzy

---

¹ Wstępni to osoby, od których on/a się wywodzi, czyli jego rodzice, dziadkowie, pradiadkowie itd.

² Zstępni to dzieci, wnuki i prawnuki.

³ Powinowactwo oznacza stosunek rodzinny między małżonkiem a krewnymi żony/męża, który powstał na skutek zawarcia małżeństwa. Powinowactwo trwa pomimo ustania małżeństwa.

komentarzy do niniejszego przepisu prawnego podkreślają, że znęcanie się oznacza zazwyczaj zachowanie złożone z pojedynczych czynności naruszających różne dobra, takie jak zdrowie, wolność osobistą, cześć czy mienie. Katalog zachowań wypełniających pojęcie znęcania się fizycznego oraz psychicznego jest otwarty i nie jest możliwe stworzenie zamkniętej listy tego typu zachowań. Podkreślenia wymaga fakt, że aby można było mówić o znęcaniu się, niezbędne jest istnienie przewagi sprawcy nad ofiarą, przy czym nie chodzi wyłącznie o przewagę fizyczną, ponieważ możemy także mówić o przewadze psychicznej, ekonomicznej, społecznej itp. Znęcanie się jest niezależne od tego, czy pokrzywdzony sprzeciwia się sprawcy i próbuje się bronić, czy nie. Stosowane przez taką osobę środki obronne należy uznać za usprawiedliwione, gdyż są podejmowane w obronie przed bezpośrednim, bezprawnym zamachem na jej dobro. Nie można więc uznać, że obrona osoby, nad którą sprawca się znęca, odbiera jego działaniu cechy przestępstwa (Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 sierpnia 1970 r.).

W praktyce i doktrynie spotykane są sytuacje wzajemnego znęcania się małżonków, a tym samym problemy z określeniem oraz oceną znaczącej przewagi w stosowaniu przemocy przez jedną ze stron. W tej kwestii wypowiedział się Sąd Najwyższy, określając, że znęcanie się zawiera w sobie istnienie przewagi sprawcy nad osobą pokrzywdzoną, której nie może się ona przeciwstawić lub może to uczynić w niewielkim stopniu. Nie jest zatem możliwe wzajemne znęcanie się nad sobą małżonków w tym samym czasie (Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 czerwca 1990 r.).

Przestępstwo znęcania się można popełnić zarówno przez działanie, jak również zaniechanie. Ma ono charakter formalny, a w jego znamionach nie mieszczą się ujemne następstwa wywołane w stanie zdrowia pokrzywdzonych. Działanie lub zaniechanie sprawcy znęcania musi mieć charakter umyślny, jednak przy odpowiedzialności za to przestępstwo możliwe są obie postacie umyślności, tzn. przestępstwo może być popełnione zarówno w zamiarze bezpośrednim, jak i ewentualnym. W przypadku aktów fizycznego znęcania czynność sprawcza może polegać m.in. na biciu, kopaniu, wykręcaniu rąk, szarpaniu i innym naruszaniu nietykalności cielesnej, na bezprawnym pozbawianiu lub ograniczaniu wolności, zmuszaniu do wykonywania upokarzających czynności itp. Zadawanie bólu przez sprawcę nie musi się jednak wiązać z uszkodzeniem ciała lub naruszeniem nietykalności cielesnej. Czasem o znęcaniu fizycznym decydować będzie sposób traktowania ofiary, zmierzający do pogorszenia jej stanu zdrowia (np. głodzenie, narażenie na nadmierne zimno czy ciepło) (Grześkowiak, 2020, s. 327 i nast.).

Znęcanie psychiczne polega zwłaszcza na groźbach bezprawnych, poniżaniu, wyszydzaniu, ubliżaniu i innych formach znieważania. Poszczególne zachowania sprawcy składające się na przestępstwo znęcania mogą wypełniać też znamiona innych przepisów kodeksu karnego. Jeśli tego rodzaju zachowania charakteryzują się pewną intensywnością, systematycznością i natężeniem złej woli, przybierają postać przestępstwa znęcania się, o którym mowa w art. 207 k.k. W orzecznictwie wskazuje się, że:

rozgraniczyć należy zachowania, które mieścić mogą w sobie elementy czynu ściganego z oskarżenia prywatnego, od zachowań, które w odpowiednim zakresie czasowym wyróżniają się pewną systematycznością i napięciem złej woli w podejmowaniu różnego rodzaju zachowań i które w sumie mogą stanowić przestępstwo znęcania. Jeżeli natomiast wzajemne zachowania na skutek rozkładu pożycia małżeńskiego polegają na wzajemnym naruszeniu

nietykalności i wzajemnym znieważaniu oraz na podejmowaniu czynności, które można określić mianem złośliwego dokuczania – to brak jest podstaw do przypisywania tylko jednej stronie zamiaru znęcania się (Wyrok Sądu Administracyjnego w Gdańsku z dnia 23 stycznia 2013 r.).

Nie ulega wątpliwości, że podstawowym przedmiotem ochrony przepisu karnego art. 207 k.k. jest rodzina i jej prawidłowe funkcjonowanie, opieka, dobro osób małoletnich lub nieporadnych ze względu na swój stan psychiczny bądź też fizyczny. Dodatkowym przedmiotem ochrony art. 207 k.k., w zależności od sposobu czynności sprawczych znęcania, mogą być również takie dobra, jak zdrowie oraz życie człowieka, nietykalność cielesna, poczucie bezpieczeństwa, cześć i godność osobista. Oprócz podstawowego typu przestępstwa znęcania się, wymienionego w art. 207 § 1 k.k., przepis zawiera typy kwalifikowane z uwagi na: nieporadność, wiek, stan psychiczny lub fizyczny ofiary (art. 207 § 1a k.k.), stosowanie szczególnego okrucieństwa (art. 207 § 2 k.k.), skutku w postaci targnięcia się pokrzywdzonego na swoje życie (art. 207 § 3 k.k.). Przepisy te przewidują zaostrzoną odpowiedzialność karną sprawcy przestępstwa znęcania się. Odnośnie do zawartego w art. 207 § 2 k.k. znamienia *szczególnego okrucieństwa*, które ma najbardziej ocenny charakter, w orzecznictwie wyrażany jest pogląd, zgodnie z którym *szczególne okrucieństwo* powinno być odnoszone do zachowania wyjątkowo drastycznego oraz odrażającego, przy czym znamieniem kwalifikującym jest nie samo *okrucieństwo*, określane jako zwykłe okrucieństwo, lecz okrucieństwo *szczególne*, które jest określeniem stopniowalnym tego znamienia (Wyrok Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 8 lipca 2021 r.). Szczególne okrucieństwo może wyrażać się zwłaszcza w zadawaniu pokrzywdzonemu szczególnie poważnych cierpień, poprzez długotrwałe intensywne znęcanie się lub powodowanie uszkodzeń ciała czy posługiwanie się przez sprawcę narzędziem niebezpiecznym dla życia oraz zdrowia, stosowaniu przemocy znacznie intensywniejszej od stawianego oporu (Wyrok Sądu Administracyjnego we Wrocławiu z dnia 6 czerwca 2012 r.).

Karalność za przestępstwo znęcania się, przewidziana w art. 207 k.k., jest ważnym instrumentem ochrony osób dotkniętych różnego rodzaju przemocą, do której dochodzi w rodzinie i w tzw. „czterech ścianach”. Postępowanie dowodowe w tego rodzaju sprawach nie jest łatwe. Niejednokrotnie głównym i jedynym świadkiem zaistniałych zdarzeń jest ofiara działań przestępnych i to od jej niezłomnej postawy zależy dalszy efekt wszczętego oraz prowadzonego postępowania przygotowawczego. W praktyce zdarza się, że stawiane sprawcy zarzuty upadają po wycofaniu się lub zmianie zeznań złożonych przez osobę pokrzywdzoną lub odmowie brania udziału w innych czynnościach procesowych. Znane są również przypadki spraw, w których zeznania pokrzywdzonego nie pokrywają się z ustalonym stanem faktycznym. Osoba pokrzywdzona, chcąc uzyskać dla siebie konkretny wynik prowadzonego postępowania przygotowawczego, fałszuje dowody, składa fałszywe zeznania lub nakłania do takich zeznań inne osoby. Z uwagi na powyższe, z dużą dozą ostrożności należy stosować przepis art. 207 k.k., szczególnie z istniejącą możliwością zastosowania innych kwalifikacji, np. art. 216 § 1 k.k. (znieważenie osoby) lub art. 217 § 1 k.k. (naruszenie nietykalności cielesnej osoby). Takie zastosowanie przepisów prawnych ma miejsce, gdy kwestia znęcania się nie przedstawia się dowodowo w sposób jednoznaczny. Przepis ten bywa jednak nadużywany przez osoby najbliższe pozostające ze sobą w konflikcie, np. na tle rozwodowym. Bezpodstawne oskarżenie

współmałżonka o przestępstwo znęcania się staje się niejednokrotnie środkiem „wzmocniającym” żądanie uznania winy w postępowaniu o rozwód lub środkiem do uzyskania wymiernych korzyści alimentacyjnych lub innych korzyści majątkowych w późniejszym postępowaniu o podział majątku wspólnego. Sprawy o znęcanie się należą do najbardziej żmudnych, czasochłonnych oraz długotrwałych postępowań karnych. Świadcami w tego typu sprawach bywają nie tylko członkowie bliższej i dalszej rodziny stron, ale często stają się nimi również znajomi i sąsiedzi. W wielu sprawach konieczne jest powoływanie biegłych różnych specjalności, np. z zakresu medycyny czy psychologii. Rozstrzygnięciu podlegają kwestie prawne, dotyczące znamion przestępstwa, umyślności, stosunku zależności, przewagi i wzajemności w zachowaniach stron. W związku z tym ustalenia faktyczne mogą dotyczyć szerszego kontekstu relacji pomiędzy stronami, a nie tylko pojedynczych zdarzeń. Wielość zagadnień prawnych oraz skomplikowany proces dochodzenia do prawdy materialnej powodują, że skorzystanie przez oskarżonego z pomocy obrońcy może mieć w sprawach o znęcanie się kluczowe znaczenie dla prawidłowej realizacji prawa do obrony. Nie zawsze jednak przemoc jest przestępstwem. O istocie przestępstwa decyduje byt normatywny, analizując, czy określone zachowanie jest sprzeczne z normami prawnymi. Prawo polskie ściga te czyny człowieka, które są zabronione pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie ich popełnienia, zawinione, szkodliwe w stopniu większym niż znikomy.

Znęcanie się jest przestępstwem ściganym z urzędu, co oznacza, że organy ścigania – prokurator i Policja – prowadzą postępowanie niezależnie od woli bądź zgody osoby pokrzywdzonej, czyli do wszczęcia postępowania przygotowawczego nie jest wymagana skarga osoby pokrzywdzonej, a wycofanie skargi lub odmowa zeznań nie jest podstawą do umorzenia postępowania, jeśli istnieje uzasadnione przypuszczenie, że popełniono przestępstwo.

Do przemocy w rodzinie odnieść można również inne przepisy prawne z kodeksu karnego. W sytuacji, gdy jest brak przesłanek procesowych, dowodów na powtarzalność agresywnych zachowań na popełnienie czynu zabronionego określonego w treści art. 207 k.k., można odnieść się np. do art. 156 k.k. i art. 157 k.k. Do przemocy w rodzinie dochodzi także na tle seksualnym i w tym zakresie istotna jest treść art. 197 k.k. oraz art. 200 k.k., jak też przepis prawny z art. 191 k.k. Skrajnym przypadkiem przemocy w rodzinie jest zabójstwo – czyn zabroniony, uregulowany w art. 148 k.k. (Krawczyk-Sawicka, 2013, s. 176), a także inne zachowania, które są określone w kodeksie karnym.

Podstawą dla rozważań dotyczących stopnia uszczerbku na zdrowiu są przepisy art. 156 i 157 k.k. Zgodnie z art. 157 § 2 k.k., lekki uszczerbek na zdrowiu to naruszenie czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia trwający nie dłużej niż 7 dni. Średni uszczerbek na zdrowiu opisany został w art. 157 § 1 k.k. jako trwający dłużej niż 7 dni, lecz jednocześnie niebędący uszczerbkiem ciężkim w rozumieniu art. 156 § 1 k.k. Będzie tu chodzić o wszelkie sytuacje, w których powrót do pełni zdrowia będzie wymagał leczenia dłuższego niż tydzień. W niektórych przypadkach za taki uszczerbek można uznać złamany nos pokrzywdzonego w wyniku uderzenia przez sprawcę. Ciężki uszczerbek na zdrowiu to, zgodnie z art. 156 § 1 k.k., pozbawienie człowieka wzroku, słuchu, mowy, zdolności płodzenia, spowodowanie innego ciężkiego kalectwa, ciężkiej choroby nieuleczalnej lub długotrwałej, choroby realnie zagrażającej życiu, trwałej choroby psychicznej, całkowitej albo znacznej trwałej niezdolności do pracy w zawodzie lub trwałego, istotnego zeszpecenia bądź zniekształcenia ciała.

Powyższe rozróżnienie nie budzi większych wątpliwości. W praktyce jednak wiele wątpliwości powstaje przy próbie rozróżnienia, czy zachowanie sprawcy wypełniło znamiona przestępstwa opisanego w art. 157 § 2 k.k., czyli spowodowania lekkiego uszczerbku na zdrowiu, czy też stanowiło jedynie naruszenie nietykalności cielesnej. W obydwu wypadkach skutki działania sprawcy są bardzo podobne, np. powstanie zasinienia czy otarć naskórka. Ciężko wskazać precyzyjną granicę, która pozwalałaby ocenić, czy dany siniak pod okiem jest już lekkim uszczerbkiem na zdrowiu. Decydująca w sprawie będzie zawsze opinia biegłego z zakresu medycyny sądowej. Ustalenie stopnia uszczerbku na zdrowiu ma ogromne znaczenie dla trybu ścigania sprawcy. Spowodowanie uszczerbku na zdrowiu, bez względu na jego rozmiar, może być popełnione z winy umyślnej i nieumyślnej. Surowsza odpowiedzialność sprawcy wiąże się z wystąpieniem śmierci człowieka jako następstwa ciężkiego uszczerbku (art. 156 § 3 k.k.). Ściganie przestępstw polegających na spowodowaniu ciężkiego i średniego uszczerbku na zdrowiu odbywa się z urzędu. Z kolei ściganie przestępstwa określonego w art. 157 § 2 lub 3, jeżeli naruszenie czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia nie trwał dłużej niż 7 dni, odbywa się z oskarżenia prywatnego, chyba że pokrzywdzonym jest osoba najbliższa, zamieszkująca wspólnie ze sprawcą. Jeśli pokrzywdzonym jest osoba najbliższa, ściganie przestępstwa nieumyślnego spowodowania średniego uszczerbku na zdrowiu następuje na jej wniosek.

Kolejnym elementem przemocy w rodzinie jest czyn zabroniony, jakim jest groźba karalna, określona w art. 190 k.k. Dobrem chronionym przy tego typu przestępstwach jest wolność człowieka w sensie psychicznym. Ochroną objęte zostało poczucie bezpieczeństwa człowieka. Przestępstwo to polega na groźeniu innej osobie popełnieniem przestępstwa na jej szkodę lub osoby dla niej najbliższej. Przestępstwo zostaje dokonane, gdy groźba wzbudza w ofierze przekonanie i obawę, że będzie spełniona. Ściganie tego przestępstwa następuje na wniosek osoby pokrzywdzonej.

Innym czynem zabronionym, związanym bezpośrednio z przemocą w rodzinie, jest przestępstwo zmuszania poprzez stosowanie przemocy lub groźby bezprawnej, określone w art. 191 k.k. Dobrem chronionym w tym przestępstwie jest wolność człowieka w wyborze swojego postępowania zgodnie ze swoją wolą. Karalne jest samo zachowanie sprawcy, polegające na tym, że używając przemocy wobec osoby lub groźby bezprawnej, zmusza on inną osobę do określonego działania, zaniechania lub zniszczenia czegoś niechcianego. Sprawca tego typu przestępstwa działa z winy umyślnej i z zamiarem bezpośrednim, ponieważ jego celem jest zmuszenie do określonego zachowania lub wymuszenia pewnej czynności. Jest to występki ścigany z urzędu, czyli nie musi tutaj wystąpić czynnik aktywności osoby pokrzywdzonej.

Omawiając kwestię przemocy w rodzinie i wybranych czynów przestępczych, należy przedstawić czyn zabroniony, jakim jest przestępstwo zgwałcenia art. 197 k.k. Obecny kodeks karny przewiduje dwa typy zasadnicze zgwałcenia, a zróżnicowanie to wynika z charakteru czynności sprawczej. Gdy przemocą, groźbą bezprawną lub też podstępem doprowadza się inną osobę do obcowania płciowego, mamy do czynienia z czynem z art. 197 § 1 k.k. Jeżeli natomiast sprawca, w sposób określony jw., doprowadza inną osobę do poddania się innej czynności seksualnej albo wykonania takiej czynności, podlega odpowiedzialności z art. 197 § 2 k.k. Typ kwalifikowany tego przestępstwa występuje wówczas, jeżeli sprawca dopuszcza się zgwałcenia:

- 1) wspólnie z inną osobą;
- 2) wobec małoletniego poniżej lat 15;
- 3) wobec wstępnego, zstępnego, przysposobionego, przysposabiającego, brata lub siostry.

Od dnia 27 stycznia 2014 roku, kiedy to weszła w życie nowelizacja, wynikająca z Ustawy z dnia 13 czerwca 2013 r. o zmianie ustawy Kodeks karny i ustawy Kodeks postępowania karnego, na mocy której uchylono jego art. 205 k.k., zmienił się tryb ścigania przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności, w tym zgwałcenia, które obecnie ścigane są z urzędu.

Niewątpliwie szczególnym rodzajem przestępstwa przy przestępstwach związanych z przemocą w rodzinie jest zabójstwo, uważane za najbardziej skrajną formę agresji. Wśród wszystkich rodzajów przestępstw – ze względu na swój ciężar gatunkowy – zabójstwo zajmuje szczególne miejsce. W kodeksie karnym z dnia 6 czerwca 1997 roku w art. 148 k.k. ustawodawca zastosował niejedolitą metodę typizacji (Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny). W § 1 art. 148 k.k. został ujęty typ podstawowy czynu zabronionego, następnie w § 2 cztery typy kwalifikowane ze względu na motywację lub sposób działania sprawcy. Z kolei § 3 niniejszego artykułu wprowadza odpowiedzialność karną pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 12 albo kary dożywotniego pozbawienia wolności, jeżeli sprawca jednym czynem zabija więcej niż jedną osobę lub był wcześniej prawomocnie skazany za zabójstwo i był sprawcą zabójstwa funkcjonariusza publicznego popełnionego podczas lub w związku z pełnieniem przez niego obowiązków służbowych związanych z ochroną bezpieczeństwa ludzi lub ochroną bezpieczeństwa lub porządku publicznego. W § 4 art. 148 k.k. zawarto konstrukcję odpowiedzialności za zabójstwo w stanie silnego wzburzenia usprawiedliwionego okolicznościami. Przedmiotem ochrony w tego typu przestępstwach jest życie człowieka w jego aspekcie biologicznym. Życie każdego człowieka – niezależnie od jego wieku, stanu zdrowia, reprezentowanego poziomu wiedzy, kultury, stanu rodzinnego oraz realnej społecznej przydatności – jest wartością naczelną i podlega jednostkowej ochronie prawnej. Jest niedopuszczalne, ze względu na wymienione lub inne przesłanki dotyczące ofiary zbrodni zabójstwa, wartościowanie jej życia i w związku z tym przenoszenie tych wartości na grunt przesłanek dotyczących wymiaru kary wobec sprawcy czynu zabronionego (Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 lutego 1989 r.). Zabójstwo jest przestępstwem skutkowym (materialnym), a do jego znamion należy skutek w postaci śmierci człowieka. W art. 148 k.k. ustawodawca używa pojęcia „śmierć” w rozumieniu śmierci mózgowej, czyli nieodwracalnego ustania funkcji pnia mózgu. Ustawa o zawodzie lekarza (Ustawa z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty, art. 43a ust. 1 pkt 2) definiuje też śmierć w postaci nieodwracalnego zatrzymania krążenia, poprzedzającego pobranie narządów. W przypadku kiedy nastąpi przywrócenie ofiary ze stanu śmierci klinicznej do życia, sprawca może odpowiadać za usiłowanie zabójstwa. Przedmiotem czynności wykonawczej jest człowiek⁴, tj. istota zrodzona przez kobietę. O zamiarze sprawcy można wnioskować na podstawie uzewnętrzniionych przejawów jego zachowania się. Użycie niebezpiecznego narzędzia przez zadanie nim ciosów w ważne dla życia ludzkiego organy lub części ciała może wskazywać na istnienie zamiaru (co najmniej

---

⁴ Człowiek, czyli każda istota posiadająca ludzki genotyp. Ochroną objęty jest człowiek od rozpoczęcia porodu (Kodeks Karny – Komentarz, A. Grześkowiak, K. Wiak, 2019, Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, s. 885).

ewentualnego) dokonania zabójstwa człowieka, jednak same te okoliczności nie są wystarczające do przyjęcia takiego zamiaru. Przepięstwo zabójstwa jest dokonane z chwilą śmierci ofiary. Pomiędzy działaniem sprawy a śmiercią ofiary musi nastąpić związek przyczynowo-skutkowy. Jeżeli śmierć nastąpiła wyłącznie na skutek włączenia się przyczyn niezależnych od woli sprawcy, odpada kwalifikacja za dokonanie przestępstwa z art. 148 k.k., ale należy rozważyć, czy sprawca nie powinien ponieść odpowiedzialność za usiłowanie zabójstwa. Dla istoty zabójstwa nie jest wymagane, aby skutek śmiertelny był natychmiastowym następstwem działania lub też zaniechania, ale by był efektem konkretnego zachowania sprawcy. Zabójstwo jest przestępstwem ściganym sę z urzędu.

6. Procedura zawiadomienia o przestępstwach przemocy w rodzinie i organy prowadzące postępowanie karne

Ścieżka karna ścigania przestępstw z rozdziałów dotyczących przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu, przeciwko wolności seksualnej i obyczajowości oraz przeciwko rodzinie i opiece uruchamiana jest poprzez złożenie zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa na Policji albo w prokuraturze. Zawiadomienie to strona może złożyć do protokołu ustnego zawiadomienia o przestępstwie lub na piśmie – zarówno osobiście, jak i listem poleconym. Ważne, żeby w zawiadomieniu opisać: co, kto, kiedy zrobił, skąd mamy informacje, kto może coś wiedzieć o sprawie. O tym, czy na skutek zawiadomienia zostało wszczęte postępowanie, organ, do którego zostało złożone zawiadomienie o przestępstwie, ma obowiązek poinformować osobę składającą zawiadomienie w terminie 6 tygodni. W przypadku jeżeli osoba lub instytucja, która złożyła zawiadomienie o przestępstwie, nie zostanie w ciągu 6 tygodni powiadomiona o wszczęciu albo odmowie wszczęcia śledztwa, może wnieść zażalenie do prokuratora nadzrędnego albo powołanego do nadzoru nad organem, któremu złożono zawiadomienie (art. 306 § 3 k.p.k.). Prawny obowiązek zawiadomienia o przestępstwie organów ścigania wynika wprost z przepisów prawa. Zgodnie z art. 304 k.p.k., każdy, dowiedziawszy się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, ma społeczny obowiązek zawiadomić o tym prokuratora lub Policję. Instytucje państwowe i samorządowe, które w związku ze swą działalnością dowiedziały się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, są obowiązane niezwłocznie zawiadomić o tym prokuratora lub Policję, a także przedsięwziąć niezbędne czynności do czasu przybycia organu powołanego do ścigania przestępstw lub do czasu wydania przez ten organ stosownego zarządzenia, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów przestępstwa. Każdy obywatel ma więc społeczny obowiązek zawiadomić o popełnieniu przestępstwa, a instytucje państwowe i samorządowe mają obowiązek prawny. Brak wypełnienia tego obowiązku w przypadku zobowiązania prawnego skutkować może odpowiedzialnością karną za jego niedopełnienie. Wyjątkiem od zasady społecznego obowiązku zawiadamiania o przestępstwie jest art. 240 § 1 k.k., który sankcjonuje odpowiedzialność karną każdego, kto mając wiarygodną wiadomość, nie zawiadomi właściwych organów o karalnym przygotowaniu bądź usiłowaniu dokonania przestępstwa enumeratywnie wymienionego w treści tego przepisu prawnego. Mowa tu wyłącznie o pewnego rodzaju przestępstwach, do których zalicza się niektóre przestępstwa przeciwko pokojowi, ludzkości, RP, obronności, porządkowi publicznemu, wojenne i zabójstwo. Obowiązek, o którym mowa, nie obejmuje obrońców (adwokatów, radców prawnych) i duchownych, jeśli dowiedzieli się o popełnieniu przestępstwa w związku z wykonywaną przez siebie pracą (obrońcy – podczas udzielania porady prawnej bądź

prowadzenia sprawy, a duchowni – przy spowiedzi). Oba wyjątki wynikają z tajemnicy zawodowej, o której mowa w art. 178 k.p.k. Jeżeli obowiązek zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa jest obowiązkiem społecznym, to w przypadku jego niedopełnienia nie ma mowy o żadnym rodzaju odpowiedzialności. Jeśli natomiast jest to obowiązek prawny, to osoba, która go nie dopełniła, podlega odpowiedzialności karnej, a często również dyscyplinarnej. Funkcjonariusz publiczny, nie dopełniając tego obowiązku, popełnia przestępstwo, które określone jest w art. 231 k.k., a dodatkowo podlega odpowiedzialności dyscyplinarnej.

Postępowanie karne zostaje wszczęte w przypadku, kiedy informacje zawarte w zawiadomieniu uzasadniają podejrzenie popełnienia przestępstwa (art. 303 k.p.k.). Jeżeli natomiast informacje uzyskane przez organy ścigania w niewystarczający sposób uprawdopodobniają popełnienie przestępstwa, to wtedy mogą one dokonać czynności sprawdzających, zażądać uzupełnienia w wyznaczonym terminie danych, zanim podejmą ostateczną decyzję (art. 307 k.p.k.). Postępowanie przygotowawcze może być prowadzone w dwóch postaciach: dochodzenia lub śledztwa.

Dochodzenie prowadzi Policja, zaś śledztwo prokurator. Zgodnie z art. 311 § 3 k.p.k., jeśli prokurator wszczął śledztwo, może powierzyć Policji jego przeprowadzenie w całości lub w określonym zakresie albo dokonanie poszczególnych czynności śledztwa; w wypadkach określonych w art. 309 pkt. 2 oraz 3 nie można powierzyć Policji jedynie dokonanie poszczególnych czynności śledztwa.

Policja może dokonać innych czynności, jeżeli zachodzi taka potrzeba. Zgodnie zaś z art. 311 § 5 k.p.k., prokurator może zastrzec do osobistego wykonania jakkolwiek czynność śledztwa, a w szczególności czynności wymagające postanowienia, np. związane z przedstawieniem zarzutów, zmianą postanowienia o przedstawieniu zarzutów lub też zamknięciem śledztwa. Uprawnienia Policji przysługują także organom Straży Granicznej i Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Krajowej Administracji Skarbowej, Centralnego Biura Antykorupcyjnego i Żandarmerii Wojskowej, w zakresie ich właściwości, a także innym organom przewidzianym w przepisach szczególnych (art. 312 k.p.k.).

Prokurator sprawuje nadzór nad postępowaniem przygotowawczym w zakresie, w jakim sam go nie prowadzi. Może również objąć nadzorem postępowanie sprawdzające, prowadzone przed wszczęciem postępowania. Prokurator jest obowiązany czuwać nad prawidłowym i sprawnym przebiegiem całego nadzorowanego przez siebie postępowania. W związku ze sprawowaniem nadzoru prokurator może w szczególności:

- zaznajamiać się z zamierzeniami prowadzącego postępowanie, wskazywać kierunki postępowania oraz wydawać co do tego zarządzenia;
- żądać przedstawienia sobie materiałów zbieranych w toku postępowania;
- uczestniczyć w czynnościach dokonywanych przez prowadzących postępowanie, osobiście je przeprowadzać albo przejąć sprawę do swego prowadzenia;
- wydawać postanowienia, zarządzenia lub polecenia oraz zmieniać i uchylać postanowienia i zarządzenia wydane przez prowadzącego postępowanie.

W przypadku niewykonania przez organ niebędący prokuratorem postanowienia, zarządzenia lub polecenia wydanego przez prokuratora sprawującego nadzór, na jego żądanie przełożony funkcjonariusza wszczyna postępowanie służbowe, a o wyniku postępowania informuje się prokuratora (art. 326 § 4 k.p.k.).

7. Świadek jako strona postępowania karnego

Świadek jest uczestnikiem postępowania, który dostarcza środka dowodowego w postaci zeznań. Często zeznania świadków są jedynym bądź też jednym z nielicznych dowodów w prowadzonej sprawie. Świadek może czasem stać się przedmiotem oględzin i badań. Zasadą jest, że świadka można poddać oględzinom ciała i badaniu lekarskiemu lub psychologicznemu za jego zgodą (art. 192 § 4 k.p.k.). Na świadku ciąży obowiązek stawienia się na wezwanie. Przepisy przewidują jednak pewne zwolnienia od tego obowiązku. Przykładowo, zgodnie z art. 177 § 2 k.p.k., świadka, który nie może się stawić na wezwanie z powodu choroby, kalectwa lub innej też niedającej się pokonać przeszkody, można przesłuchać w miejscu jego pobytu. Jeżeli natomiast zapoznanie się z dowodem rzeczowym przez pełny skład sądu napotyka na znaczne trudności, to sąd może zlecić przesłuchanie świadka sędziemu wyznaczonemu ze swego składu lub sądowi wezwanemu, w którego okręgu świadek przebywa, jeżeli świadek nie stawił się z powodu przeszkód zbyt trudnych do usunięcia (art. 396 § 2 k.p.k.). Za przeszkody zbyt trudne do usunięcia można uznać np. znaczną odległość od sądu dla osoby kalekiej. Na świadka, który bez należytego usprawiedliwienia nie stawił się na wezwanie organu prowadzącego postępowanie albo bez zezwolenia tego organu oddalił się z miejsca czynności przed jej zakończeniem, można nałożyć karę pieniężną w wysokości do 3 000 zł bądź zarządzić jego zatrzymanie i doprowadzenie (art. 285 k.p.k.). Karę pieniężną należy uchylić, jeżeli ukarany dostatecznie usprawiedliwi swe niestawiennictwo lub samowolne oddalenie się. Usprawiedliwienie może nastąpić w ciągu tygodnia od daty doręczenia postanowienia wymierzającego karę pieniężną (art. 286 k.p.k.).

Zgodnie z art. 177 k.p.k., każda osoba wezwana w charakterze świadka ma obowiązek złożyć zeznania. Istnieje tu jednak szereg wyjątków. Niektóre osoby w ogóle nie mogą być wzywane w charakterze świadków, a mowa tu przede wszystkim o obrońcy, adwokacie lub radcy prawnym co do faktów, o których dowiedział się, udzielając porady prawnej lub prowadząc sprawę, oraz duchownym co do faktów, o których dowiedział się przy spowiedzi (art. 178 k.p.k.). Osoby zobowiązane do zachowania w tajemnicy informacji niejawnych objętych klauzulami tajności „ściśle tajne”, „tajne”, „poufne” lub „zastrzeżone” mają obowiązek zeznawania w sprawach objętych tą tajemnicą dopiero po zwolnieniu z niej przez uprawniony organ (art. 179 i 180 k.p.k.).

Świadek składający zeznania w postępowaniu przygotowawczym ma obowiązek powtórzyć je przed sądem, chyba że zgodnie z wnioskiem prokuratora nie będzie wzywany do sądu bądź sąd zrezygnuje z przesłuchania go. Każdy świadek ma obowiązek mówienia prawdy i niezatajania prawdy pod rygorem odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań. Warunkiem odpowiedzialności jest uprzedzenie świadka o odpowiedzialności karnej lub odebranie przyrzeczenia (art. 233 § 1 i 2 k.k.). Zgodnie z art. 190 k.p.k., przed rozpoczęciem przesłuchania należy uprzedzić świadka o odpowiedzialności karnej za zeznanie nieprawdy lub zatajenie prawdy. W postępowaniu przygotowawczym świadek podpisuje oświadczenie, że został uprzedzony o tej odpowiedzialności. W postępowaniu sądowym przyrzeczenie natomiast może być odebrane od świadka wyłącznie przez sąd. Świadek składa przyrzeczenie przed rozpoczęciem zeznań. Można odstąpić od odebrania przyrzeczenia od świadka, jeżeli obecne strony nie sprzeciwiają się temu (art. 187 k.p.k.). Kodeks postępowania karnego przewiduje instytucję wyłączenia od obowiązku składania przyrzeczenia przez świadka (art. 189 k.p.k.). I tak, nie odbiera się przyrzeczenia:

- a) od osób, które nie ukończyły 17 lat;
- b) kiedy zachodzi uzasadnione podejrzenie, że świadek z powodu zaburzeń psychicznych nie zdaje sobie należyście sprawy ze znaczenia przyrzeczenia;
- c) gdy świadek jest osobą podejrzaną o popełnienie przestępstwa będącego przedmiotem postępowania lub pozostającego w ścisłym związku z czynem stanowiącym przedmiot postępowania albo gdy za to przestępstwo został skazany;
- d) gdy świadek był prawomocnie skazany za fałszywe zeznanie lub oskarżenie.

W postępowaniu karnym istnieje prawo do odmowy zeznań oraz odpowiedzi na poszczególne pytania:

- 1) Prawo do odmowy zeznań przysługuje, zgodnie z art. 182 k.p.k., osobie najbliższej dla oskarżonego i trwa mimo ustania małżeństwa lub przysposobienia.
- 2) Prawo odmowy zeznań przysługuje także świadkowi, który w innej toczącej się sprawie jest oskarżony o współudział w przestępstwie objętym postępowaniem.
- 3) Świadek może uchylić się od odpowiedzi na pytanie, jeżeli udzielenie odpowiedzi mogłoby narazić jego lub osobę dla niego najbliższą na odpowiedzialność za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe (art. 183 § 1 k.p.k.).
- 4) Można zwolnić od złożenia zeznania lub odpowiedzi na pytania osobę pozostającą z oskarżonym w szczególnie bliskim stosunku osobistym, jeżeli osoba taka wnosi o zwolnienie (art. 185 k.p.k.). Osoba uprawniona do odmowy złożenia zeznań albo zwolniona na podstawie art. 185 może oświadczyć, że chce z tego prawa skorzystać, nie później jednak niż przed rozpoczęciem pierwszego zeznania w postępowaniu sądowym; poprzednio złożone zeznanie tej osoby nie może wówczas służyć za dowód ani być odtworzone (art. 186 k.p.k.).

W postępowaniu karnym mogą zachodzić okoliczności utajnienia danych świadka, czyli wyłączenie jawności rozprawy. Świadek może też żądać, aby przesłuchano go na rozprawie z wyłączeniem jawności, jeżeli treść zeznań mogłaby narazić na hańbę jego lub też osobę dla niego najbliższą. W przypadku jeżeli zachodzi uzasadniona obawa niebezpieczeństwa dla życia, zdrowia, wolności albo mienia w znacznych rozmiarach dla świadka lub osoby dla niego najbliższej, sąd, zaś w postępowaniu przygotowawczym prokurator, może wydać postanowienie o zachowaniu w tajemnicy okoliczności umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka, w tym danych osobowych, jeżeli nie mają one znaczenia dla rozstrzygnięcia w sprawie. Postępowanie w tym zakresie toczy się bez udziału stron i objęte jest tajemnicą państwową. W takim przypadku okoliczności, o których mowa w tym przepisie, pozostają wyłącznie do wiadomości sądu i prokuratora, a gdy zachodzi konieczność – także funkcjonariusza Policji prowadzącego postępowanie. Protokół przesłuchania świadka można udostępnić oskarżonemu lub jego obrońcy tylko w sposób uniemożliwiający ujawnienie wyżej wymienionych okoliczności. Świadka przesłuchuje prokurator, jak również sąd, który może zlecić wykonanie tej czynności sędziemu wyznaczonemu ze swojego składu w miejscu oraz w sposób uniemożliwiający ujawnienie danych świadka (art. 184 k.p.k.).

Podsumowanie

Konkludując, należy raz jeszcze podkreślić, że przemoc w rodzinie stanowi jeden z poważniejszych problemów współczesnych państw na całym świecie. Fakt, że ktoś może nie być bezpieczny we własnym domu, szczególnie że zjawisko to dotyka przede wszystkim kobiety, dzieci, a także osoby starsze i niepełnosprawnościami, jest jedną z największych patologii XXI wieku. Przeciwdziałanie przemocy powinno więc zajmować priorytetowe miejsce wśród zadań organów państwa. System prawny w Polsce ujmuje kompleksowo zagadnienie przemocy w rodzinie, odnosząc się zarówno do ofiary, jak i sprawcy, wskazując pewne rozwiązania. Niestety jednak, zjawisko przemocy w rodzinie jest trendem powszechnym, występującym na całym świecie i do tego bardzo trudnym do opanowania. W skrajnych przypadkach przemocy w rodzinie wkracza prawo karne.

Prawo jest przede wszystkim normą, której podstawowym zadaniem jest określenie powinności ludzkiego zachowania oraz skutków tego zachowania. W przypadkach naruszenia tego prawa wszczyna się postępowanie przygotowawcze. Zgodnie z art. 2 § 1 k.p.k., postępowanie prowadzone przez organy ścigania winno wykryć sprawcę, który powinien zostać pociągnięty do odpowiedzialności karnej, biorąc jednocześnie pod uwagę prawnie chronione interesy pokrzywdzonego. Postępowanie to ma służyć również zwalczaniu przestępstw, zapobieganiu im, umacnianiu poszanowania prawa oraz zasad współżycia społecznego.

Przemoc w rodzinie jest złożonym problemem społecznym, do rozwiązania którego potrzebne są rozwiązania systemowe, ale wdrażanie nawet najlepiej opracowanych programów prewencyjnych będzie nieskuteczne bez współpracy międzysektorowej. Szczególnie ważnym zadaniem w walce z przemocą w rodzinie jest edukacja społeczna, podnoszenie świadomości w zakresie znaczenia środowiska rodzinnego, jak również kształtowanie pozytywnych postaw społecznych, które zgodne będą z przyjętymi normami społecznymi oraz zachowaniami. Szersza działalność organów administracji rządowej, samorządowej, organizacji pozarządowych oraz związków wyznaniowych w obszarze informacji, które umożliwią zapoznanie się szerokim grupom społecznym z przyczynami oraz objawami przemocy, z całą pewnością posłuży uświadomieniu jej skutków, co w konsekwencji może przyczynić się do większej efektywności podejmowanych rozwiązań i działań.

W dokumentach i rekomendacjach wydanych przez międzynarodowe organizacje, takie jak ONZ czy UE, przemoc domowa została uznana za naruszenie praw człowieka. Również Konstytucja RP w rozdziale „Wolności i prawa osobiste” w art. 40 mówi o zakazie stosowania kar cielesnych, co także bezpośrednio związane jest z fizycznym aspektem przemocy w rodzinie. Prawo karne za czyny zabronione dysponuje katalogiem kar i środków karnych, które mogą być orzeczone przez sąd wobec sprawcy przemocy w rodzinie. Optymalnego rozwiązania tego problemu wciąż jednak nie ma, ponieważ wykonanie kary pozbawienia wolności sprawcy przemocy w rodzinie obciąża kosztami społeczeństwo, a w większości przypadków pozbawia rodzinę źródła utrzymania. Optymalnym rozwiązaniem jest zastosowanie środków wolnościowych i zobowiązanie sprawcy do uczestnictwa w programach dla sprawców przemocy domowej.

Bibliografia

- Bartens, W. (2019). *Przemoc emocjonalna. Czyli o tym, co naprawdę nas boli: zniewaga, upokorzenie, pozbawienie miłości – jak możemy się przed tym bronić*. Słupsk – Warszawa: Wydawnictwo Dobra Literatura.
- Grześkowiak, A. (2020). *Prawo karne*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Grześkowiak, A., Wiak, K. (2019). *Kodeks Karny – Komentarz*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).
- Krawczyk-Sawicka, A. (2013). Zjawisko przemocy w rodzinie w świetle wybranych dokumentów polskiego prawa. W: W. Sajdek, J.T. Mróz (red.), *Przemoc jako przedmiot rozważań i badań*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Lubińska-Bogacka, M. (2019). *Stosowanie przemocy wobec dziecka – przyczyny, skutki, diagnozowanie i profilaktyka*. Kraków: Wydawnictwo Petrus.
- Michalczyk, T. (1995). *Wybrane zagadnienia patologii społecznej*. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- Pietrzekiewicz, A. (2015). *Przeciwdziałanie przestępczości na przykładzie powiatu krośnieńskiego w okresie od 2004 do 2014 roku* Olsztyn (niepublikowana rozprawa doktorska).
- Pismo z dnia 5 lipca 2022 r. z KMP Krosno l.dz. RZ-dp-17055/22.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz.U. z 2011 r., Nr 209, poz. 1245).
- Uchwała Rady Ministrów nr 183 z dnia 21 grudnia 2021 r. Krajowy program przeciwdziałania przemocy w rodzinie na 2022 r. (M.P. z 2021 r., poz. 1204).
- Ustawa z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2010 r., Nr 125, poz. 842).
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1249).
- Ustawa z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 790 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1138).
- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1882 z późn. zm.).
- Wyrok Sądu Administracyjnego w Gdańsku z dnia 23 stycznia 2013 r., sygn. akt II AKa 468/12.
- Wyrok Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 8 lipca 2021 r., sygn. akt II AKa 313/20.
- Wyrok Sądu Administracyjnego we Wrocławiu z dnia 6 czerwca 2012 r., sygn. akt II AKa 120/12).
- Wyrok Sądu Administracyjnego we Wrocławiu z dnia 8 marca 2012 r., sygn. akt II AKa 388/11.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 lutego 1989 r., sygn. akt IV KR 15/89, OSNKW 1989, nr 5-6, poz. 42.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 sierpnia 1970 r., sygn. akt IV KR 146/70, OSPiKA 1971, nr 2, poz. 41.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 czerwca 1990 r., sygn. akt V KRN 96/90, OSP 1992, z 4, poz. 78.
- Wytyczne KGP Nr 5 z dnia 15 grudnia 2020 r. w sprawie sposobu postępowania policjantów podczas realizacji procedury „Niebieskie Karty” oraz wydawania nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia (Dziennik Urzędowy KGP z 2020 r., poz. 63).
- Zinkiewicz, S., Wasik, A., Ziomka, Z. (2012). *Wybrane elementy patologii społecznej w aspekcie służby prewencyjnej*. Katowice: Wydawnictwo SP.

Wykaz źródeł internetowych:

- <https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzinie/137709,Sprawozdania-z-realizacji-procedury-quotNiebieskie-Kartyquot.html>.
- Informacja Wydziału Prewencji Biura Prewencji KGP str. 6, dot. realizacji przez Policję procedury „Niebieska Karta_ „A”. z 2022 r. file:///D:/Pobrane/Informacja_roczna_2021_r__pdf-1.pdf.

Witold MAZUREK

Akademia Ignatianum w Krakowie

ZABEZPIECZENIE PENITENCJARNE WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO

Streszczenie

Artykuł stanowi analizę wybranych elementów systemu penitencjarnego, który funkcjonuje na terenie województwa małopolskiego. Do jednostek penitencjarnych położonych na obszarze Małopolski zaliczyć należy: jeden areszt śledczy, pięć zakładów karnych oraz dwa oddziały zewnętrzne. Dokonana w tekście diagnoza możliwości i zasobów tych jednostek wskazuje na wysoki stopień samowystarczalności oraz potencjał niezbędny do zapewnienia bezpieczeństwa mieszkańców tego regionu. Służba Więzienna – poprzez swoją działalność – urzeczywistnia fundamentalne interesy narodowe państwa, zapewnia bezpieczeństwo społeczeństwa, w tym bezpieczeństwo na poszczególnych obszarach kraju.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo państwa, jednostki penitencjarne, województwo małopolskie.

Summary

The article is an analysis of selected elements of the penitentiary system functioning in the area of Małopolskie Voivodeship. The penitentiary units located in its area include: one remand prison, five penitentiary institutions and two external wards. The diagnosis of the possibilities and resources of these units made in the article indicates a high degree of self-sufficiency and sufficient potential to ensure the security of the inhabitants of the region. The Prison Service – through its activities – realises the fundamental national interests of the state, ensures the security of society, including the security of individual areas of the country.

Key words: national security, prison, Małopolskie Voivodeship.

Wprowadzenie

Bezpieczeństwo jest fundamentalną wartością, jak również potrzebą człowieka (Jakubczak, Flis, 2006, s. 15). Jak wskazuje K. Karolczak – „subiektywne poczucie bezpieczeństwa (...) to stan świadomości istnienia ochrony przed jakimkolwiek działaniem (fizycznym, socjalnym, politycznym, ekonomicznym, psychologicznym i in.), ograniczającym lub całkowicie znoszącym prawa jednostki zarówno naturalne, jak i wynikające z prawa państwowego” (2011, s. 15).

Dostrzegalna wydaje się być zatem relacja pomiędzy wiedzą obywatela na temat istnienia oraz funkcjonowania systemu bezpieczeństwa, w tym przypadku systemu penitencjarnego, a jego subiektywnym poczuciem bezpieczeństwa. Wszystkie te aspekty stały się przedmiotem analiz, w szczególności mając na względzie ofiary przestępstw z art. 207 k.k.

Niniejsze opracowanie poświęcone zostało wybranym elementom bezpieczeństwa obszaru województwa małopolskiego, a dokładnie diagnozie systemu penitencjarnego funkcjonującego na tym terenie oraz świadomości istnienia tego rodzaju ochrony przez mieszkańców Małopolski.

Celem artykułu jest przede wszystkim przedstawienie podstawowych informacji dotyczących systemu penitencjarnego funkcjonującego w województwie małopolskim, które mają na celu dowiedzenie jego samowystarczalności oraz skuteczności, a także zaprezentowanie poziomu wiedzy badanych mieszkańców tego województwa na temat działającego na tym terenie systemu penitencjarnego.

Dążąc do pozyskania tych danych, przeprowadzono badania sondażowe przy pomocy kwestionariusza ankiety w grupie osób będących mieszkańcami Małopolski. Ich wyniki potwierdziły zapotrzebowanie na wiedzę z zakresu funkcjonowania systemu penitencjarnego wśród małopolskich respondentów.

W tym miejscu należy dodać, że do jednostek penitencjarnych położonych na obszarze województwa małopolskiego, a podlegających Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Krakowie, zaliczyć należy:

- Areszt Śledczy w Krakowie (wraz ze szpitalem);
- Oddział Zewnętrzny w Krakowie-Nowej Hucie (podległy Dyrektorowi Aresztu Śledczego w Krakowie);
- Zakład Karny w Tarnowie;
- Oddział Zewnętrzny w Tarnowie-Mościcach (podległy Dyrektorowi Zakładu Karnego w Tarnowie);
- Zakład Karny w Nowym Sączu;
- Zakład Karny w Nowym Wiśniczu;
- Zakład Karny w Trzebini;
- Zakład Karny w Wadowicach (<https://www.sw.gov.pl/okreg/okregowy-inspektorat-sluzby-wieziennej-w-krakowie#units>, dostęp: 18.09.2022).

Prawidłowo funkcjonujący system bezpieczeństwa państwa wspomaga realizację interesów narodowych. Służba Więzienna przez swoją działalność zapewnia bezpieczeństwo społeczeństwa, urzeczywistniając tym samym fundamentalne interesy narodowe państwa (Blonka-Szkwarkowska, 2011, s. 84). W artykule wskazano na tło historyczne jednostek penitencjarnych położonych na terenie Małopolski i ich aktualny potencjał, przejawiający się w pojemności oraz specjalizacji poszczególnych instytucji. Przedstawiono też wyniki badań własnych, dotyczące oceny wiedzy własnej mieszkańców tego województwa na temat systemu penitencjarnego funkcjonującego na tym obszarze.

1. Sprawcy przestępstw z art. 207 k.k.

Przemoc występująca w relacjach między bliskimi jest najbardziej powszechną formą przemocy, której może doświadczyć jednostka. Do jej podstawowych rodzajów zalicza się przemoc:

- fizyczną;
- psychiczną (lub emocjonalną);
- seksualną (nadużycie seksualne);
- zaniedbanie (Pospiszyl, 2021, s. 207).

Przemoc ma ogromne znaczenie w „doświadczeniu osobistym jednostki i jej relacjach z innymi” (Ibidem, s. 208). Skutki tego zjawiska są długotrwałe i – co warto podkreślić – nie dotyczą wyłącznie ofiary i sprawcy, lecz także pozostałych „uczestników rodzinnego dramatu”, a jej następstwa mogą być wręcz wielopokoleniowe (Ibidem, s. 208).

Jedną z możliwych konsekwencji przemocy domowej jest kara pozbawienia wolności. W tabeli 1 zamieszczono podstawowe informacje dotyczące liczby tego rodzaju orzeczeń wykonywanych w jednostkach penitencjarnych w Polsce.

Tabela 1

Orzeczenia określone w kodeksie karnym z 1997 roku wykonywane w jednostkach penitencjarnych (stan na dzień 31 grudnia 2021 roku)

		Ogółem	Orzeczenia prawomocne	Orzeczenia nieprawomocne	Tymczasowy areszt	Orzeczenia dotyczące kobiet	Orzeczenia dotyczące młodocianych
wszystkie		67 939	58 957	1 181	7 801	3 211	917
znęcanie się	liczba	4 133	3 180	72	881	134	32
	procent	6,08	5,39	6,09	11,29	4,17	3,49

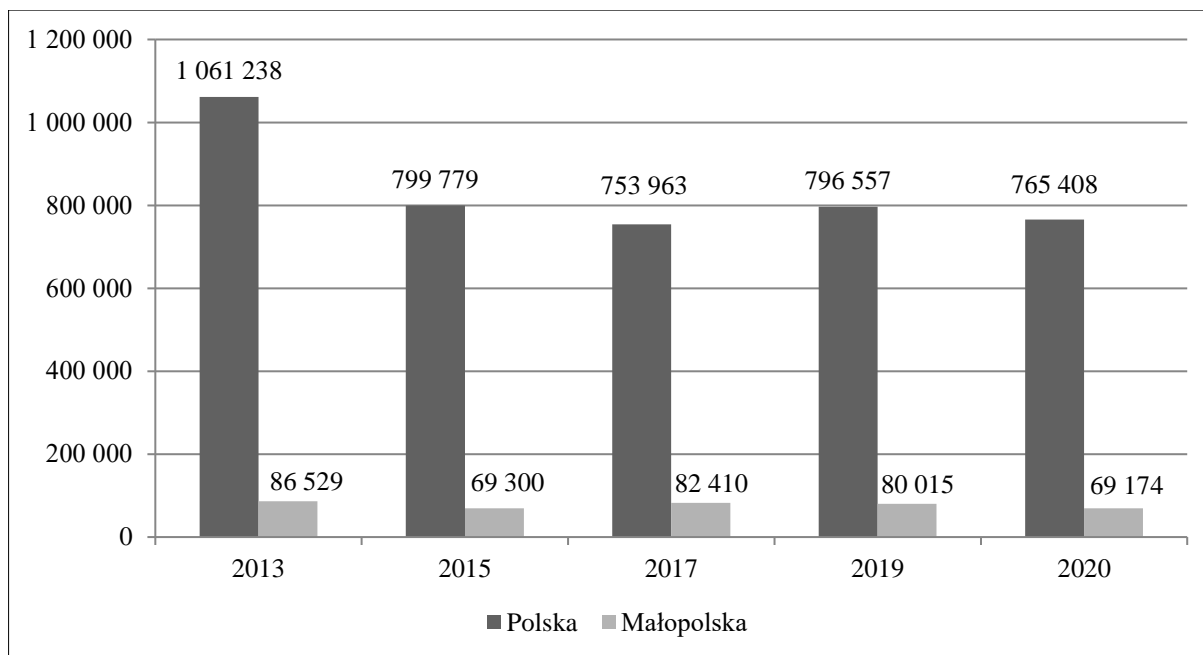
Źródło: <https://www.sw.gov.pl/strona/statystyka--miesieczna> (dostęp: 18.09.2022).

Orzeczenia te stanowią ok. 6% wszystkich orzeczeń wykonywanych w polskich jednostkach penitencjarnych określonych w kodeksie karnym, a dotyczą częściej mężczyzn niż kobiet (4,17%).

Jednostki penitencjarne to miejsce czasowego odosobnienia sprawców przestępstw, w tym z art. 207 k.k. W związku z tym, że subiektywne poczucie bezpieczeństwa jest, jak wskazano powyżej, stanem świadomości istnienia ochrony przez działaniami „ograniczającym lub całkowicie znoszącymi prawa jednostki zarówno naturalne, jak i wynikające z prawa państwowego” (Karolczak, 2011, s. 15), warto przyjrzeć się tu systemowi ochrony w postaci jednostek penitencjarnych (na przykładzie Małopolski), które stanowią niewątpliwie istotny czynnik dla poczucia bezpieczeństwa ofiar sprawców z art. 207 k.k.

2. Województwo małopolskie jako miejsce funkcjonowania systemu penitencjarnego

Na koniec 2020 roku województwo małopolskie zamieszkiwało 3 410 441 osób, co stanowiło 8,9% ludności kraju i lokowało Małopolskę na 4. miejscu pod względem liczby mieszkańców. Od początku XXI wieku corocznie obserwowano systematyczny wzrost ludności w regionie, jednak jego tempo w ostatnich latach wyraźnie osłabło. W 2019 roku województwo małopolskie było jednym z czterech regionów, w których nastąpiło zwiększenie liczby mieszkańców, a w 2020 roku wzrost zaliczyły tylko dwa województwa (pomorskie i mazowieckie), zaś w Małopolsce odnotowany został spadek w tej kwestii. Liczba przestępstw w województwie małopolskim w 2020 roku spadła aż o 14% w stosunku do 2019 roku. Pod względem liczby przestępstw Małopolska zajmuje 4. miejsce w kraju. Niemniej wskazać należy, że spadek procentowy wyróżnia region spośród większości województw (https://www.malopolska.pl/_userfiles/uploads/Raport%202021-alt.pdf, dostęp: 17.09.2022). Zagadnienie przestępczości w Polsce i Małopolsce w lata 2013-2020 prezentuje wykres 1.

Wykres 1. Przestępczość w Polsce i Małopolsce w latach 2013-2020.

Źródło: opracowanie na podstawie danych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego (https://www.malopolska.pl/_userfiles/uploads/Raport%202021-alt.pdf, dostęp: 18.09.2022).

3. Jednostki penitencjarne województwa małopolskiego – tło historyczne

Poniżej zaprezentowano podstawowe informacje dotyczące historii jednostek penitencjarnych położonych na terenie województwa małopolskiego.

Areszt Śledczy w Krakowie – „należy do najbardziej znanych jednostek penitencjarnych w Polsce. Usytuowany jest w centrum miasta przy ul. Montelupich 7. Zajmuje obszar około 1 ha, otoczony dookoła murem. Na jego terenie znajduje się 8 budynków, z czego 2 to: budynek mieszkalny, wzniesiony na planie łuku, z umieszczoną centralnie klatką schodową, a także budynek administracyjno-szpitalny. Oba zostały zbudowane w latach 1880-1890, zmodernizowano je dopiero w latach siedemdziesiątych XX wieku i aktualnie są wpisane do rejestru zabytków. Pozostałe 6 powstało w latach 1955-1976 i wykorzystywanych jest na cele administracyjno-gospodarcze, a w jednym z nich mieści się organ nadrzędny – Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej w Krakowie, sprawujący nadzór nad wszystkimi jednostkami penitencjarnymi okręgu krakowskiego” (<https://www.sw.gov.pl/strona/opis-areszt-sledczy-w-krakowie>, dostęp: 18.09.2022).

Oddział Zewnętrzny w Krakowie-Nowej Hucie – „w budynku wielofunkcyjnym, oddanym do użytku w 2005 r. – obok oddziału dla skazanych mężczyzn na wyższych kondygnacjach mieszczą się pomieszczenia ambulatorium służby zdrowia oraz magazyny odzieżowe. Na najwyższej kondygnacji usytuowane są pomieszczenia administracji oddziału zewnętrznego” (<https://www.sw.gov.pl/strona/opis-zaklad-karny-w-krakowie-nowej-hucie>, dostęp: 18.09.2022).

Zakład Karny w Tarnowie – „budowę tarnowskiego zakładu karnego rozpoczęto jesienią 1913 roku. Wybuch I wojny światowej (1914-1918) przerwał prace budowlane, które wznowiono dopiero po zakończeniu działań wojennych. Ostatecznie w dniu 29 listopada 1926 r. oddano do użytku więzienie, które wówczas było najnowocześniejszym tego rodzaju obiektem w Europie. W okresie II wojny światowej (1939-1945) obiekt był

wykorzystywany jako przejściowy obóz dla jeńców polskich, a następnie jako więzienie gestapo, stanowiąc punkt zbiorczy więźniów przewożonych tutaj z różnych zakątków kraju. W dniu 14 czerwca 1940 r. Deutsche Strafanstalt Tarnów opuścił pierwszy transport 728 więźniów do KL Auschwitz. Wydarzenie to upamiętnia tablica wmurowana przy wejściu do budynku administracji jednostki. Po zakończeniu II wojny światowej w Zakładzie Karnym w Tarnowie przebywali także więźniowie polityczni, a do 1970 r. również kobiety” (<https://www.sw.gov.pl/strona/opis-zaklad-karny-w-tarnowie>, dostęp: 18.09.2022).

Oddział Zewnętrzny w Tarnowie-Mościcach – „funkcjonuje od 1963 roku. Początkowo stanowił Podośrodek Pracy Więźniów ZK w Tarnowie. W 1969 roku uzyskał status jednostki samodzielnej. Zarządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 listopada 2021 roku (Dz.U.MS z 2021 r., poz. 287) z dniem 1 grudnia 2021 roku utworzono Oddział Zewnętrzny w Tarnowie Mościcach, podległy dyrektorowi Zakładu Karnego w Tarnowie. Celem powołania ZK w Tarnowie-Mościcach (dawniej Tarnowie-Świerczkowie, a obecnie OZ) było zapewnienie pracowników dla sąsiadujących z więzieniem Zakładów Azotowych i innych kontrahentów. W latach siedemdziesiątych na terenie jednostki powstała przywięzienna szkoła, a w osiemdziesiątych filia Gospodarstwa Pomocniczego ZK Tarnów, które funkcjonowały do początku lat dziewięćdziesiątych. Po 1990 roku stan skazanych zatrudnionych znacznie zmalał, co spowodowało rozbudowę bazy do zajęć kulturalno-oświatowych oraz sportowych, które w szerokim zakresie prowadzone są do dnia dzisiejszego” (<https://www.sw.gov.pl/strona/opis-zaklad-karny-w-tarnowie-moscicach>, dostęp: 18.09.2022).

Zakład Karny w Nowym Sączu – „korzenie historii Zakładu Karnego w Nowym Sączu wrastają głęboko w dzieje miasta. W południowo-zachodnim narożniku nowo lokowanego grodu, jako letnią rezydencję w Dolinie Dunajca, usytuowali swój dwór biskupi krakowscy. W XVII wieku, podczas pożaru miasta, dwór uległ całkowitemu zniszczeniu. Na jego ruinach starosądeckie klaryski rozpoczęły budowę obiektu, który miał się stać ich filią na terenie Nowego Sącza. W 1732 roku odstąpiły częściowo wyciągnięte mury oo. pijarom, którzy już w następnym roku ukończyli budowę, tworząc dwupiętrowe kolegium z małym kościołem. W 1786 roku zakon został przez austriackiego zaborcę zlikwidowany, a po pijarach został tylko zapis w historii i nazwa ulicy: Pijarska. Po kasacie klasztor zamieniono na magazyny wojskowe i urząd cyrkularny. W latach 1818-1855 mieściło się tutaj pierwsze nowosądeckie gimnazjum, a od roku 1855 do chwili obecnej obiekt ten pełni funkcję więzienia. Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę w roku 1918, sądecka jednostka funkcjonowała jako więzienie karno-śledcze II kategorii. Druga wojna światowa to najczarniejsza karta w historii więzienia, wtedy obiekty sądeckiej jednostki stały się miejscem kaźni i tortur polskich patriotów. Przypomina o tym obelisk przy moście kolejowym nad Dunajcem, miejsce straceń 180 zakładników przetrzymywanych i torturowanych w murach więzienia. Po zakończeniu wojny zakład karny funkcjonował jako jednostka penitencjarna dla pierwszy raz karanych. Taki stan pozostawał do roku 1989. Obecnie jednostka penitencjarna w Nowym Sączu jest zakładem karnym typu zamkniętego dla recydywistów penitencjarnych z oddziałem dla tymczasowo aresztowanych” (<https://www.sw.gov.pl/jednostka/zaklad-karny-w-nowym-saczu>, dostęp: 18.09.2022).

Zakład Karny w Nowym Wiśniczu – „mieści się w budynkach odziedziczonych po klasztorze Karmelitów Bosych. Ufundował go jeden z największych magnatów Rzeczypospolitej Polskiej XVII wieku – Stanisław Lubomirski jako wotum za zwycięstwo w bitwie pod Chocimiem. Kasatę Klasztoru Karmelitów Bosych ogłosił dekretem z 1783 r. cesarz Józef II. Budynki klasztorne przeznaczono na ciężkie więzienie, a od 1786 roku mieścił się tu również sąd i mieszkania sędziów. Tutaj przyszedł na świat malarz Juliusz Kossak, syn sędziego sądu karnego Michała. W 1939 roku na początku II wojny światowej, po opanowaniu Polski przez Niemców, więzienie zostało wykorzystane na obóz koncentracyjny – do czasu założenia obozu w Auschwitz. Kościół klasztorny był systematycznie dewastowany, a potem rozebrany. W 1940 roku Niemcy, aby uczcić aneksję Danii urządzili imprezę na wzór germańskiego święta Walpurgii. Część kościoła została wówczas spalona. Wiśnickie więzienie funkcjonuje w różnych formach od ponad 230 lat. XVII-wieczna zabudowa wzbogaciła się o budynki wzniesione przez Austriaków na bazie murów obronnych. Dramatycznym wątkiem najnowszej historii jednostki był bunt więźniów i zajęcie zakładu w 1989 roku. Dzięki negocjacjom podjętym przez kierownictwo więzienia, wystąpienie skazanych zakończyło się bezkrwawo. Należy wspomnieć również o generalnym remoncie więzienia, jaki miał miejsce w 1990 roku. Wtedy to budynki zostały skanalizowane i doprowadzono instalacje c.o. do każdej celi mieszkalnej. Jednostka mieszcząca się w zabytkowym budynku wymaga prowadzenia stałej modernizacji i remontów, których celem jest systematyczna poprawa warunków odbywania kary. W latach 2014-2015 jednostka została poddana gruntownemu remontowi. Korzystając ze środków zewnętrznych, wykonano termomodernizację całego obiektu, wymieniono oświetlenie na nowoczesne, czyniąc go nie tylko bardziej funkcjonalnym, ale przede wszystkim tańszym w eksploatacji. W roku 2020 oddano do użytku nowy pawilon penitencjarny, w którym znajduje się 60 czteroosobowych cel mieszkalnych” (<https://www.sw.gov.pl/strona/opis-zaklad-karny-w-nowym-wisniczu>, dostęp: 18.09.2022).

Zakład Karny w Trzebini – „pierwszą jednostką penitencjarną na terenie powiatu chrzanowskiego był, powołany końcem lat czterdziestych, Ośrodek Pracy Więźniów przy krakowskim areszcie śledczym. Skazani zajmowali baraki, które istnieją do dzisiaj i służą za mieszkania socjalne. Byli wtedy zatrudniani w mieszczącej się na terenie Trzebini, nieistniejącej już, kopalni węgla kamiennego „Siersza”. W 1950 roku, jako Oddział Zewnętrzny nr 1 Aresztu Śledczego w Krakowie-Podgórzu, ośrodek został przeniesiony do Gaja. Skazani byli umieszczeni w czteropiętrowym, również istniejącym do dzisiaj, bloku na os. Awaryjnym (obecnie Jana Pawła II). Średnio przebywało tam 150 osób. Skazani pracowali przy budowach na zlecenie krakowskiej firmy EnergoPrzem, a od 1970 roku dla katowickiego Prinż-u. W oddziałach zewnętrznych pracowali skazani młodociani (którzy nie przekroczyli 21. roku życia), pierwszy raz karani, mający zasądzone wyroki nie dłuższe niż 5 lat. W 1972 roku, przy Przedsiębiorstwie Robót Kolejowych nr 9 w Krakowie (baza w Trzebini), stanowiącym własność PKP, zostało zaadaptowanych kilka baraków na rzecz powstającego Oddziału Zewnętrznego nr 2 AŚ Kraków. Był to ten teren przy ulicy Słowackiego, na którym dzisiaj mieści się Zakład Karny. Dwa lata później, w 1974 roku, został zlikwidowany OZ nr 1 w Gaju. Osadzonych i funkcjonariuszy przeniesiono do mogącego pomieścić 200 osób OZ w Trzebini i innych jednostek więziennictwa w Krakowie. Po wprowadzeniu reformy administracyjnej i powołaniu 49 województw Trzebiński OZ zaczął podlegać Okręgowemu Zarządowi Zakładów Karnych w Katowicach. W listopadzie 1977 roku OZ przy ul. Słowackiego został przekształcony

w Ośrodek Przystosowania Społecznego. Zmieniła się wówczas struktura osadzonych i system wykonywania kary pozbawienia wolności. Zamiast odbywających karę po raz pierwszy, w Trzebini zostali umieszczeni recydywiści penitencjarni po odbyciu kary pozbawienia wolności. Mieli oni być poddawani „szczególnemu oddziaływaniu resocjalizacyjnemu”, mającemu im pomóc w powrocie do życia w społeczeństwie. Okres pobytu w takim ośrodku nie mógł być krótszy niż dwa lata ani dłuższy niż 5 lat. Pierwszym Naczelnikiem OPS, wydelegowanym z Aresztu Śledczego w Katowicach, został mjr Adam Bryda. Dnia 1 marca 1982 roku na Naczelnika został powołany mjr Jan Świder kierujący jednostką do 1999 roku. Od tego czasu położono duży nacisk na oddziaływania wychowawcze oraz działania kulturalno-oświatowe. Początkiem lat dziewięćdziesiątych XX wieku nastąpiły znaczące zmiany struktury organizacyjnej więziennictwa. Powstały Rejonowe Areszty Śledcze, a później Okręgowe Inspektoraty Służby Więziennej. Zmiany w podziale administracyjnym kraju sprawiły, że „trzebińskie więzienie” z czasem trafiło ponownie do struktury administracyjnej krakowskiego RAŚ przy ul. Montelupich 7, a obecnego OISW. Od 1 czerwca 1990 roku, z chwilą likwidacji OPS-ów, jednostka zmieniła swój status na zakład karny, o charakterze otwartym i półotwartym dla odbywających karę po raz pierwszy oraz młodocianych. W sposób znaczący zmieniła się również struktura administracyjna samego zakładu karnego” (<https://www.sw.gov.pl/strona/opis-zaklad-karny-w-trzebini>, dostęp: 18.09.2022).

Zakład Karny w Wadowicach – „więzienie położone jest w centrum Wadowic. Składa się z pawilonu mieszkalnego oraz administracyjnego. Te dwa budynki połączone są łącznikiem komunikacyjnym. Pawilon mieszkalny składa się z 3 oddziałów mieszkalnych, a w piwnicach tego starego obiektu (więzienie to budowano wraz z przyległym sądem w latach 1872-1876) znajduje się m.in. centrum k-o, biblioteka, sala do terapii zajęciowej oraz sala do ćwiczeń rekreacyjnych” (<https://www.sw.gov.pl/strona/opis-zaklad-karny-w-wadowicach>, dostęp: 30.06.2022). „W dniu 1 lutego 1979 r. około godziny osiemnastej czwórka osadzonych, pracujących wtedy w hali produkcyjnej Zakładu Karnego, podjęła próbę ucieczki. W jednostce ogłoszono alarm... Podczas zatrzymania uciekinierów zostało zamordowanych dwóch funkcjonariuszu wadowickiego więzienia. Do ucieczki nie doszło. Podczas pełnienia służby zginęli: śp. st. sierż. Władysław Stopa i śp. st. sierż. Ryszard Tatar” (<https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/zaklad-karny-w-wadowicach-czterdziesta-rocznica-smierci-wadowickich-funkcjonariuszy>, dostęp: 30.06.2022).

4. Gwarancja skuteczności

Zgodnie z danymi ukazanymi w tabeli 2, pojemność jednostek penitencjarnych położonych na terenie Małopolski wynosi 4 141. Oddziały mieszkalne, którymi dysponują areszty śledcze, zakłady karne i oddziały zewnętrzne, mogą pomieścić 3 964 osadzonych. Pozostałe miejsca to izby chorych (56 miejsc), cele izolacyjne (17 miejsc), miejsca dla niebezpiecznych (30 miejsc) i szpital (74 miejsca). Każda z wymienionych jednostek posiada własną specyfikę, w związku z czym w dalszej części niniejszego artykułu dokonano ich charakterystyki.

Tabela 2

Pojemność jednostek penitencjarnych województwa małopolskiego (stan na dzień 16 września 2022 roku)

Jednostka penitencjarna	Pojemność					
	łącznie	cele mieszkalne	izby chorych	cele izolacyjne	cele dla niebezpiecznych	miejsca szpitalne
AŚ w Krakowie	621	611	6	2	2	-
Szpital AŚ w Krakowie	77	3	-	-	-	74
OZ w Krakowie-Nowej Hucie	326	318	7	1	-	-
ZK w Tarnowie	1 035	997	4	6	28	-
OZ w Tarnowie-Mościcach	377	368	8	1	-	-
ZK Nowy Sącz	445	437	6	2	-	-
ZK Nowy Wiśnicz	636	615	17	4	-	-
ZK Trzebinia	312	308	4	-	-	-
ZK Wadowice	312	307	4	1	-	-
SUMA	4 141	3 964	56	17	30	74

Źródło: <https://sw.gov.pl/assets/95/46/78/0e641c24e0119572bf038f72083cce3defbf1f5d.pdf> (dostęp: 18.09.2022).

Areszt Śledczy w Krakowie – „przeznaczony jest dla wszystkich kategorii tymczasowo aresztowanych mężczyzn i kobiet”. W Szpitalu Aresztu Śledczego w Krakowie funkcjonują dwa oddziały: wieloprofilowy zachowawczy oraz psychiatrii sądowej. „Podstawowym zadaniem Aresztu Śledczego jest zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania karnego, zapobieganie wzajemnej demoralizacji i zapewnienie bezpieczeństwa osadzonym. Realizacji tych zadań podporządkowany jest układ organizacyjny jednostki. Oprócz typowego dla jednostek penitencjarnych podziału na pionów służb, takich jak np.: dział penitencjarny, ochrony czy kwatermistrzowski, w strukturze Aresztu Śledczego w Krakowie funkcjonują również: Ośrodek Diagnostyczny, w którym przeprowadzane są badania psychologiczne; Oddział Psychiatrii Sądowej (27 miejsc, w tym 5 miejsc dla chorych psychicznie skazanych wymagających leczenia szpitalnego); Oddział Wieloprofilowy Zachowawczy posiadający 49 łóżek, który przyjmuje również chorych z alkoholowymi zespołami abstynencyjnymi; Pracownia RTG, USG i gastrokopii; Pracownia analityczna; Apteka Zakładowa – Okręgowa; Program Metadonowy – funkcjonujący od początku 2003 r. pierwszy w polskich jednostkach penitencjarnych program leczenia substytucyjnego chorych uzależnionych od dożylnie stosowanych opiatów realizowany przy współpracy z Poradnią Leczenia Uzależnień Wojewódzkiego Szpitala Specjalistycznego im. Rydygiera w Krakowie, Krajowym Biurem do Spraw Przeciwdziałania Narkomanii oraz Instytutem Psychiatrii i Neurologii w Warszawie. Zaznaczyć należy, iż wyżej wymienione komórki organizacyjne świadczą usługi nie tylko na rzecz tutejszej jednostki, ale również jednostek penitencjarnych z terenu całego inspektoratu krakowskiego, a nawet, jak to ma miejsce w przypadku Oddziału Psychiatrii Sądowej, kilku województw południowej Polski” (<https://www.sw.gov.pl/strona/opis-areszt-sledczy-w-krakowie>, dostęp: 18.09.2022).

Oddział Zewnętrzny w Krakowie-Nowej Hucie – „Oddział Zewnętrzny Aresztu Śledczego w Krakowie-Nowej Hucie jest jednostką: a) typu półotwartego dla skazanych mężczyzn odbywających karę po raz pierwszy oraz dla młodocianych, – typu półotwartego dla skazanych kobiet odbywających karę po raz pierwszy, dla młodocianych oraz dla recydywistek penitencjarnych; b) typu otwartego dla skazanych kobiet odbywających karę po raz pierwszy, dla młodocianych oraz dla recydywistek penitencjarnych. Ponadto Oddział Zewnętrzny przeznaczony jest dla skazanych kobiet i skazanych mężczyzn chorych na cukrzycę insulinozależną oraz dla skazanych kobiet poruszających się na wózku inwalidzkim. Poszczególne oddziały męskie mieszczą się w trzech budynkach, dwóch parterowych oraz w parterowej kondygnacji wielofunkcyjnego budynku. Oddziały kobiece natomiast znajdują się w piętrowym budynku oddzielonym odpowiednimi zabezpieczeniami od części męskiej” (<https://www.sw.gov.pl/strona/opis-zaklad-karny-w-krakowie-nowej-hucie>, dostęp: 18.09.2022).

Zakład Karny w Tarnowie – „jest zakładem karnym typu zamkniętego, przeznaczonym dla mężczyzn odbywających karę po raz pierwszy, z oddziałami typu: zamkniętego dla skazanych młodocianych, zamkniętego dla recydywistów penitencjarnych, półotwartego i otwartego dla recydywistów penitencjarnych oraz oddziału dla tymczasowo aresztowanych. Na terenie jednostki funkcjonuje oddział terapeutyczny dla skazanych uzależnionych od alkoholu. Pojemność jednostki wynosi 1 035 miejsc. W jednostce mogą przebywać osadzeni stwarzający poważne zagrożenie społeczne albo stwarzający poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu, dla których wydzielono odrębny oddział zapewniający ich wzmożoną ochronę. Jednostka przystosowana jest do pobytu w niej chorych na cukrzycę insulinozależną. W jednostce celem realizacji zadań ustawowych powołano trzy Oddziały Penitencjarne, przy czym w Oddziale Penitencjarnym I i II przebywają osadzeni zakwalifikowani do zakładu karnego zamkniętego i tymczasowo aresztowani. III Oddział Penitencjarny realizuje zadania wyłącznie wobec skazanych skierowanych do oddziału półotwartego i otwartego. (...) W obecnej chwili Zakład Karny w Tarnowie jest drugą pod względem pojemności jednostką okręgu krakowskiego” (<https://www.sw.gov.pl/strona/opis-zaklad-karny-w-tarnowie>, dostęp: 18.09.2022).

Oddział Zewnętrzny w Tarnowie-Mościcach – „jest jednostką typu półotwartego z oddziałem typu otwartego przeznaczoną dla mężczyzn, recydywistów penitencjarnych. (...) Po 1990 roku stan skazanych zatrudnionych znacznie zmalał, co spowodowało rozbudowę bazy do zajęć kulturalno-oświatowych i sportowych, które w szerokim zakresie prowadzone są do dnia dzisiejszego. (...) Obecnie w Oddziale Zewnętrznym w Tarnowie-Mościcach realizowanych jest kilkanaście programów resocjalizacyjnych adresowanych do różnych grup osadzonych. Priorytetem dla jednostki jest jednak zatrudnienie, dlatego z zaangażowaniem realizujemy zainicjowany w 2016 r. i realizowany przez Służbę Więzienną program Praca Dla Więźniów. Podejmujemy szerokie działania mające na celu stałe pozyskiwanie nowych miejsc pracy dla skazanych. Służba Więzienna z OZ w Tarnowie Mościcach zatrudnia poza terenem zakładu blisko 100 skazanych. Obecnie z Oddziału Zewnętrznego w Tarnowie Mościcach co dzień wychodzi do pracy u kontrahentów zewnętrznych kilka grup osadzonych liczących od kilku do kilkunastu osób. Skazani pracują między innymi przy produkcji maszyn i urządzeń, segregacji odpadów czy też w firmach zajmujących się branżą budowlaną” (<https://www.sw.gov.pl/strona/opis-zaklad-karny-w-tarnowie-moscicach>, dostęp: 18.09.2022).

Zakład Karny w Nowym Sączu – „jest zakładem karnym typu zamkniętego dla recydywistów penitencjarnych z oddziałem dla tymczasowo aresztowanych. Przy jednostce swoją siedzibę ma krakowska Grupa Interwencyjna Służby Więziennej” (<https://www.sw.gov.pl/jednostka/zaklad-karny-w-nowym-saczu>, dostęp: 18.09.2022).

Zakład Karny w Nowym Wiśniczu – „jest jednostką typu zamkniętego dla mężczyzn recydywistów penitencjarnych. Pojemność jednostki wynosi 636 osadzonych. Administracyjnie podlega Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Krakowie. Jednostka znajduje się na terenie województwa małopolskiego w powiecie bocheńskim. (...) W wiśnickim więzieniu zatrudnionych jest 224 funkcjonariuszy Służby Więziennej i 30 pracowników cywilnych (w sumie 16 etatów, w tym 7 etatów nauczycielskich). Na terenie jednostki funkcjonuje oddział terapeutyczny dla skazanych uzależnionych od alkoholu o pojemności 34 miejsc. W dniu 14.07.1978 roku powołany został Zespół Szkół przy ZK Nowy Wiśnicz. Średnio w każdym roku szkolnym kształci około 100 osadzonych na poziomie Liceum Ogólnokształcącego, Zasadniczej Szkoły Zawodowej o kierunku monter-elektronik i blacharz, a od roku szkolnego 2012/2013 powołano Gimnazjum. Po zakończeniu nauki w szkole średniej osadzeni mają możliwość przystąpienia do zdania egzaminu maturalnego. Egzamin ten odbywa się na ogólnych zasadach, jak w szkołach wolnościowych. Służba Więzienna zatrudniona w tutejszej jednostce przywiązuje dużą wagę do prowadzenia oddziaływań resocjalizacyjnych. Prowadzone są programy readaptacyjne, w których udział bierze grupa osadzonych wyselekcjonowana ze względu na określony problem (nadużywanie substancji psychoaktywnych, przemoc domową, problemy z kontrolowaniem emocji itp.), oraz współpracujemy z instytucjami, których charakter pracy jest pomocny w prowadzonych oddziaływaniach. Wśród nich należy wymienić przede wszystkim: Wspólnota Anonimowych Alkoholików, Wspólnota Anonimowych Narkomanów, Ośrodek Interwencji Kryzysowej z Bochni, Caritas Diecezji Tarnowskiej i Powiatowy Urząd Pracy w Bochni oraz Wojewódzki Urząd Pracy z Krakowa. Corocznie osadzonym proponuje się udział w kursach zawodowych organizowanych na terenie jednostki. Z tej formy doksztalcenia kursowego korzysta rocznie około 80 osadzonych w różnych zawodach, głównie budowlanych. Skazani mają możliwość podjęcia pracy na terenie zakładu karnego oraz na rzecz firm prywatnych poza terenem zakładu karnego. Wszyscy skazani mają możliwość korzystania ze świetlic, a za zgodą Dyrektora i po pozytywnej opinii lekarza z sali do zajęć rekreacyjnych. W okresie letnim prowadzone są zajęcia sportowe. Funkcjonuje dobrze wyposażona biblioteka centralna. W jednostce znajduje się kaplica rzymsko-katolicka, w której odprawiane są nabożeństwa, a ponadto skazani odbywają spotkania z przedstawicielami innych kościołów i związków wyznaniowych. (...) Od 2018 r. w Zakładzie Karnym w Nowym Wiśniczu znajduje się również Zespół Terenowy Systemu Dozoru Elektronicznego, który w roku 2020 został przekształcony w Dział Dozoru Elektronicznego. Funkcjonariusze wchodzący w skład Zespołu Terenowego zajmują się wykonywaniem zadań w zakresie Systemu Dozoru Elektronicznego (SDE), który jest nowoczesnym, nieizolacyjnym, efektywnym i bezpiecznym systemem wykonywania kar, środków karnych i środków zabezpieczających. Do zadań działu należy przede wszystkim wykonywanie czynności materialno-technicznych, takich jak sprawdzanie warunków technicznych do odbywania kary w SDE, instalacje, deinstalacje i kontrole urządzeń monitorujących, a także wizyty związane z naruszeniem warunków odbywania kary w SDE przez skazanego. Funkcjonariusze czynności

materialno-techniczne związane z obsługą SDE realizują na terenie całego województwa małopolskiego, a także części województwa śląskiego, świętokrzyskiego i podkarpackiego” (<https://www.sw.gov.pl/strona/opis-zaklad-karny-w-nowym-wisniczu>, dostęp: 18.09.2022).

Zakład Karny w Trzebini – „W Zakładzie Karnym w Trzebini przebywają skazani odbywający karę po raz pierwszy w warunkach zakładu typu półotwartego oraz skazani młodociani. Zakład posiada też kilkudziesięcioosobowy oddział otwarty. Aktualnie jednostka penitencjarna posiada 330 miejsc dla osób pozbawionych wolności. Wskutek intensywnie prowadzonych oddziaływań penitencjarnych oraz coraz szerszej współpracy Służby Więziennej z samorządami terytorialnymi, organizacjami pozarządowymi o charakterze charytatywnym oraz kościołami i związkami wyznaniowymi trzebiński zakład karny aktywnie włączył się w życie społeczności lokalnej” (<https://www.sw.gov.pl/strona/opis-zaklad-karny-w-trzebini>, dostęp: 18.09.2022).

Zakład Karny w Wadowicach – „jest jednostką typu zamkniętego, przeznaczoną dla mężczyzn recydywistów penitencjarnych (posiadających podgrupy klasyfikacyjne R-1/z i R-1/p). W zakładzie znajduje się ponadto oddział dla tymczasowo aresztowanych. W oddziale dla tymczasowo aresztowanych przebywają osadzeni będący do dyspozycji następujących organów: SR i PR w Wadowicach, SR i PR w Oświęcimiu, SR i PR w Suchej Beskidzkiej, SR i PR w Myślenicach, SR i PR w Olkuszu, SR i PR w Chrzanowie. Ustalona pojemność zakładu wynosi 312 miejsc. Więzienie położone jest w centrum Wadowic. Składa się z pawilonu mieszkalnego oraz administracyjnego. Te dwa budynki połączone są łącznikiem komunikacyjnym. Pawilon mieszkalny składa się z 3 oddziałów mieszkalnych, a w piwnicach tego starego obiektu (...) znajduje się m.in. centrum k-o, biblioteka, sala do terapii zajęciowej oraz sala do ćwiczeń rekreacyjnych. W oddziałach mieszkalnych osadzeni mają do dyspozycji 2 świetlice oraz kaplicę pw. św. Rafała Kalinowskiego poświęconą w dniu 22 października 2007 roku przez Metropolitę Krakowskiego ks. Kardynała Stanisława Dziwisza. Przy zakładzie karnym funkcjonuje również Mazowiecka Instytucja Gospodarki Budżetowej w Warszawie o/Wadowice, zajmująca się w głównej mierze produkcją meblarską (m.in. produkcją mebli biurowych, wyposażenia cel mieszkalnych w sprzęt kwaterunkowy etc.) i w mniejszym zakresie, metalową” (<https://www.sw.gov.pl/strona/opis-zaklad-karny-w-wadowicach>, dostęp: 18.09.2022).

Mając na uwadze powyższe charakterystyki – zaczerpnięte ze stron internetowych analizowanych jednostek penitencjarnych – można uznać, że jednostki województwa małopolskiego zdają się zabezpieczać potrzebę bezpieczeństwa mieszkańców tego regionu. W celu uporządkowania zebranych informacji, w tabeli 3 zaprezentowano dane świadczące o wszechstronności jednostek działających na obszarze Małopolski.

Tabela 3

Jednostki penitencjarne województwa małopolskiego z uwzględnieniem istotnych zmiennych

Lp.	Nazwa jednostki	areszt	zk typu zamkniętego	zk typu półotwartego	zk typu otwartego	Pojemność				Rodzaje populacji*			
						<600		>600		P	R	M	kobiety
						<199	200-599	600-999	>1000				
1.	AŚ w Krakowie	X						X		X	X	X	X
2.	OZ w Krakowie-Nowej Hucie			X			X			X	X	X	X
3.	ZK w Tarnowie	X	X	X	X				X	X	X	X	
4.	OZ w Tarnowie-Mościcach			X	X		X				X		
5.	ZK Nowy Sącz	X	X				X				X		
6.	ZK Nowy Wiśnicz	X	X					X			X		
7.	ZK Trzebinia			X	X		X			X		X	
8.	ZK Wadowice	X	X				X						

* P – skazani po raz pierwszy, R – recydywiści penitencjarni, M – młodociani

Źródło: opracowanie własne na podstawie Zarządzenie Nr 85/2021 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 12 grudnia 2021 r. w sprawie określenia przeznaczenia zakładów karnych i aresztów śledczych oraz informacja o zaludnieniu jednostek penitencjarnych (<https://www.sw.gov.pl/strona/statystyka>, dostęp: 18.09.2022).

5. Badania własne

Na podstawie doświadczenia zawodowego, zdobytego podczas pracy ze studentami, autor artykułu skłonny jest uznać, że kwestie związane z rolą systemu penitencjarnego w bezpieczeństwie państwa czy regionu często stanowią dla nich nowe, dotąd nieznanne, obszary. Większość z rozpytywanych przez niego studentów zna jedynie podstawowe informacje dotyczące funkcjonowania Służby Więziennej, jednak nie prowadził w tym zakresie szczegółowych obliczeń.

Na potrzeby niniejszego opracowania Autor dokonał sprawdzenia poziomu orientacji i zainteresowania tą problematyką mieszkańców Krakowa. Uzyskane w toku badań wyniki potwierdziły jego przypuszczenia i wnioski poczynione w toku pracy ze studentami.

Badani oceniali poziom zaawansowania swojej wiedzy teoretycznej, dotyczącej:

- 1) miejsca Służby Więziennej w systemie bezpieczeństwa RP;
- 2) lokalizacji jednostek penitencjarnych funkcjonujących w województwie małopolskim;
- 3) przeznaczenia poszczególnych jednostek penitencjarnych funkcjonujących w województwie małopolskim.

Wskazywali także, czy pozostają zainteresowani rozszerzaniem swojej wiedzy z zakresu funkcjonowania systemu penitencjarnego RP.

Celem badań było więc poznanie oceny Małopolan w zakresie poziomu własnej wiedzy, dotyczącej lokalnego systemu penitencjarnego oraz stopnia zainteresowania respondentów eksplorowaną przez Autora problematyką. Badania sondażowe zostały przeprowadzone przy pomocy kwestionariusza ankiety w grupie osób będących mieszkańcami Małopolski, a dokonano tego w miejscach publicznych, takich jak dworzec autobusowy, dworzec kolejowy oraz główne arterie miast.

Przebadanych zostało 100 respondentów (50 kobiet i 50 mężczyzn). Najlicniejszą grupę – 46 osób, stanowiły jednostki w wieku od 41 do 50 lat. Niespełna o połowę mniejsza grupa badanych, 25 osób, deklarowała przynależność do kategorii wiekowej mieszczącej się w przedziale: 51 lat i więcej. Ponadto 11 osób było w wieku 31-40 lat. Respondentów poniżej 30. roku życia było 18. Wśród ankietowanych dominowały osoby legitymujące się wykształceniem wyższym – 40. Respondentów z wykształceniem średnim było 31. Najmniej liczną grupę stanowili badani posiadający wykształcenie zawodowe – 29 osób.

W pierwszym pytaniu respondenci określali poziom własnej znajomości miejsca Służby Więziennej w systemie bezpieczeństwa RP. Jak wynika z uzyskanych danych, najczęściej badanych oceniło stan swojej wiedzy w tym zakresie jako bardzo niski i niski (w sumie 81 osób). Wysoko oceniło stan swojej wiedzy 19 osób, a na przeciętny poziom wskazało 10 badanych. W tabeli 4 zaprezentowane zostały szczegółowe dane.

Tabela 4

Ocena własnej znajomości miejsca Służby Więziennej w systemie bezpieczeństwa RP (N=100)

Jak ocenia P. poziom własnej znajomości miejsca Służby Więziennej w systemie bezpieczeństwa RP?	Liczba
bardzo wysoki	4
wysoki	5
przeciętny	10
niski	39
bardzo niski	42
Ogółem	100

Źródło: opracowanie własne.

W drugim pytaniu badani określali poziom własnej wiedzy z zakresu lokalizacji jednostek penitencjarnych funkcjonujących w województwie małopolskim. Jak wynika z uzyskanych danych, najczęściej badanych oceniło stan swojej wiedzy w tym zakresie jako bardzo niski i niski (w sumie 86 osób). Wysoko oceniły stan swojej wiedzy jedynie 2 osoby, a na przeciętny poziom wskazało 102 badanych. W tabeli 5 ukazano szczegółowe dane.

Tabela 5

Ocena własnej znajomości lokalizacji jednostek penitencjarnych funkcjonujących w województwie małopolskim (N=100)

Jak ocenia P. poziom własnej wiedzy dotyczącej lokalizacji jednostek penitencjarnych funkcjonujących w województwie małopolskim?	Liczba
bardzo wysoki	0
wysoki	2
przeciętny	12
niski	35
bardzo niski	51
Ogółem	100

Źródło: opracowanie własne.

W trzecim pytaniu badani określali poziom własnej wiedzy z zakresu funkcjonowania systemu penitencyjnego RP. Jak wynika z uzyskanych danych, najczęściej badanych oceniło stan swojej wiedzy w tym zakresie jako bardzo niski i niski (w sumie 60 osób). Wysoko oceniło stan swojej wiedzy 14 osób, natomiast na przeciętny poziom wskazało 26 respondentów. W tabeli 6 przedstawiono szczegółowe dane.

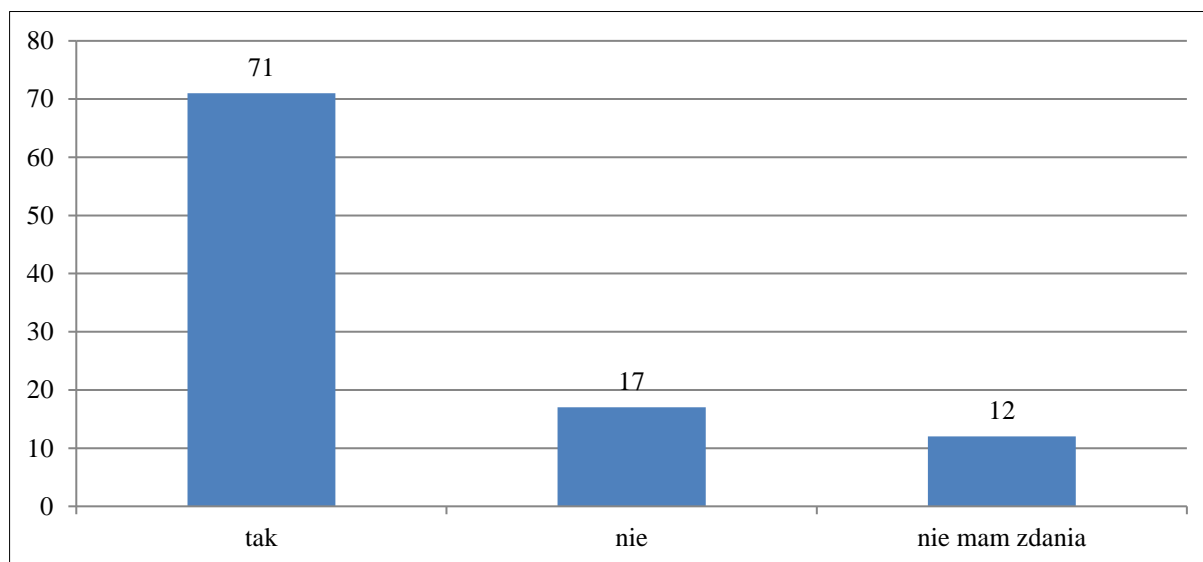
Tabela 6

Ocena wiedzy własnej z zakresu funkcjonowania systemu penitencyjnego RP (N=100)

Jak ocenia P. poziom własnej wiedzy z zakresu funkcjonowania systemu penitencyjnego RP?	Liczba
bardzo wysoki	0
wysoki	14
przeciętny	26
niski	34
bardzo niski	26
Ogółem	100

Źródło: opracowanie własne.

Badani wskazywali też, czy pozostają zainteresowani rozszerzaniem swojej wiedzy z zakresu funkcjonowania systemu penitencyjnego RP. Jak wynika z uzyskanych danych, większość, gdyż 71, badanych werbalizowało takie zainteresowanie. Odmiennego zdania było 17 ankietowanych, a 12 z nich nie miało zdania w tym przedmiocie. Na wykresie 2 zaprezentowano szczegółowe dane.

Wykres 2. Czy jest P. zainteresowana/y rozszerzaniem swojej wiedzy z zakresu funkcjonowania systemu penitencyjnego RP?

Źródło: opracowanie własne.

Reasumując, można zatem stwierdzić, że przeprowadzone badania potwierdziły zapotrzebowanie na wiedzę z zakresu funkcjonowania systemu penitencyjnego w województwie małopolskim, co utwierdza Autora w przekonaniu, że gromadzone w tym przedmiocie materiały i dokonywane analizy mogą cieszyć się zainteresowaniem szerokiej grupy odbiorców i powinny stanowić przedmiot dalszych badań naukowych.

Podsumowanie

W artykule dokonano zobrazowania wybranych elementów systemu penitencjarnego funkcjonującego na terenie Małopolski. Województwo to nie posiada własnego systemu penitencjarnego, a działa w ramach systemu wspólnego dla całego państwa. Na omawianym terenie funkcjonuje areszt śledczy, pięć zakładów karnych i dwa oddziały zewnętrzne, a także jeden szpital więzienny.

Poczynione ustalenia teoretyczne i zrealizowane badania własne pozwalają na sformułowanie kilku wniosków. Diagnoza możliwości i zasobów tych jednostek wskazuje na wysoki stopień samowystarczalności, a także potencjał niezbędny do zapewnienia bezpieczeństwa mieszkańców tego regionu. Przeprowadzone badania własne uwidaczniają z kolei brak wiedzy zdecydowanej większości respondentów w zakresie systemu penitencjarnego funkcjonującego na terenie Małopolski, co niewątpliwie wpływa na ich subiektywne poczucie bezpieczeństwa.

Sprawnie działający system penitencjarny na terenie województwa małopolskiego to element systemu bezpieczeństwa państwa, służący profilaktyce przestępczości, a także zwiększaniu poczucia bezpieczeństwa mieszkańców, w tym także tych, którzy zostali dotknięci konsekwencjami przemocy domowej. Wobec powyższego konieczne wydaje się podejmowanie działań zwiększających wśród obywateli stan świadomości istnienia systemu penitencjarnego, cechującego się wysokim poziomem skuteczności.

Bibliografia

- Blonka-Szkwarkowska, I. (2011). Służba Więzienna jako element systemu bezpieczeństwa państwa. W: Z. Piątek, S. Olearczyk (red.), *Służba Więzienna w systemie obronnym państwa* (s. 75-81). Warszawa: Stowarzyszenie Ruch Wspólnot Obronnych.
- Jakubczak, R., Flis, J. (2006). *Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku*. Warszawa: Wydawnictwo Bellona.
- Karolczak, K. (2011). Bezpieczeństwo jednostki i narodu – mrzonka czy realność w XXI wieku. W: K. Liedel, P. Piasecka, T.R. Aleksandrowicz (red.), *Bezpieczeństwo w XXI wieku. Asymetryczny świat* (s. 11-27). Warszawa: Difin.
- Pospiszyl, I. (2021). *Patologie społeczne i problemy społeczne*. Warszawa: Scholar.
- Zarządzenie Nr 85/2021 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 12 grudnia 2021 r. w sprawie określenia przeznaczenia zakładów karnych i aresztów śledczych.

Wykaz źródeł internetowych:

- <https://sw.gov.pl/assets/95/46/78/0e641c24e0119572bf038f72083cce3defbf1f5d.pdf>.
- https://www.malopolska.pl/_userfiles/uploads/Raport%202021-alt.pdf.
- <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/zaklad-karny-w-wadowicach-czterdziesta-rocznica-smierci-wadowickich-funkcjonariuszy>.
- <https://www.sw.gov.pl/jednostka/zaklad-karny-w-nowym-saczu>.
- <https://www.sw.gov.pl/okreg/okregowy-inspektorat-sluzby-wieziennej-w-krakowie#units>.
- <https://www.sw.gov.pl/strona/opis-areszt-sledczy-w-krakowie>.
- <https://www.sw.gov.pl/strona/opis-zaklad-karny-w-krakowie-nowej-hucie>.
- <https://www.sw.gov.pl/strona/opis-zaklad-karny-w-nowym-wisniczu>.
- <https://www.sw.gov.pl/strona/opis-zaklad-karny-w-tarnowie>.
- <https://www.sw.gov.pl/strona/opis-zaklad-karny-w-tarnowie-moscicach>.
- <https://www.sw.gov.pl/strona/opis-zaklad-karny-w-trzebini>.
- <https://www.sw.gov.pl/strona/opis-zaklad-karny-w-wadowicach>.
- <https://www.sw.gov.pl/strona/statystyka>.

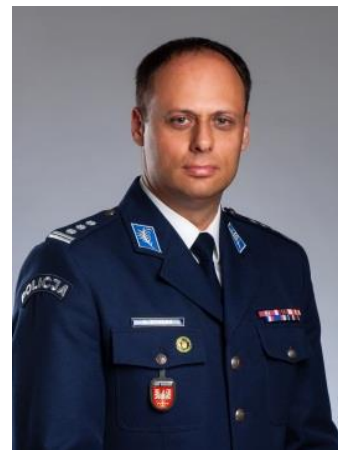
Tytułem podsumowania

Przemoc w rodzinie jest zjawiskiem, któremu trzeba przeciwdziałać i na które należy w odpowiednim czasie skutecznie reagować. Jest to niezwykle poważny problem społeczny, ponieważ dotyka podstawowej komórki, jaką jest rodzina.

Celem Międzynarodowej Konferencji Naukowej pn. „Bezpieczny region – bezpieczna rodzina. Oblicza przemocy domowej – diagnoza i zapobieganie”, zorganizowanej z inicjatywy Komendy Miejskiej Policji w Nowym Sączu przy współpracy z Międzynarodowym Stowarzyszeniem Policji IPA Region Nowy Sącz oraz Akademią Nauk Stosowanych w Nowym Sączu, była diagnoza zjawiska przemocy w rodzinie i sposobów jej zapobiegania, jak również omówienie zmian, jakie zostały wprowadzone (skierowane na sprawców przemocy w rodzinie), zwłaszcza w kontekście realizacji procedury „Niebieskiej Karty”. Konferencja była też okazją do wymiany doświadczeń z zakresu realizacji działań w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie, a także przedstawienia możliwości i wyzwań, jakie są związane z pracą wielu specjalistów wspierających na co dzień rodziny, w których występuje przemoc.

W przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie Policja odgrywa kluczową rolę, a od skuteczności interwencji funkcjonariuszy w dużej mierze zależy, czy pomoc udzielana rodzinie przez inne służby będzie efektywna. Ustawa o Policji z dnia 6 kwietnia 1990 r. w art. 1 określa, że podstawowym zadaniem Policji jest „ochrona życia i zdrowia obywateli oraz mienia przed bezprawnymi zamachami naruszającymi te dobra”. Zapis ten zobowiązuje funkcjonariuszy do podjęcia właściwej i skutecznej reakcji na każdą informację dotyczącą naruszeń czy też próby naruszenia tych dóbr. Jeżeli zatem przez przemoc w rodzinie rozumie się jednorazowe bądź powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa albo dobra osobiste członka rodziny – osoby najbliższej, to funkcjonariusze Policji zobowiązani są do podjęcia adekwatnej reakcji w przypadku jej zaistnienia.

Bezsprzecznie rola Policji w przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie wynika także wprost z zadania Policji zawartego w art. 1 pkt. 2 ppkt 3 Ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, które brzmi: „inicjowanie działań mających na celu zapobieganie popełnianiu przestępstw i wykroczeń oraz zjawiskom kryminogennym i współdziałanie w tym zakresie z organami państwowymi, samorządowymi i organizacjami społecznymi”. Należy podkreślić, że realizacja przez Policję tego zadania nie byłaby na tyle skuteczna, gdyby nie współpraca z instytucjami pozapolicyjnymi, które wskazane są w art. 9d ust. 2 Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.

Zarówno zorganizowana konferencja pn. „Bezpieczny region – bezpieczna rodzina. Oblicza przemocy domowej – diagnoza i zapobieganie”, jak też niniejsze opracowanie na pewno przyczynią się do uzupełnienia obrazu działań podejmowanych przez instytucje tworzące interdyscyplinarny i kompleksowy system pomocy w przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Udział patronów wspierających tę inicjatywę – wśród których znaleźli się Komendant Wojewódzki Policji w Krakowie, Marszałek Województwa Małopolskiego, Prezydent Miasta Nowego Sącza i Starosta Nowosądecki – niewątpliwie wskazuje na niezwykle istotny charakter poruszanych kwestii. Wnioski wysunięte podczas konferencji z pewnością przyczynią się do organizowania jeszcze bardziej skutecznych i adekwatnych do potrzeb działań profilaktycznych oraz pomocowych dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie na Sądecczyźnie.

insp. dr Krzysztof Dymura
Komendant Miejski Policji w Nowym Sączu¹

---

¹ Fotografia: Komenda Miejska Policji w Nowym Sączu.

Kwestia szeroko pojętego bezpieczeństwa, szczególnie na gruncie rodziny – najważniejszej, podstawowej i najstarszej komórki społecznej – to aktualnie jedno z najistotniejszych wyzwań współczesnego świata. Wszelkie bowiem akty przemocy kierowane w stronę drugiego człowieka, głównie słabszego lub młodszego, zadawane przez osoby z najbliższego otoczenia, prowadzą do zachwiania stosunków międzyludzkich i poczucia wartości człowieka, pozbawiając go tego, co dla niego w życiu najważniejsze – bezpieczeństwa, miłości i sprawiedliwości, a tym samym okaleczając go zarówno psychicznie, jak również fizycznie na całe życie. Pomimo świadomości tego, jak zjawisko to ma patologiczny charakter – *Przemoc jest chorobą, która szkodzi wszystkim, którzy jej używają, bez względu na przyczynę* (Ch. Hedges), cyklicznych nowelizacji prawa, a także nieustających starań służb i instytucji działających na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie, niestety problem ten wciąż dotyka ludzi na całym świecie.

Troska o dobro społeczeństwa, a szczególnie o osoby dopiero wkraczające w dorosłe życie, to również cel funkcjonowania Akademii Nauk Stosowanych w Nowym Sączu, dla której to właśnie ta grupa jest najważniejszym podmiotem wszelkich działań. Ostatnie 24 lata działalności Uczelni to okres intensywnego rozwoju w różnorodnych obszarach: zarówno w zakresie rozszerzania oferty edukacyjnej, wzrostu liczby studentów, rozwoju naukowego, własnej kadry dydaktycznej, współpracy ze środowiskiem zewnętrznym, jak też w kwestii rozbudowy bazy lokalowej. Dzięki wszystkim tym staraniom, już na stałe wpisała się ona w krajobraz regionu, będąc miejscem przede wszystkim wielostronnej edukacji młodego pokolenia, pamiętając, że to właśnie wykształcenie jest priorytetem pozwalającym na właściwy i dobry start w życiu zawodowym.

Aby zmaksymalizować efektywność realizacji powyższych założeń, Akademia Nauk Stosowanych w Nowym Sączu podejmuje liczne działania, mające na celu dbałość o bezpieczeństwo. Pomimo trwającej pandemii COVID-19, kontynuowała dotychczasowe przedsięwzięcia naukowe, badawcze czy inwestycyjne, ale jednocześnie podjęła kroki, by wszystko to odbywało się przy zachowaniu zasad bezpieczeństwa (m.in. w krótkim czasie skonfigurowano sieć do nauki zdalnej, wdrażając trzy formy edukacji: stacjonarną, hybrydową i w pełni zdalną, a także wzięto udział w ogólnopolskim programie szczepień dla pracowników naukowo-dydaktycznych, administracji i studentów). Przy współpracy z Komendą Miejską Policji w Nowym Sączu oraz Komendą Wojewódzką Policji w Krakowie już od 2011 roku Uczelnia realizuje też projekt „Zintegrowana Polityka Bezpieczeństwa” (ZPB), którego głównym celem jest ocena przyczyn oraz skutków zjawisk patologicznych, diagnozowanie problemów związanych z przestępczością na jej terenie, a także określenie stopnia bezpieczeństwa fizycznego i psychicznego tak wśród studentów, jak również pracowników ANS w Nowym Sączu.

Aby podkreślić, jak ważna jest obecnie troska o bezpieczeństwo i konieczność przeciwdziałania wszelkim formom przemocy, Akademia Nauk Stosowanych w Nowym Sączu włączyła się również w organizację Międzynarodowej Konferencji Naukowej pn. „Bezpieczny region – bezpieczna rodzina. Oblicza przemocy domowej – diagnoza i zapobieganie”, będącej swoistą kontynuacją wydarzenia naukowego, które miało miejsce w 2021 roku – Międzynarodowej Konferencji Naukowej pn. „Bezpieczeństwo mieszkańców Sądecczyzny w okresie pandemii – zagrożenia i wyzwania organizacyjne”, przygotowywanych przy współpracy z Komendą Miejską Policji w Nowym Sączu oraz Międzynarodowym Stowarzyszeniem Policji – Region Nowy Sącz. Z pewnością stanowiła ona płaszczyznę wymiany doświadczeń związanych z różnorodnymi aspektami bezpieczeństwa, przyczyniając się przy tym do zacieśnienia współpracy pomiędzy instytucjami, które w największym stopniu działają w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej.

dr hab. inż. Mariusz Cygnar, prof. ANS
Rektor Akademii Nauk Stosowanych w Nowym Sączu¹

---

¹ Fotografia: Akademia Nauk Stosowanych w Nowym Sączu.

Wybierając tematykę tegorocznej konferencji naukowej, wiedzieliśmy jedno – jest ona tak wielopłaszczyznowa oraz rozległa, że musimy dokonać niejako jej zawężenia, żeby można było przybliżyć to zagadnienie w przystępnej formie.

Od prelegentów oraz autorów publikacji mogliśmy dowiedzieć się bardzo dużo – od definicji przemocy poczynając, poprzez uregulowania prawne, żeby zakończyć ukazaniem praktycznych rozwiązań oraz działań podejmowanych przez różne organy państwa czy inne czynniki społeczne.

Zagłębiając się w tę tematykę, można zobaczyć, jak wiele jest obecnie organizowanych konferencji, sympozjów, programów edukacyjnych i pomocowych dotyczących tego zagadnienia. Wygląda to imponująco, ale trzeba pamiętać, że najważniejszym podmiotem i jednocześnie ogniwem wszystkich tych działań oraz zjawisk jest człowiek – dorosły, nastoletni, dziecko, w związku z czym najistotniejszym pytaniem jest to, czy osoba doznająca przemocy, która odważy się zgłosić ten fakt, nie przepadnie w trybach maszyny sprawiedliwości.

Wiele tragedii dzieje się każdego dnia w tzw. „czterech ścianach”. Wielu osobom krzywdzonym przez bliskich ujawnienie przemocy nie mieści się w głowie, ponieważ od pokoleń ciąży na nas stereotypy wychowawcze, że o tym, co się dzieje w domu, nie mówi się nikomu. Ofiary przemocy wstydzą się przyznać, co je dotyka, z czym mierzą się każdego dnia, nawet tym najbliższym (mamie, siostrze etc.), a co dopiero obcemu człowiekowi. Ukrywają swoje sińce wprost i w przenośni za makijażem i promiennym uśmiechem. Czytamy później na żółtym pasku w TV, jaka tragedia się wydarzyła, a bliscy, sąsiedzi, współpracownicy przecierają oczy ze zdumienia, jak mogli nie zauważyć, to taka porządna rodzina była. W przestrzeni publicznej dopadła nas znieczulica na drugiego człowieka, zamknęliśmy się w domach, co spotęgowała również pandemia. Panuje przekonanie, że nie będę się narażał dla obcego człowieka i mało nas interesuje, co dzieje się u naszych sąsiadów czy nawet rodziny, a nierzadko są to tzw. „tajemnice Poliszynela”.

Coraz częściej zdarza się jednak, i to jest pozytywny trend, że ta kropla przepelni czarę goryczy, a osoby w akcie desperacji udają się po pomoc. Wielu jednostkom krzywdzonym przez swoich bliskich ujawnienie przemocy w rodzinie przynosi ulgę. Pojawia się myśl, że nareszcie nie będę musiał ukrywać tego, co dzieje się w ich domu, tłumaczyć swojego złego samopoczucia czy wyglądu, znajdować usprawiedliwienia dla agresywnych zachowań partnera itp. Są gotowe opowiedzieć, co przeżyły, czego doświadczyły, a tym samym chcą podjąć działania, które przyczynią się do poprawy ich sytuacji.

I tutaj powinna rozpocząć się tytaniczna praca wszystkich instytucji i osób tam zatrudnionych, aby uruchomiły swoje pokłady wiedzy, empatii i zrozumienia sytuacji, by pojawiła się swoista moc sprawcza, dająca jednostkom pokrzywdzonym poczucie dawno oczekiwanego bezpieczeństwa oraz spokoju.

mgr Elżbieta Gargula
Przewodnicząca Zarządu Regionu Nowy Sącz
Międzynarodowego Stowarzyszenia Policji¹

---

¹ Fotografia: archiwum prywatne E. Garguli.

Informacje o Autorach

kom. mgr Artur DURCZAK

Absolwent studiów doktoranckich Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach na kierunku Prawo. W służbie od 2005 roku i od początku związany z pionem kryminalnym w Komendzie Miejskiej Policji w Nowym Sączu, mając bezpośredni kontakt głównie z przestępczością przeciwko rodzinie i opiece. Obecnie na etapie zbierania doświadczeń w zakresie pracy naukowej, koncentrując się na zagadnieniach prawnokarnych.

insp. dr Krzysztof DYMURA

Absolwent Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, studiów prawniczych na Uniwersytecie Wrocławskim, jak również oraz podyplomowych studiów z zakresu zarządzania na Uniwersytecie Ekonomicznym w Krakowie. Doktor nauk społecznych (dyscyplina: nauki o bezpieczeństwie). Wykładowca akademicki. Uczestnik wielu szkoleń i kursów, dotyczących zagadnień bezpieczeństwa, w tym międzynarodowych w Anglii, Niemczech oraz Czechach. Członek Prezydium Małopolskiej Wojewódzkiej Rady Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego. Komendant Miejski Policji w Nowym Sączu.

mgr Ludomir HANDZEL

Absolwent studiów doktoranckich Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie i Instytutu Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego, jak też podyplomowych studiów w Szkole Głównej Handlowej. Posiada doświadczenie w zarządzaniu projektami, a także spółkami produkcyjnymi, usługowymi i medycznymi. Obecnie samorządowiec. Zainteresowania naukowe: dochody budżetu państwa, restrukturyzacja podmiotów gospodarczych oraz działanie ekosystemu miasta, szczególnie w zakresie zarządzania kryzysowego. Prezydent Miasta Nowego Sącza.

nadinsp. dr Rafał KOCHAŃCZYK

Absolwent Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie i Uniwersytetu Wrocławskiego. Ukończył też studia podyplomowe z zakresu zarządzania w jednostkach Policji i zarządzania kryzysowego. Stopień doktora nauk społecznych w dyscyplinie nauk o polityce uzyskał na Wydziale Zarządzania i Administracji Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach. Był Komendant Wojewódzki Policji w Kielcach oraz Szkoły Policji w Katowicach. Dowódca wielu akcji oraz operacji policyjnych. Autor publikacji w zakresie polityki bezpieczeństwa wewnętrznego, a także strategii i zarządzania w Policji. Komendant Wojewódzki Policji w Opolu.

dr Piotr KOSMATY

Doktor nauk prawnych, prokurator Prokuratury Regionalnej w Krakowie, delegowany do Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury, Zastępca Rzecznika Prasowego KSSiP. Kierownik Wydawnictwa Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury. W latach 2004-2005 Zastępca Prokuratora Rejonowego w Chrzanowie, w latach 2006-2007 Prokurator Rejonowy Kraków – Śródmieście – Wschód, a w latach 2012-2016 Rzecznik Prasowy Prokuratury Apelacyjnej w Krakowie. W 2016 roku delegowany do Departamentu Postępowania Sądowego Prokuratury Krajowej, a później do Krajowej Szkoły Sądownictwa

i Prokuratury. Wykładowca Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury oraz WSPiA Rzeszowskiej Szkoły Wyższej, Członek Polskiego Towarzystwa Kryminalistycznego i Polskiego Stowarzyszenia Prawa Europejskiego, Przewodniczący Komisji Rewizyjnej Stowarzyszenia im. Inspektora Marka Woźniczki. Autor monografii pt. *Aspekty karne w działalności medialnej* (2018), współautor publikacji pt. *Ryzyko w czynnościach operacyjnych Policji* (2016), twórca kilkadziesiątu publikacji naukowych z zakresu prawa karnego materialnego, procesowego, czynności operacyjno-rozpoznawczych oraz prawa prasowego.

plk dr hab. Witold MAZUREK, prof. AIK

Doktor habilitowany nauk humanistycznych w dyscyplinie nauk o bezpieczeństwie, pułkownik SKW, delegowany do Ministerstwa Edukacji i Nauki na stanowisko Zastępcy Dyrektora Departamentu Współpracy Międzynarodowej, profesor Akademii Ignatianum w Krakowie.

insp. w stanie spoczynku dr Adam PIETRZKIEWICZ

Absolwent Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego. Doktor nauk prawnych, adiunkt Akademii Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi. Stopień naukowy doktora uzyskał na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Ukończył również studia podyplomowe w zakresie zarządzania jednostką organizacyjną w administracji publicznej i zarządzania kryzysowego. W pracy naukowej koncentruje się głównie na zagadnieniach prawnokarnych, problematyce administracji bezpieczeństwa wewnętrznego oraz historii organów bezpieczeństwa w Polsce, czemu poświęca liczne artykuły i publikacje. Autor monografii pt. *Policja Państwowa regionu krośnieńskiego okręgu lwowskiego* (2019) i współautor monografii pt. *Administracja bezpieczeństwa w powiecie* (2020).

mgr inż. Mariusz WOJTAS

Absolwent Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie, pomysłodawca wielu start-upów w zakresie badań i rozwoju, nowych innowacyjnych technologii oraz szeroko pojętego bezpieczeństwa. W zakresie jego zainteresowań naukowych znajduje się m.in. wykorzystywanie innowacyjnych technologii teleinformatycznych w obszarze bezpieczeństwa w ruchu drogowym oraz współdziałania samorządów lokalnych i służb kontrolnych z organizacjami pozarządowymi w celu synergicznych działań na rzecz bezpieczeństwa społeczności lokalnych.

dr hab. inż. Marian ŻUBER, prof. ANS

Absolwent Wojskowej Akademii Technicznej w Warszawie (kierunek Chemia, specjalność ochrona przed skażeniami), Politechniki Wrocławskiej (doktorat zakresie inżynierii ochrony środowiska) i Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni (doktor habilitowany w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie). Nauczyciel akademicki z 29-letnim stażem, były pracownik Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Lądowych i Akademii Wojsk Lądowych im. gen. T. Kościuszki we Wrocławiu. Autor monografii pt. *Broń masowego rażenia w działalności terrorystycznej* (2015) oraz wielu publikacji związanych z terroryzmem i bronią masowego rażenia. Redaktor naukowy szeregu monografii, a także organizator konferencji z zakresu różnorodnych zagadnień bezpieczeństwa.